



Εμπειρογνωμοσύνης καταγραφής δυναμικής Έξυπνων Χωριών στην Π.Ε. Νήσων Αττικής

Στο πλαίσιο του Σχεδίου Διακρατικής Συνεργασίας με τίτλο «Smart Villages Leader Network», του Τοπικού Προγράμματος LEADER/CLLD, υπομέτρο 19.3 του Μέτρου 19 του ΠΑΑ 2014-2020.



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Η Ευρώπη επενδύει στις αγροτικές περιοχές



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ



Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	2
Εικόνες	4
Γραφήματα	5
Πίνακες	5
Αρκτηκόλεξα.....	6
Περίληψη	7
Κεφάλαιο 1	9
1. Εισαγωγή.....	10
1.1 Εισαγωγή στα Έξυπνα Χωριά	11
1.2 Πολιτικές στρατηγικές για τα Έξυπνα Χωριά.....	13
1.3 Ορισμοί και βασικές έννοιες	15
1.3 Διεθνείς εμπειρίες και παραδείγματα.....	16
1.4 Καταγραφή και αξιοποίηση βιβλιογραφίας	19
1.5 Σκοπός και στόχοι της εμπειρογνωμοσύνης	21
Κεφάλαιο 2	23
2. Το Έργο Smart Villages Leader Network	24
2.1 Παρουσίαση του έργου.....	24
2.2 Αποτίμηση των διακρατικών δράσεων και συναντήσεων	26
2.3 Μαθήματα και οφέλη από τη διακρατική συνεργασία	33
2.4 Προγραμματισμός μελλοντικών ενεργειών του έργου	35
Κεφάλαιο 3	39
3. Στόχοι και Στρατηγικές με βάση τη βιβλιογραφία.....	40
3.1 Ανάλυση οδηγιών και πλαισίων πολιτικής	40
3.2 Κοινές στρατηγικές και προσεγγίσεις	42
3.3 Κατευθύνσεις για βιώσιμη ανάπτυξη μέσω έξυπνων λύσεων	46

Κεφάλαιο 4	48
4. Η περιοχή του Δικτύου Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής	49
4.1. Χαρακτηριστικά περιοχής και τοπικά πλεονεκτήματα	49
4.2 Αναπτυξιακές Προκλήσεις και Ευκαιρίες	53
4.3 Δυναμική για την εφαρμογή στρατηγικών Smart Villages	57
Κεφάλαιο 5	60
5. Συμπεράσματα για την Περιοχή	61
5.1 Κρίσιμα σημεία και τάσεις	61
5.2 Κοινές προκλήσεις ανά νησί/ κοινότητα.....	63
5.3 Συσχέτιση με στρατηγικές Smart Villages.....	65
Κεφάλαιο 6	67
6. Ανάλυση SWOT	68
6.1 Ανάλυση Π.Ε. και Δήμων.....	68
6.2 Ερμηνεία SWOT βάσει βιβλιογραφίας και τοπικών χαρακτηριστικών.....	78
Κεφάλαιο 7	80
7. Στρατηγικές Προτάσεις.....	81
7.1 Στρατηγική Ανάλυση και Κατευθύνσεις Ανάπτυξης.	81
7.1.1 Π.Ε. Νήσων Αττικής Εισαγωγή – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις – Προφίλ Περιοχής.....	83
7.1.2 Δήμος Πόρου Δράσεις – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις.....	91
7.1.3 Δήμος Αγκιστρίου – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις	97
7.1.4 Δήμος Αίγινας – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις	102
7.1.5 Δήμος Κυθήρων – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις	107
7.1.6 Δήμος Σαλαμίνας – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις ...	112
7.1.7 Δήμος Τροιζηνίας – Μεθάνων. Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις	117
7.1.8 Δήμος Ύδρας – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις.....	122

7.1.9 Δήμος Σπετσών – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις	126
--	-----

7.2 Καταληκτικές Παρατηρήσεις και Στρατηγική Προοπτική	131
--	-----

Εικόνες

ΕΙΚΟΝΑ 1 ΧΑΡΤΗΣ «ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΎΞΥΠΙΝΑ ΧΩΡΙΑ»	12
ΕΙΚΟΝΑ 2 ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΑ ΧΩΡΙΑ ΣΤΟ SMART RURAL 21	14
ΕΙΚΟΝΑ 3 GARTMORE HOUSE.....	16
ΕΙΚΟΝΑ 4 FINLAND ESKOLA.....	17
ΕΙΚΟΝΑ 5 VILLE DE LORMES	17
ΕΙΚΟΝΑ 6 ΚΥΘΗΡΑ.....	18
ΕΙΚΟΝΑ 7 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΎΞΥΠΙΝΩΝ ΧΩΡΙΩΝ	20
ΕΙΚΟΝΑ 8 ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΤΟ SMART VILLAGES LEADER NETWORK.....	24
ΕΙΚΟΝΑ 9 ΠΟΡΟΣ, 2021	25
ΕΙΚΟΝΑ 10 ΠΟΡΟΣ 2021	28
ΕΙΚΟΝΑ 11 SEATRAC ΠΟΡΟΣ.....	29
ΕΙΚΟΝΑ 12 ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΦΙΛΑΝΔΙΑ 2022.....	31
ΕΙΚΟΝΑ 13 ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΛΕΤΟΝΙΑ 2022	32
ΕΙΚΟΝΑ 14 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΚΥΘΗΡΑ	37
ΕΙΚΟΝΑ 15 ΑΡΧΑΙΕΣ ΛΙΜΕΝΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΙΓΙΝΑΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ	43
ΕΙΚΟΝΑ 16 ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΣΑΛΑΜΙΝΑ ΚΑΙ ΎΔΡΑ.....	44
ΕΙΚΟΝΑ 17 Π.Ε. ΝΗΣΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ.....	49
ΕΙΚΟΝΑ 18 ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ.....	51
ΕΙΚΟΝΑ 19 ΤΡΟΙΖΗΝΙΑ - ΜΕΘΑΝΑ	52
ΕΙΚΟΝΑ 20 Π.Ε. ΝΗΣΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ.....	83
ΕΙΚΟΝΑ 21 ΔΗΜΟΣ ΠΟΡΟΥ.....	91
ΕΙΚΟΝΑ 22 ΔΗΜΟΣ ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ.....	97
ΕΙΚΟΝΑ 23 ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΝΑΣ.....	102
ΕΙΚΟΝΑ 24 ΔΗΜΟΣ ΚΥΘΗΡΩΝ	107
ΕΙΚΟΝΑ 25 ΔΗΜΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ.....	112
ΕΙΚΟΝΑ 26 ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ - ΜΕΘΑΝΩΝ	117
ΕΙΚΟΝΑ 27 ΔΗΜΟΣ ΎΔΡΑΣ	122
ΕΙΚΟΝΑ 28 ΔΗΜΟΣ ΣΠΕΤΣΩΝ.....	126

Γραφήματα

ΓΡΑΦΗΜΑ 1 ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΝΕΡΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ.. 56

Πίνακες

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΔΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ Π.Ε. ΝΗΣΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΝΕΡΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	56
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ Π.Ε. ΑΤΤΙΚΩΝ ΝΗΣΩΝ	87
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Π.Ε. ΑΤΤΙΚΩΝ ΝΗΣΩΝ	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΠΟΡΟΥΣ.....	94
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΠΟΡΟΥΣ.....	95
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	99
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	101
ΠΙΝΑΚΑΣ 9 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΝΑΣ.....	104
ΠΙΝΑΚΑΣ 10 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΝΑΣ.....	106
ΠΙΝΑΚΑΣ 11 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΚΥΘΗΡΩΝ	109
ΠΙΝΑΚΑΣ 12 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΚΥΘΗΡΩΝ	111
ΠΙΝΑΚΑΣ 13 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ.....	114
ΠΙΝΑΚΑΣ 14 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ.....	116
ΠΙΝΑΚΑΣ 15 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ - ΜΕΘΑΝΩΝ.....	119
ΠΙΝΑΚΑΣ 16 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ - ΜΕΘΑΝΩΝ.....	121
ΠΙΝΑΚΑΣ 17 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΎΔΡΑΣ	124
ΠΙΝΑΚΑΣ 18 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣ ΎΔΡΑΣ	125
ΠΙΝΑΚΑΣ 19 ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΔΗΜΟΣ ΣΠΕΤΣΩΝ.....	128
ΠΙΝΑΚΑΣ 20 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΔΗΜΟΣ ΣΠΕΤΣΩΝ	130

Αρκτικόλεξα

Αρκτικόλεξο		
Λέξη	Σημασία	Μετάφραση
AR	Augmented Reality	Επαυξημένη Πραγματικότητα
ΑμεΑ	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες	-
CERV	Citizens, Equality, Rights and Values programme	Πρόγραμμα Πολίτες, Ισότητα, Δικαιώματα και Αξίες
CLLD	Community Led Local Development	Τοπική Ανάπτυξη υπό την ηγεσία της Κοινότητας
CSR	Corporate Social Responsibility	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
EGTC	European Grouping of Territorial Cooperation	Ευρωπαϊκός Όμιλος Εδαφικής Συνεργασίας
ENRD	European Network for Rural Development	Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Αγροτική Ανάπτυξη
GR	Greece	Ελλάδα
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale	Σύνδεση μεταξύ Δράσεων Ανάπτυξης Αγροτικής Οικονομίας
LED	Light Emitting Diode	Δίοδος εκπομπής φωτός
EURO MED	Euro mediterranean Partnership	Ευρωμεσογειακή Συνεργασία
QR	Quick Response	Γρήγορη ανταπόκριση
STEAM	Science, Technology, Engineering, Arts, Math	Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανική, Τέχνες, Μαθηματικά
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats	Δυνατά σημεία, Αδυναμίες, Ευκαιρίες, Απειλές
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	-
E.E.	Ευρωπαϊκή Ένωση	-
ΕΕΤΑΑ	Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης	-
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή	-
ΕΠΣ	Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια	-
ΕΣΠΑ	Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης	-
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική	-
ΚΗΦΗ	Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων	-
ΚΙΠΑ	Κυθηραϊκό Ίδρυμα Πολιτισμού & Ανάπτυξης	-
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση	-
ΟΤΑ	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης	-
ΟΤΔ	Ομάδες Τοπικής Δράσης	-
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης	-
Π.Ε.	Περιφερειακή Ενότητα	-
ΠΟΠ	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης	-
ΤΧΣ	Τοπικά Χωρικά Σχέδια	-

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη για την Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Αττικής αναπτύσσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο μετάβασης των νησιωτικών κοινοτήτων στο ευρωπαϊκό μοντέλο των «Εξυπνων Χωριών». Το όραμα του σχεδίου είναι να ενισχύσει τη βιώσιμη ανάπτυξη, να αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων και να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια πράσινη και ψηφιακή μετάβαση που θα ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις.

Η στρατηγική προσαρμόζεται στις ιδιαίτερες ανάγκες των νησιών της Π.Ε. Νήσων, αναγνωρίζοντας τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα αλλά και τα διαρθρωτικά τους προβλήματα. Από τη μια πλευρά, η περιοχή διαθέτει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, ισχυρά τοπικά προϊόντα, μοναδικό φυσικό περιβάλλον και ιστορική ταυτότητα. Από την άλλη, αντιμετωπίζει προκλήσεις όπως η γήρανση του πληθυσμού, η εποχικότητα της οικονομικής δραστηριότητας, η περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, οι ανεπάρκειες σε υποδομές και η αυξανόμενη πίεση της κλιματικής αλλαγής.

Στον πυρήνα της στρατηγικής βρίσκεται η κοινωνική καινοτομία, με τη δημιουργία δομών υποστήριξης ευάλωτων ομάδων, την ανάπτυξη δικτύων εθελοντισμού, την εφαρμογή κινητών υπηρεσιών υγείας και την αξιοποίηση ψηφιακών πλατφορμών συμμετοχής. Η τοπική παραγωγή και η κυκλική οικονομία ενισχύονται μέσω συνεργατικών σχημάτων, μονάδων μεταποίησης, αξιοποίησης παραπροϊόντων και πιστοποίησης προϊόντων με ενιαία σήματα ποιότητας. Η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν κεντρικό άξονα, με δράσεις που περιλαμβάνουν τη διαχείριση φυσικών πόρων, την αποκατάσταση και επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών κτιρίων, τη δημιουργία θεματικών διαδρομών και την προβολή της θαλάσσιας και χερσαίας κληρονομιάς. Παράλληλα, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενέργεια και την κλιματική ανθεκτικότητα, μέσα από την ίδρυση ενεργειακών κοινοτήτων, την προώθηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, τις ενεργειακές αναβαθμίσεις δημόσιων κτιρίων και την υλοποίηση σχεδίων προστασίας ακτογραμμών και οικοσυστημάτων.

Η μελέτη προβλέπει μια σταδιακή υλοποίηση των δράσεων. Στο πρώτο εξάμηνο δίνεται προτεραιότητα στη χαρτογράφηση αναγκών, στην ενεργοποίηση τοπικών ομάδων και στον σχεδιασμό των απαραίτητων ψηφιακών εργαλείων. Στη συνέχεια, στο δεύτερο εξάμηνο, ξεκινούν πιλοτικές εφαρμογές όπως η λειτουργία κοινωνικών κέντρων, η εγκατάσταση έξυπνων υποδομών και η εκπαίδευση σε νέες δεξιότητες. Στην περίοδο των δεκατριών έως είκοσι τεσσάρων μηνών οι δράσεις επεκτείνονται και αποκτούν ολοκληρωμένη μορφή, με πλήρη ανάπτυξη του δικτύου των «Εξυπνων Χωριών», μείωση εκπομπών, εφαρμογή πράσινων και ενεργειακών λύσεων, και καθιέρωση ενιαίων σημάτων ποιότητας για τα νησιά της Αττικής.

Η στρατηγική αυτή φιλοδοξεί να τοποθετήσει την Π.Ε. Νήσων στο επίκεντρο της σύγχρονης συζήτησης για τα «Smart Islands» στην Ευρώπη, δημιουργώντας ένα πρότυπο που θα συνδυάζει την πολιτιστική κληρονομιά με την καινοτομία, την τοπική παραγωγή με τη βιωσιμότητα και τη συμμετοχή των πολιτών με την πράσινη ανάπτυξη. Μέσα από την υλοποίηση των δράσεων, τα νησιά της Π.Ε. Νήσων μπορούν να εξελιχθούν σε δικτυωμένες, ανθεκτικές και ελκυστικές κοινότητες που θα διασφαλίζουν την ποιότητα ζωής για τους κατοίκους τους και θα αποτελούν πόλο έλξης για επισκέπτες, επενδύσεις και νέες δημιουργικές δραστηριότητες.

Κεφάλαιο 1



1. Εισαγωγή

Η εταιρεία ΑΝΕΛΙΣΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ., με την από 06/08/2025 υπογραφείσα σύμβαση (25SYMV017361605 2025-08-06) ανέλαβε την παροχή υπηρεσιών εκπόνησης εμπειρογνωμοσύνης καταγραφής δυναμικής Έξυπνων Χωριών στην Π.Ε. Νήσων Αττικής, στο πλαίσιο του Σχεδίου Διακρατικής Συνεργασίας με τίτλο «Smart Villages Leader Network», του Τοπικού Προγράμματος LEADER/CLLD, υπομέτρο 19.3 του Μέτρου 19 του ΠΑΑ 2014-2020. του Δικτύου Συνεργασίας Δήμων Περιφερειακής Ενότητας Νήσων Αττικής για την υλοποίηση της Δράσης 2.5.1

Η Δράση 2.5.1 αφορά την εκπόνηση εμπειρογνωμοσύνης καταγραφής δυναμικής Έξυπνων Χωριών στην Π.Ε. Νήσων Αττικής, αποτελεί η εξειδίκευση σε κάθε περιοχή του Δικτύου Νήσων και θα περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των τοπικών πλεονεκτημάτων και των σημαντικών ζητημάτων που χρήζουν επίλυσης και μπορούν να αντιμετωπιστούν από τοπικές πρωτοβουλίες. Θα προταθούν δράσεις για την επίλυση συγκεκριμένων ζητημάτων και στρατηγικές για ευρύτερους τομείς, όπως π.χ. ο τουρισμός, τα τοπικά προϊόντα κ.λπ., καθώς και για δικτυώσεις τομέων αφορούν σε κοινωνικά, οικονομικά και γενικότερα αναπτυξιακά ζητήματα. Η εμπειρογνωμοσύνη θα λειτουργεί ως οδηγός στην διαδικασία των μικρών κοινοτήτων να γίνουν «Έξυπνες» και να παραμείνουν «Βιώσιμες», περιλαμβάνοντας κατευθύνσεις για την διοίκηση, χρηματοδότηση και υλοποίηση της στρατηγικής και, κυρίως, για τον τρόπο συνεχούς εμπλοκής και ενεργούς συμμετοχής της τοπικής κοινότητας σε αυτό. Λαμβάνοντας υπόψη τις αποκτηθείσες εμπειρίες από την συμμετοχή στις κοινές δράσεις του διακρατικού σχεδίου, και την διαδικασία οργάνωσης και συμμετοχής ομάδων με επισκέψεις και παρακολούθηση των διακρατικών συναντήσεων – σεμιναρίων των διακρατικών εταίρων, την βιβλιογραφία που έχει αναπτυχθεί γύρω από το θέμα αυτό, οι προδιαγραφές θα περιλαμβάνουν τα εξής:

1. Εισαγωγή (πολιτικές, ορισμοί τι είναι έξυπνα χωριά, εμπειρίες από άλλες χώρες και καταγραφή της βιβλιογραφίας), σκοπός εκπόνησης της εμπειρογνωμοσύνης.
2. Έργο Smart Village Leader Network. Αποτίμηση των διακρατικών δράσεων. Προγραμματισμός των ενεργειών που αφορούν στο έργο «έξυπνα χωριά»
3. Στόχοι και στρατηγικές ως απόρροια της βιβλιογραφίας (συμπεριλαμβανομένων των αναφορών που σχετίζονται με τους οδηγούς της ΕΕΤΑΑ και smart rural 21)
4. Παρουσίαση της περιοχής του Δικτύου Συνεργασίας Δήμων ΠΕ Νήσων Αττικής και της δυναμικής για την εφαρμογή στρατηγικών έξυπνων χωριών
5. Συμπεράσματα για την περιοχή
6. SWOT ανάλυση, από τις εμπειρίες που καταγράφονται στις βιβλιογραφικές αναφορές, στα χαρακτηριστικά των τόπων της Νήσων Αττικής και η δυνατότητα εφαρμογής
7. Προτάσεις

Η εκπόνηση της εμπειρογνωμοσύνης, έχει στόχο να προταθούν δράσεις για την επίλυση συγκεκριμένων ζητημάτων και στρατηγικές για ευρύτερους τομείς (π.χ. τουρισμός, τα τοπικά προϊόντα) με στόχο:

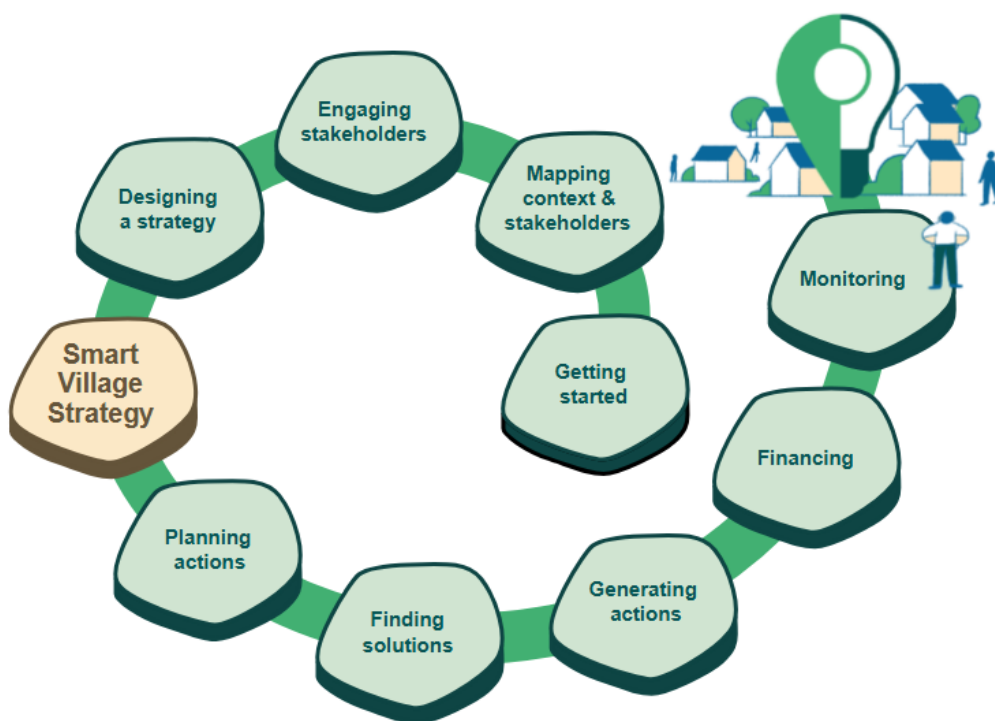
- ✓ Διαφοροποίηση του μονομερούς αναπτυξιακού της προτύπου
- ✓ Ενίσχυση της καινοτομίας στις υπάρχουσες και αναπτυσσόμενες οικονομικές δραστηριότητες
- ✓ Ενίσχυση των χαρακτηριστικών της βιώσιμης ανάπτυξης για την Νησιωτική Περιφέρεια

1.1 Εισαγωγή στα Έξυπνα Χωριά

Η ιδέα των Έξυπνων Χωριών ως αποτέλεσμα της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαμορφώθηκε στο Cork το 2016, έχει εξελιχθεί σε μια κύρια στρατηγική αναζωογόνησης και ανάπτυξης της υπαίθρου που εκτελεί η ΕΕ. Οι αγροτικές και νησιωτικές περιοχές της Ευρώπης αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις, όπως:

- (i) Δημογραφική γήρανση,
- (ii) Μείωση των παρεχόμενων υπηρεσιών,
- (iii) Ανεργία
- (iv) Κλιματική κρίση.

Τα Έξυπνα Χωριά προσφέρουν μια σύγχρονη προσέγγιση που συνδυάζει την τοπική δυναμική με την τεχνολογική καινοτομία, με στόχο τον μετασχηματισμό των κοινοτήτων σε βιώσιμες και γεμάτες ζωή περιοχές.



Εικόνα 1 Χάρτης «ταξιδιού για τα Έξυπνα Χωριά»

(Journey to Become a Smart Village, The smart rural 21 project, <https://www.smartrural21.eu/>)

Η προσέγγιση που ακολουθούν τα Έξυπνα Χωριά βασίζεται σε αρχές, όπως, η συμμετοχική διακυβέρνηση, η συνεργασία μεταξύ τομέων και η σωστή χρήση ψηφιακών και πράσινων λύσεων. Οι ίδιες οι τοπικές κοινότητες πρέπει να σχεδιάσουν το μέλλον τους, να δράσουν με τρόπους που ενισχύει την απασχόληση, την ποιότητα ζωής και την περιβαλλοντική ανθεκτικότητα.

Τα Έξυπνα Χωριά σαν μοντέλο έχουν βρει εφαρμογή σε διάφορες Ευρωπαϊκές περιοχές, και προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε τόπου.

Η Ε.Ε., μέσα από προγράμματα όπως το Smart Rural 21 και το Smart Rural 27, όπως και μέσω του πλαισίου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), ενισχύει τις προσπάθειες για την ενσωμάτωση της προσέγγισης των Έξυπνων Χωριών στον στρατηγικό σχεδιασμό κρατών μελών.

Σημαντική είναι και η συμβολή διακρατικών έργων όπως το «Διακρατικό Σχέδιο Συνεργασίας "Smart Villages Leader Network"» στο Πρόγραμμα "Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2014 -2020" (ΠΑΑ), Μέτρο 19, Υπομέτρο 19.3 - Διατοπική και Διακρατική Συνεργασία, που φέρνει σε επαφή τοπικές ομάδες δράσης από διαφορετικές χώρες με στόχο την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας.

Η διαδικασία για να εξελιχθεί μια κοινότητα σε «Έξυπνο Χωριό» ακολουθεί μια ολοκληρωμένη πορεία:

- ✓ **Εκκίνηση:** Ενεργοποίηση τοπικών δυνάμεων (δήμοι, ομάδες πολιτών).
- ✓ **Χαρτογράφηση:** Ανάλυση πλαισίου και ενδιαφερομένων μερών.
- ✓ **Συμμετοχή:** Εμπλοκή κοινότητας και φορέων σε όλα τα στάδια.
- ✓ **Στρατηγική:** Διαμόρφωση στόχων, δράσεων και καινοτόμων λύσεων.
- ✓ **Σχεδιασμός δράσεων:** Ανάλυση κόστους, πόρων, χρονοδιαγράμματος.
- ✓ **Εύρεση λύσεων:** Αναζήτηση καλών πρακτικών και εφαρμογών.
- ✓ **Υλοποίηση:** Κινητοποίηση ανθρώπινων και οικονομικών πόρων.
- ✓ **Χρηματοδότηση:** Αξιοποίηση δημόσιων, ιδιωτικών και κοινοτικών εργαλείων.
- ✓ **Παρακολούθηση:** Συνεχής αξιολόγηση και προσαρμογή της στρατηγικής με SMART δείκτες.

Στο παρόν κείμενο θα αποτυπωθεί το θεωρητικό και στρατηγικό πλαίσιο των Έξυπνων Χωριών, θα παρουσιαστούν διεθνείς και Ελληνικές πρακτικές, και θα εξεταστεί η προοπτική υλοποίησης τέτοιων στρατηγικών στην Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Αττικής. Θα ληφθεί υπόψη η ιδιαιτερότητα της περιοχής λόγω των νησιωτικών της χαρακτηριστικών και οι κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει. Η περιοχή λόγω αυτών των ιδιαιτεροτήτων αποτελεί ιδανικό πεδίο εφαρμογής έξυπνων, βιώσιμων λύσεων.

Επιδιώκεται η διαμόρφωση μιας συνεκτικής και εφαρμόσιμης πρότασης πολιτικής, βασισμένη σε τεκμηριωμένες πρακτικές, ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας και αξιοποίηση διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων. Το όραμα μπορεί να μετατραπεί σε πραγματικότητα, εφόσον στηριχθεί σε στρατηγικό σχεδιασμό και στην συλλογική θέληση για αλλαγή.

1.2 Πολιτικές στρατηγικές για τα Έξυπνα Χωριά

Η ανάπτυξη πολιτικών για τα Έξυπνα Χωριά αποτέλεσε στρατηγική προτεραιότητα της Ε.Ε. μετά τη Διακήρυξη του Cork 2.0 το 2016. Το έγγραφο αυτό έθεσε τη βάση για την ανάδειξη της ανάγκης επαναπροσδιορισμού του ρόλου που είχε η ύπαιθρος στο σύγχρονο αναπτυξιακό πλαίσιο. Σημαντικές πρωτοβουλίες ακολούθησαν αυτή την διαδικασία, όπως η δημιουργία της Θεματικής Ομάδας Εργασίας για τα Έξυπνα Χωριά από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Αγροτικής Ανάπτυξης (ENRD).

Η Ε.Ε. μέσα από τα έργα Smart Rural 21 και Smart Rural 27 προχώρησε σε ενίσχυση πολλών χωριών σε όλη την Ευρώπη για την υλοποίηση πολιτικών στρατηγικών Έξυπνων Χωριών. Οι στρατηγικές αυτές επικεντρώθηκαν σε τομείς όπως η ψηφιοποίηση, η κυκλική οικονομία, η κοινωνική καινοτομία και η ενεργειακή αυτονομία. Στόχος είναι η δημιουργία πιο ανθεκτικών, πράσινων, ψηφιακών περιοχών.



Εικόνα 2 Συμμετέχοντα Χωριά στο Smart Rural 21

(<https://www.smartrural21.eu/villages/> , participant villages)

Στο χρηματοδοτικό επίπεδο, παρόλο που δεν υπάρχει κάποιο ξεχωριστό Ταμείο “Smart Villages”, αξιοποιούνται εργαλεία της ΚΑΠ, της πολιτικής συνοχής (π.χ. Interreg, ΕΣΠΑ) και εθνικών μηχανισμών για δράσεις Έξυπνου Χωριού. Οδηγοί πολιτικής και εργαλεία σχεδιασμού που έχουν αναπτυχθεί από την Ε.Ε. (smart villages toolkit), την ΕΕΤΑΑ και το Δίκτυο Euromontana.

Στην Ελλάδα, η προσέγγιση για τα Έξυπνα Χωριά βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο. Η νέα Προγραμματιστική Περίοδος 2023-2027 προσφέρει την δυνατότητα ενσωμάτωσης της έννοιας σε τοπικά σχέδια LEADER, ενώ η ΕΕΤΑΑ ενθαρρύνει τη διάδοση του μοντέλου σε νησιωτικές και ορεινές περιοχές. Η ενσωμάτωση της «έξυπνης προσέγγισης» στα νέα Τοπικά Προγράμματα LEADER αποτελεί μια ουσιαστική ευκαιρία.

Η στρατηγική επιτυχία των Έξυπνων Χωριών εξαρτάται από τη διατομεακή συνεργασία, την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και τη συντονισμένη υποστήριξη από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Η εμπειρία της Ε.Ε. δείχνει ότι τα χωριά που εξέλιξαν και εδραίωσαν στρατηγικό σχεδιασμό και ενσωματώνουν καινοτόμες λύσεις κατάφεραν να ενισχύσουν σημαντικά τη βιωσιμότητα και την ελκυστικότητα τους.

1.3 Ορισμοί και βασικές έννοιες

Ο επίσημος ορισμός των Έξυπνων Χωριών, όπως διαμορφώθηκε από την Ε.Ε. μέσω του Ευρωπαϊκού Δικτύου Αγροτικής Ανάπτυξης (European Network for Rural Development - ENRD), αναφέρει ότι πρόκειται για κοινότητες σε αγροτικές περιοχές που αξιοποιούν καινοτόμες λύσεις (τεχνολογικές, κοινωνικές, οργανωτικές) που τους δίνουν την δυνατότητα για να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής και της αντιμετώπισης των προκλήσεων της περιοχής. Ένα έξυπνο Χωριό όμως δεν περιορίζεται στην χρήση ψηφιακών εργαλείων, το Έξυπνο Χωριό αφορά κυρίως την δυνατότητα στρατηγικού σχεδιασμού και συμμετοχικής υλοποίησης.

Η έννοια της "Ευφυΐας" του "Έξυπνου" δεν ταυτίζεται με την τεχνολογία. Αφορά όμως την ικανότητα μιας κοινότητας να προσαρμόζεται, να καινοτομεί και να αξιοποιεί τις ιδιαιτερότητες και τα διαθέσιμα της μέσα με αποτελεσματικό τρόπο. Ένα χωριό μπορεί να είναι έξυπνο εφόσον επιλέγει λύσεις που εξυπηρετούν τις ανάγκες του πληθυσμού του, ακόμα και αν αυτές δεν είναι τεχνολογικά προηγμένες.

- Το πρόγραμμα LEADER αποτελεί εδώ και τρεις δεκαετίες ένα από τα πιο αναγνωρισμένα εργαλεία τοπικής ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με αποστολή να ενισχύσει τις αγροτικές και νησιωτικές περιοχές μέσα από δράσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται τοπικά. Η φιλοσοφία του βασίζεται στην αρχή της «από κάτω προς τα πάνω» προσέγγισης, όπου οι τοπικές κοινωνίες, μέσω των Τοπικών Ομάδων Δράσης (σύμπραξη δημόσιων και ιδιωτικών φορέων), καθορίζουν τις ανάγκες, προτεραιότητες και παρεμβάσεις που θα χρηματοδοτηθούν.
- Η λειτουργία του είναι ευέλικτη αλλά ταυτόχρονα δομημένη: οι ΟΤΔ (Ομάδα Τοπικής Δράσης) καταρτίζουν μια ολοκληρωμένη τοπική στρατηγική ανάπτυξης, την οποία υλοποιούν μέσα από επιμέρους έργα που μπορεί να αφορούν υποδομές, ενίσχυση επιχειρηματικότητας, προστασία περιβάλλοντος ή ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσω αυτής της προσέγγισης, το LEADER έχει καταφέρει να δημιουργήσει δεσμούς συνεργασίας, να κινητοποιήσει τοπικούς πόρους και να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή, θέτοντας τις βάσεις για σύγχρονες μορφές ολοκληρωμένης ανάπτυξης όπως τα Smart Villages.
- Πυλώνες του μοντέλου, όπως προαναφέρθηκε, περιλαμβάνουν την συνεργασία, την ψηφιοποίηση, τη βιωσιμότητα, την τοπική συμμετοχή και τη διασύνδεση με αστικά κέντρα. Η βασική διαφορά με την κλασική προσέγγιση LEADER έγκειται στο γεγονός ότι στα Έξυπνα Χωριά δίνεται έμφαση στην υιοθέτηση λύσεων με καινοτόμο χαρακτήρα που μπορούν να έχουν άμεσο και μετρήσιμο αποτέλεσμα.

Ενώ το LEADER αποτελεί ένα επιτυχημένο μοντέλο τοπικής ανάπτυξης με έμφαση στη συμμετοχή της κοινότητας και στην αξιοποίηση τοπικών πόρων, η προσέγγιση Smart Villages εισάγει μια πιο σύγχρονη και ολιστική διάσταση, εστιάζοντας στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση, την κοινωνική καινοτομία και τη διασύνδεση με παγκόσμια δίκτυα γνώσης.

Σε αντίθεση με το κλασικό LEADER, που λειτουργεί κυρίως μέσα από τοπικά έργα υποδομών ή ενίσχυσης επιχειρηματικότητας, τα Smart Villages χρησιμοποιούν έξυπνες τεχνολογίες (π.χ. ψηφιακές πλατφόρμες, έξυπνες εφαρμογές, διαχείριση δεδομένων) για να αντιμετωπίζουν προκλήσεις όπως η απομόνωση, η έλλειψη υπηρεσιών και η κλιματική αλλαγή. Με αυτό τον τρόπο, η φιλοσοφία Smart Villages δεν αντικαθιστά το LEADER, αλλά το εξελίσσει, ενσωματώνοντας τις παραδοσιακές αξίες της τοπικής συμμετοχής με καινοτόμες πρακτικές που αυξάνουν την ανθεκτικότητα και τη βιωσιμότητα των κοινοτήτων.

Τα Έξυπνα Χωριά είναι ένα εργαλείο για τις μικρές κοινότητες. Δεν δίνει μόνο έμφαση στο «τι» θα γίνει αλλά και στο «πώς» και από «ποιόν». Η προσέγγιση αυτή επιδιώκει να ενδυναμώσει τους ίδιους τους κατοίκους και να τους ωθήσει να σχεδιάσουν, να διαχειριστούν και να υλοποιήσουν τις εκάστοτε δράσεις.

Η κατανόηση των εννοιών είναι καθοριστική για την επιτυχία του κάθε σχεδίου Έξυπνου Χωριού. Χωρίς ξεκάθαρη ορολογία και μεθοδολογία, ο σχεδιασμός μπορεί να γίνει αποσπασματικός ή υπερβολικά τεχνικός, έτσι θα αποκλείσει την ουσία της συμμετοχικότητας και τις τοπικές ενδυνάμωσης.

1.4 Διεθνείς εμπειρίες και παραδείγματα.

Το μοντέλο των Έξυπνων Χωριών μπορεί να εφαρμοστεί με επιτυχία σε ποικίλα γεωγραφικά και κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα. Οι στρατηγικές που έχουν υιοθετηθεί είναι ιδιαίτερα ευέλικτες, επιτρέποντας σε κάθε κοινότητα να προσαρμόσει τις δράσεις της στις τοπικές συνθήκες.

- ❖ Ένα από τα πρώτα και σημαντικότερα παραδείγματα είναι το Gartmore στην Σκωτία, όπου η τοπική δράση συνδυάστηκε με πολιτιστική κληρονομιά και καινοτόμες μορφές διαμονής και τουρισμού.



Εικόνα 3 Gartmore House

(<https://gartmorehouse.com/gallery/>)



Εικόνα 4 Finland Eskola

(<https://www.smartrural27.eu/factsheet/finland/> / Smart Rural 27)

- ❖ Στην Φιλανδία, το χωριό Eskola έχει υλοποιήσει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών σε ηλικιωμένους, με έμφαση την συμμετοχή των κατοίκων και την χρήση ψηφιακών εφαρμογών.

- ❖ Αντίστοιχα, στο Lormes της Γαλλίας εφαρμόστηκε μια πρωτοβουλία για την μετατροπή του χωριού σε “Petit smart ville du future”, συνδυάζει την διαχείριση ενέργειας, τις μεταφορές και τις κοινωνικές υπηρεσίες με την βοήθεια έξυπνων εργαλείων.



Εικόνα 5 Ville De Lormes

(<https://www.burgundytourism.com/sit/ville-de-lormes>)

- ❖ Στην περίπτωση της Ελλάδας σημαντικό παράδειγμα είναι τα Κύθηρα, όπου η ανάδειξη των παλιών μονοπατιών και η ψηφιακή χαρτογράφηση τους ενίσχυσαν τόσο την τουριστική δραστηριότητα όσο και την τοπική ταυτότητα.



Εικόνα 6 Κύθηρα

(https://www.smartrural21.eu/villages/kythera_el/)

Τέτοιες παρεμβάσεις επιβεβαιώνουν ότι τα Έξυπνα Χωριά δεν απαιτούν απαραίτητα υψηλό κόστος, αλλά εμπνέονται από τις ανάγκες και τις δυνατότητες τις κοινότητας.

Τα διεθνή παραδείγματα ποικίλουν και σε αριθμό και σε ιδιαιτερότητα, ενώ διαφέρουν σημαντικά ως προς το μέγεθός τους είτε αυτό αφορά τη γεωγραφική έκταση, τον πληθυσμό ή την κλίμακα των παρεμβάσεων και των διαθέσιμων πόρων.

Ορισμένα καλύπτουν μεγάλες αγροτικές ή νησιωτικές περιοχές με χιλιάδες κατοίκους, διαθέτουν σημαντικούς προϋπολογισμούς και εκτεταμένα δίκτυα συνεργασιών, γεγονός που τους επιτρέπει να δοκιμάζουν φιλόδοξες και πολύπλευρες λύσεις. Λόγω αυτής της κλίμακας, έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν πολύτιμα μαθήματα για τον ελληνικό σχεδιασμό, αναδεικνύοντας τη σημασία της τοπικής συνεργασίας, της αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων και της χρήσης ψηφιακής τεχνολογίας και κοινωνικής καινοτομίας. Αυτές οι εμπειρίες, προσαρμοσμένες στις μικρότερες πληθυσμιακές και χωρικές διαστάσεις των νησιωτικών περιοχών της Αττικής, αποτελούν πολύτιμη πηγή έμπνευσης για την ανάπτυξη αντίστοιχων στρατηγικών.

1.5 Καταγραφή και αξιοποίηση βιβλιογραφίας

Η θεωρητική τεκμηρίωση και η εμπειρική γνώση που έχει παραχθεί γύρω από τα Έξυπνα Χωριά την τελευταία δεκαετία είναι πλούσια και ιδιαίτερα χρήσιμη. Σημαντικά Ευρωπαϊκά έργα, όπως το Smart Rural 21 και το Smart Rural 27, έχουν παράξει οδηγούς, case studies, εργαλειαθήκες και πολιτικές που μπορούν να αξιοποιηθούν από κάθε ενδιαφερόμενο φορέα τοπικής ανάπτυξης. Ο «Οδηγός για την δημιουργία Έξυπνου Χωριού» (Smart Rural 21) είναι πλέον σημείο αναφοράς και περιλαμβάνει πρακτικές κατευθύνσεις για κάθε στάδιο σχεδιασμού και εφαρμογής.

Το Smart Rural 21 ήταν ένα πιλοτικό έργο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που υλοποιήθηκε την περίοδο 2019-2022, με στόχο να υποστηρίξει την ανάπτυξη και εφαρμογή στρατηγικών Έξυπνου Χωριού σε επιλεγμένες αγροτικές και νησιωτικές κοινότητες της Ευρώπης. Συμμετείχαν 21 χωριά από διάφορα κράτη-μέλη, τα οποία επελέγησαν για να αναπτύξουν τοπικά σχέδια δράσης αξιοποιώντας έξυπνες λύσεις σε τομείς όπως η ψηφιακή συνδεσιμότητα, η βιώσιμη κινητικότητα, η κυκλική οικονομία και οι καινοτόμες κοινωνικές υπηρεσίες. Το έργο πρόσφερε τεχνική υποστήριξη, καθοδήγηση από ειδικούς και ευρωπαϊκή δικτύωση, ενώ ανέδειξε καλές πρακτικές που μπορούν να προσαρμοστούν σε διαφορετικά τοπικά πλαίσια.

Το Smart Rural 27 αποτελεί τη συνέχεια και επέκταση του Smart Rural 21, ξεκινώντας το 2023 και καλύπτοντας πλέον αγροτικές και νησιωτικές περιοχές σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η πρωτοβουλία Rural 27 βρίσκεται προέκταση μέσα από το European Smart Villages Observatory, το οποίο λειτουργεί ως ευρωπαϊκό πλαίσιο συνεργασίας, γνώσης και ανταλλαγής καλών πρακτικών, ενισχύοντας την εφαρμογή πολιτικών και δράσεων έξυπνων χωριών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.



Εικόνα 7 Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Έξυπνων Χωριών

(<https://www.smartrural27.eu/european-smart-villages-observatory/>)

Διατηρεί την ίδια φιλοσοφία της τοπικής συμμετοχής και της ανάπτυξης προσαρμοσμένων στρατηγικών, αλλά ενισχύει ακόμη περισσότερο την ανταλλαγή γνώσης και τη δημιουργία διακρατικών συνεργασιών. Παράλληλα, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη σύνδεση με τις πολιτικές της Ε.Ε. για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, εντάσσοντας δράσεις που σχετίζονται με την κλιματική ανθεκτικότητα, την ενεργειακή αυτονομία και την ενίσχυση τοπικών οικονομιών μέσω καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων.

Το Smart Rural 27 λειτουργεί ως πλατφόρμα διάχυσης εμπειριών και επιτάχυνσης της μετάβασης των αγροτικών περιοχών σε ένα πιο βιώσιμο και «έξυπνο» μέλλον.

Η συμβολή του ENRD και του Rural Pact είναι εξίσου σημαντική, καθώς λειτουργούν ως βασικές πλατφόρμες ανταλλαγής γνώσης, εμπειριών και καλών πρακτικών. Το ENRD (European Network for Rural Development) αποτελεί το επίσημο ευρωπαϊκό δίκτυο αγροτικής ανάπτυξης που υποστηρίζει την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) στα κράτη-μέλη, διευκολύνοντας τη συνεργασία μεταξύ εθνικών και περιφερειακών αρχών, Τοπικών Ομάδων Δράσης, ερευνητικών ιδρυμάτων και τοπικών κοινοτήτων.

Παράλληλα, το Rural Pact, που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του Μακροπρόθεσμου Οράματος για τις Αγροτικές Περιοχές (Long-Term Vision for Rural Areas), αποτελεί ένα ανοιχτό πλαίσιο συνεργασίας που φέρνει κοντά θεσμούς, τοπικές αρχές, κοινωνικούς εταίρους, επιχειρήσεις και πολίτες. Στόχος του είναι να ενισχύσει τη δέσμευση όλων των εμπλεκόμενων για τη στήριξη της ευημερίας, της ανθεκτικότητας και της βιωσιμότητας των αγροτικών περιοχών, προωθώντας κοινές δεσμεύσεις και

συντονισμένες δράσεις. Επιπλέον, η βιβλιογραφία γύρω από το ENRD και το Rural Pact έχει αναπτυχθεί σε ακαδημαϊκό επίπεδο, προσφέροντας αναλύσεις σε θέματα πολιτικής συνοχής, κοινωνικής ενσωμάτωσης, καινοτομίας και βιωσιμότητας.

Στην Ελληνική πραγματικότητα, μεγάλο και καθοριστικό ρόλο έχουν η ΕΕΤΑΑ και το LEADER+ πρόγραμμα περιόδου 2000-2006, όπου οι ευρωπαϊκές πρακτικές μεταφράζονται και προσαρμόζονται στην ελληνική ιδιομορφία.

Η αξιοποίηση της βιβλιογραφίας δεν είναι απλώς θέμα πληροφόρησης. Είναι εργαλείο λήψης αποφάσεων μέσω αποφυγής σφαλμάτων και πλαίσιο δημιουργίας. Οι εμπειρίες άλλων χωρών δείχνουν πως όταν οι τοπικές αρχές μελετούν καλά τις διαθέσιμες πηγές, σχεδιάζουν πιο στοχευμένες και ρεαλιστικές παρεμβάσεις.

Η ενσωμάτωση της τεκμηρίωσης στις τοπικές στρατηγικές δεν πρέπει να είναι αποσπασματική. Οι τοπικοί φορείς χρειάζονται συνεχή ενημέρωση, επιμόρφωση και δημιουργία κόμβων γνώσης (π.χ. ψηφιακά hubs), ώστε η βιβλιογραφία να μετατρέπεται σε πράξη με την συμμετοχή των πολιτών και του συνόλου της κοινωνίας.

1.6 Σκοπός και στόχοι της εμπειρογνωμοσύνης

Η παρούσα εμπειρογνωμοσύνη έχει ως στόχο την ενίσχυση της ικανότητας του Δικτύου Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής να σχεδιάζει και να εφαρμόζει στρατηγικές Έξυπνου Χωριού, προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες συνθήκες της περιοχής. Μέσα από την αξιοποίηση διεθνών εμπειριών και την τεκμηρίωση ευρωπαϊκών πολιτικών, επιδιώκεται η αναγνώριση πρακτικών ή η δημιουργία νέων στρατηγικών προσεγγίσεων σε πρακτικά σχέδια τοπικής δράσης, τα οποία θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις προοπτικές των νησιωτικών κοινοτήτων.

Οι στόχοι είναι:

- (i) Κατανόηση και προσαρμογή των εννοιών του Έξυπνου Χωριού στις ελληνικές νησιωτικές κοινότητες.
- (ii) Σύνδεση με τις τρέχουσες εθνικές και ευρωπαϊκές στρατηγικές.
- (iii) Ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των ΟΤΑ και της κοινωνίας των πολιτών για στρατηγικό σχεδιασμό, συμμετοχή και συν-διαμόρφωση δράσεων.
- (iv) Δημιουργία πρότασης οδικού χάρτη υλοποίησης έξυπνων παρεμβάσεων, με στόχο την ενεργό εμπλοκή όλων των τοπικών φορέων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Η προσέγγιση δεν θα περιοριστεί μονάχα σε θεωρητική ανάλυση, αλλά επιχειρεί να προσφέρει λειτουργικά εργαλεία και προτάσεις για δράσεις που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο στρατηγικής σε τοπικές κοινότητες της περιοχής εφαρμογής παρέμβασης του Δικτύου Νήσων Αττικής και που αναδεικνύεται και η δυνατότητα χρηματοδότησης σε

εργαλεία της προγραμματικής περιόδου 2023-2027. Επιπλέον, στους βασικούς στόχους περιλαμβάνονται η καλλιέργεια κουλτούρας συνεργασίας, συμμετοχής και διατομεακής δικτύωσης.

Σημασία δίνεται και στη διασύνδεση των στόχων της εμπειρογνωμοσύνης με τις πραγματικές ανάγκες των τοπικών κοινωνιών. Η προσέγγιση θα είναι συμμετοχική και θα επικεντρώνεται «από κάτω προς τα πάνω» (bottom up), στόχος είναι η τοπική κοινωνία να σχεδιάζει μαζί με τις αρχές και τους φορείς τη στρατηγική για το μέλλον της.

Η εμπειρογνωμοσύνη αποτελεί αφετηρία για την οργάνωση μιας συνεκτικής και εφαρμόσιμης στρατηγικής, προσανατολισμένης σε βιώσιμη ανάπτυξη, ενίσχυση της τοπικής κοινωνικής συνοχής, οικονομίας και αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης.

Κεφάλαιο 2



2. Το Έργο Smart Villages Leader Network

2.1 Παρουσίαση του έργου

Το «Διακρατικό Σχέδιο Συνεργασίας "Smart Village Leader Network"» στο Πρόγραμμα "Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2014 -2020" (ΠΑΑ), Μέτρο 19, Υπομέτρο 19.3-Διατοπική και Διακρατική Συνεργασία, αποτελεί μια ολοκληρωμένη πρωτοβουλία διακρατικής συνεργασίας. Έχει ως στόχο τη διαμόρφωση και ενίσχυση πανευρωπαϊκών δικτύων έξυπνων χωριών. Το εγχείρημα αυτό έχει την ιδιαιτερότητα ότι συνδυάζει την ενίσχυση της τοπικής αυτονομίας με την δημιουργία πολυεπίπεδων μηχανισμών τεχνογνωσίας και κοινής πολιτικής αντίληψης γύρω από την έννοια του Έξυπνου Χωριού. Το έργο δομείται σε δύο φάσεις: την προπαρασκευαστική και την κύρια, και περιλαμβάνει κοινές ενέργειες, δράσεις κατάρτισης, ανταλλαγής εμπειριών και ενεργή εμπλοκή των τοπικών κοινοτήτων σε όλους τους εμπλεκόμενους εταίρους.

Η Ομάδα συνεργασίας του Δικτύου Π.Ε. Νήσων Αττικής συμμετέχει ως εθνικός συντονιστής, έχει κεντρικό ρόλο στην μεταφορά τεχνογνωσίας, τον συντονισμό δράσεων, την παρουσίαση καλών πρακτικών και την υποστήριξη της συμμετοχικής διαδικασίας. Αυτά μπορούν να επιτευχθούν μέσα από οργανωμένες επισκέψεις, ανταλλαγές τεχνογνωσίας, εργαστήρια και συνέδρια.



Εικόνα 8 Συμμετέχοντες στο Smart Villages Leader Network

(Encouragement to Smart Local Development – inspirational Smart Village examples)

Το έργο περιλαμβάνει περιοχές σε ευρωπαϊκές χώρες. Κάθε χώρα φιλοξενεί μία πολυήμερη θεματική συνάντηση, στο πλαίσιο της οποίας οι συμμετέχοντες έρχονται σε επαφή με καινοτόμες πρακτικές, τοπικά έργα, μοντέλα τοπικής διακυβέρνησης και παραδείγματα εφαρμογής έξυπνων λύσεων. Οι συμμετέχοντες επιλέγονται βάσει της θεματικής και των τοπικών προτεραιοτήτων, με

στόχο την ενεργή συνεισφορά και επιστροφή γνώσης στον τόπο τους.

Ο χαρακτήρας του έργου είναι αμφίδρομος: από τη μια ενισχύει τις τοπικές κοινωνίες να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν λύσεις που ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους, ενώ από την άλλη δημιουργεί έναν σταθερό ευρωπαϊκό μηχανισμό συνεργασίας μεταξύ περιφερειακών ΟΤΔ, εθνικών δικτύων και πολιτικών εκπροσώπων. Το έργο λειτουργεί ως πλατφόρμα συνεκπαίδευσης και δικτύωσης, και δεν περιορίζεται σε θεωρητική ανταλλαγή απόψεων, αλλά βασίζεται στην ενεργό παρατήρηση, συμμετοχή και κοινή ανάπτυξη προτάσεων.

Σημαντικό χαρακτηριστικό του έργου είναι η δυνατότητα διασύνδεσης με υπάρχοντα και μελλοντικά χρηματοδοτικά εργαλεία, καθώς και η συστηματική τεκμηρίωση των προτεινόμενων λύσεων. Με σωστή παρακολούθηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, το έργο δημιουργεί ένα σύστημα μάθησης που μπορεί να προσαρμοστεί σε διαφορετικές τοπικές πραγματικότητες.

Η εμπειρία του Δικτύου Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής, είναι πρότυπο συνδυασμού παραδοσιακών πολιτισμικών στοιχείων με σύγχρονες εφαρμογές και κοινωνική καινοτομία. Η συνάντηση στον Πόρο (Οκτώβριος 2021) αποτέλεσε σταθμό στην εμβάθυνση των συνεργασιών και στη διατύπωση κοινών αξόνων πολιτικής για την επόμενη περίοδο.



Εικόνα 9 Πόρος, 2021

(Συνάντηση στον Πόρο, 2021)

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το έργο προετοίμασε το έδαφος για μελλοντικές ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες, όπως το Smart Rural 27, παράλληλα επέτρεψε την ενεργό εκπροσώπηση των τοπικών αναγκών στην χάραξη μιας ευρύτερης πολιτικής. Αποτέλεσε γέφυρα για την ανάδειξη τοπικών παραγωγικών πόρων, στην στήριξη κοινωνικών ομάδων και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

Το έργο Smart Villages Leader Network έχει καταφέρει να μετατρέψει την έννοια της «έξυπνης κοινότητας» σε εργαλείο πολιτικής πράξης και διαλόγου. Έχει προσφέρει ουσιαστικές ευκαιρίες στην δυναμική της υπαίθρου και έχει συμβάλει στην ανάδειξη της αγροτικής Ευρώπης ως χώρου καινοτομίας και συμμετοχής.

2.2 Αποτίμηση των διακρατικών δράσεων και συναντήσεων

Οι διακρατικές δράσεις που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου Smart Villages Leader Network αποτελούν την καρδιά της στρατηγικής συνεργασίας, προσφέροντας ένα πεδίο για την πρακτική ανταλλαγή εμπειριών, την ενδυνάμωση των Ομάδων Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) και τη διαμόρφωση καινοτόμων προσεγγίσεων για τα Έξυπνα Χωριά. Αυτές οι δράσεις δεν ήταν απλώς η παρουσίαση καλών πρακτικών, αλλά η εμβάθυνση στην τοπική διαχείριση, την κοινωνική ενεργοποίηση και την κοινή αναγνώριση των κοινών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν περιοχές της υπαίθρου σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν στην Σκωτία, στον Πόρο, στη Λετονία και στη Φινλανδία το χρονικό διάστημα από το 2019 έως το 2022.

Η δομή των επισκέψεων είναι επιμελώς σχεδιασμένη. Κάθε χώρα-εταίρος οργάνωσε πολήμερη θεματική αποστολή, κατά την οποία παρουσιάστηκαν έργα εφαρμογής έξυπνων λύσεων σε τομείς όπως οι μεταφορές, η τοπική οικονομία, η κοινωνική καινοτομία και ο πολιτισμός. Οι συμμετέχοντες δεν περιορίστηκαν σε θεωρητικές εισηγήσεις, αλλά συμμετείχαν σε βιωματικά εργαστήρια, πεδία εφαρμογής και ανοικτές συναντήσεις με τοπικούς φορείς και πολίτες. Αυτή η μεθοδολογία έδωσε στις αποστολές έναν πραγματικά συμμετοχικό χαρακτήρα.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ομάδα Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) συνεργάστηκε με τοπικές ομάδες εκπροσώπους φορέων και δημοτικές αρχές, με στόχο την ενίσχυση των ικανοτήτων τους στη διαδικασία ανταλλαγής τεχνογνωσίας και γνωριμίας με καλές πρακτικές. Η επιλογή των συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκε βάσει ανοικτής πρόσκλησης που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ΟΤΔ και συνοδεύτηκε από στοχευμένη ενημέρωση προς φορείς, συλλόγους και δυνητικούς δικαιούχους. Παράλληλα, εφαρμόστηκαν κριτήρια που εξασφάλισαν ότι οι συμμετέχοντες διέθεταν σχετική εμπειρία και ενεργό ρόλο στην τοπική ανάπτυξη, ώστε να αξιοποιήσουν πλήρως την εμπειρία και να μεταφέρουν τη γνώση στην κοινότητά τους.

✓ Επίσκεψη Σκωτία

Η αποστολή στη Σκωτία επικεντρώθηκε στην πολιτική συμμετοχή και την ενδυνάμωση της κοινότητας μέσω αποκεντρωμένων θεσμών τοπικής διακυβέρνησης. Αναδείχθηκε η δυνατότητα των μικρών αγροτικών κοινοτήτων να διαχειρίζονται τοπικούς πόρους, να εφαρμόζουν περιβαλλοντικά έργα και να ενεργοποιούν τον πληθυσμό σε ζητήματα κοινωνικής συνοχής. Η παρουσίαση του μοντέλου “community empowerment” σε συνδυασμό με τη χρήση νέων τεχνολογιών στη δημόσια διοίκηση, έδωσε νέα ώθηση στις ελληνικές ΟΤΔ για σχεδιασμό αντίστοιχων πρακτικών.

✓ Επίσκεψη Πόρο

Η αποστολή στον Πόρο, στο πλαίσιο του έργου Smart Villages, αποτέλεσε μια ολοκληρωμένη εμπειρία γνωριμίας με ποικιλία δράσεων που συνδυάζουν τον αθλητισμό, τον εναλλακτικό τουρισμό, την πολιτιστική κληρονομιά και την καινοτόμο αξιοποίηση τοπικών πόρων. Η εκπαιδευτική επίσκεψη, ξεκίνησε με την παρουσίαση θεσμών και πρωτοβουλιών που έχουν ήδη αφήσει το αποτύπωμά τους στην τοπική ανάπτυξη, όπως το Porosea, το οποίο προάγει τον αθλητικό τουρισμό, η ανάδειξη του Methana Volcano με έμφαση στις προοπτικές γεωτουρισμού, τα Kythera Trails για την ενίσχυση του πεζοπορικού τουρισμού και η αναρρίχηση στο Λεωνίδιο ως δραστηριότητα που φέρνει τους επισκέπτες σε άμεση επαφή με το φυσικό τοπίο. Ο αλιευτικός τουρισμός παρουσιάστηκε ως παράδειγμα διατήρησης της τοπικής παράδοσης μέσα από τη δημιουργία νέων εισοδηματικών πηγών για τους επαγγελματίες αλιείς.

Η συνέχεια δόθηκε με επισκέψεις σε επιχειρήσεις και φορείς που αποτελούν ζωντανά παραδείγματα σύνδεσης της παραγωγής με την τοπική ταυτότητα. Στην επιχείρηση Λεμονοδάσος, οι συμμετέχοντες γνώρισαν πώς η τοπική παραγωγή εσπεριδοειδών μπορεί να εξελιχθεί σε προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας. Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Τροιζήνας ανέδειξε μέσα από το έργο του τον ρόλο της πολιτιστικής δημιουργίας στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, ενώ το οиноποιείο Ανδρέου πρόσφερε μια γευστική περιήγηση στην τοπική οινοπαραγωγή.

Ακολούθησαν βιωματικές δραστηριότητες, που έφεραν τους συμμετέχοντες σε άμεση επαφή με την καθημερινότητα και τις δυνατότητες της περιοχής. Πραγματοποιήθηκε επίδειξη αλιευτικού τουρισμού, δίνοντας την ευκαιρία να παρουσιαστούν οι τεχνικές και οι παραδόσεις της θάλασσας. Η επίσκεψη στον πολυχώρο Katheti συνδύασε την καλλιτεχνική δημιουργία με την κοινωνική δικτύωση, μέσω θεατρικής παράστασης και έκθεσης φωτογραφίας.



Εικόνα 10 Πόρος 2021

(Επίσκεψη στον Πόρο, 2021)

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην προσβασιμότητα και την ένταξη όλων στις δραστηριότητες της περιοχής, με την παρουσίαση του συστήματος Seatrac για την αυτόνομη πρόσβαση των ατόμων με κινητικές δυσκολίες στη θάλασσα.



Εικόνα 11 Seatrac Πόρος

(Seatrac, Πόρος, 2021)

Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με θεματικές παρουσιάσεις που ανέδειξαν τον ρόλο των τοπικών προϊόντων και του πολιτισμού στην τουριστική ανάπτυξη. Ξεχώρισαν το Fistiki Fest για το Φιστίκι Αιγίνης, το Melitzazz Art Festival και οι δράσεις της Ύδρας και της σταφίδας, αποδεικνύοντας πως η γαστρονομία και η πολιτιστική δημιουργία μπορούν να λειτουργήσουν ως βασικοί άξονες στρατηγικής για τις νησιωτικές κοινότητες.

✓ Επίσκεψη Φινλανδία

Η εμπειρία της αποστολής στη Φινλανδία αποτέλεσε μια πολυεπίπεδη γνωριμία με πρακτικές έξυπνων χωριών που συνδυάζουν την τοπική καινοτομία, τη βιωσιμότητα και την κοινοτική συμμετοχή. Από την πρώτη ημέρα, το Pappilanniemi Course Centre στο Valkeakoski λειτούργησε ως σημείο συνάντησης και ένταξης των συμμετεχόντων στο φινλανδικό περιβάλλον, με διαδραστικές δραστηριότητες γνωριμίας μέσα στο δάσος και παρουσίαση παραδοσιακών στοιχείων, όπως η σάουνα και η ήπια βαρκάδα στη λίμνη Vanajavesi.

Η δεύτερη ημέρα ήταν αφιερωμένη σε παρουσιάσεις στρατηγικών για την αγροτική ανάπτυξη και τα έξυπνα χωριά. Ξεχώρισαν οι τοποθετήσεις της Marianne Selkäinaho από το Υπουργείο Γεωργίας και Δασών, του Petri Räsänen από το Δημοτικό Συμβούλιο Τάμπερε και του Jani Hanhijärvi από την ένωση Pirkan Kylät ry, που ανέδειξαν την ανάγκη για «διπλή μετάβαση» στις αγροτικές περιοχές.

Οι επισκέψεις στα χωριά αποκάλυψαν διαφορετικές εφαρμογές του μοντέλου smart village. Στο Kuohenmaa Kangasala, η ενεργειακή αναβάθμιση του παλιού σχολείου μέσω γεωθερμίας, με χρηματοδότηση Leader και εθελοντική εργασία κατοίκων, μείωσε θεαματικά το κόστος θέρμανσης και ενίσχυσε τον ρόλο του κτιρίου ως κοινοτικού κέντρου. Στο Raudanmaa Village, οι υποδομές για τηλεργασία, κοινωνικές δραστηριότητες και αναψυχή έδειξαν πώς η τεχνολογία μπορεί να συνυπάρχει με την αγροτική ηρεμία, ενώ το Kokinperäntie παρουσίασε μια καινοτόμα προσέγγιση στην κατασκευή ενεργειακά αυτόνομων κατοικιών.

Η περιήγηση συνεχίστηκε στο Lastunen, όπου η χωροταξική οργάνωση και η συνεργασία των κατοίκων με τις τοπικές αρχές εξασφάλισαν την ανάπτυξη της περιοχής παρά τις συγκοινωνιακές προκλήσεις, και στο οικολογικό χωριό Kurki, όπου η κοινοτική ζωή, οι βιολογικές καλλιέργειες και η εθελοντική συμμετοχή Ευρωπαίων νέων συνθέτουν ένα ζωντανό παράδειγμα περιβαλλοντικής και κοινωνικής βιωσιμότητας.



Εικόνα 12 Επίσκεψη Φιλανδία 2022

(Επίσκεψη στην Φιλανδία, 2022)

Η εκπαιδευτική επίσκεψη στη Λετονία στο πλαίσιο του έργου παρείχε χρήσιμες εμπειρίες για τη διαχείριση ζητημάτων που αφορούν τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε περιοχές με ιδιαίτερες κλιματολογικές συνθήκες, γεωγραφικούς περιορισμούς και αναπτυξιακά μειονεκτήματα. Η αποστολή είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι τα «έξυπνα χωριά» αναπτύσσονται όταν η τοπική κοινότητα αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στον εντοπισμό και τη διαχείριση των προκλήσεων, αξιοποιώντας όλους τους διαθέσιμους πόρους μέσα από συνεργασία και συμμετοχικό σχεδιασμό. Στην επίσκεψη έμαθαν για πρωτοβουλίες όπως.

Στο Lielvarde παρουσιάστηκε ένα πρότυπο coworking space, το οποίο λειτουργεί ως θερμοκοιτίδα για αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις, παρέχοντας δωρεάν εγκαταστάσεις και υπηρεσίες. Η αποστολή επισκέφθηκε επίσης το Krape Manor, ένα μνημείο τοπικής σημασίας με ιστορική και αρχιτεκτονική αξία, που σήμερα φιλοξενεί επιχείρηση παραγωγής μηλίτη και λειτουργεί ως πόλος έλξης επισκεπτών. Στην περιοχή Mengele παρουσιάστηκαν επενδύσεις σε τουριστικές υποδομές και χώρους ευεξίας, ενώ αναλύθηκε η διαδικασία χρηματοδότησης μέσω του προγράμματος CLLD/LEADER, η οποία ακολουθεί την ολοκλήρωση των έργων και περιλαμβάνει επιτόπιο έλεγχο από την ΟΤΑ. Εξίσου ενδιαφέρουσα ήταν η επίσκεψη στο ANNA'S TREE SCHOOL, έναν χώρο εκπαίδευσης και δημιουργίας συνδεδεμένο με τη φύση, όπου διοργανώνονται σεμινάρια, masterclasses και εκδηλώσεις γύρω από τη δασοκομία, την αρχιτεκτονική τοπίου και την οικολογία.



Εικόνα 13 Επίσκεψη Λετονία 2022

(Επίσκεψη στην Λετονία, 2022)

Η εμπειρία αυτή ανέδειξε τη σημασία της πολυλειτουργικότητας, της αξιοποίησης της φυσικής κληρονομιάς και της διασύνδεσης της τοπικής ταυτότητας με την καινοτομία, προσφέροντας πολύτιμα διδάγματα για τις νησιωτικές περιοχές της Π.Ε. Νήσων.

Σε όλα τα παραδείγματα, επιβεβαιώθηκε ότι η επιτυχία δεν εξαρτάται από το μέγεθος του προϋπολογισμού ή την πολυπλοκότητα της τεχνολογίας, αλλά από την ποιότητα της συμμετοχής και τη σαφήνεια των στόχων. Η οριζόντια συνεργασία μεταξύ των εταίρων επέτρεψε την από κοινού αντιμετώπιση σύνθετων ζητημάτων, όπως η προσβασιμότητα σε απομακρυσμένες περιοχές, η διατήρηση τοπικών προϊόντων και η δημιουργία νέων μορφών απασχόλησης.

Από οργανωτική άποψη, οι δράσεις συνέβαλαν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και στην ανταλλαγή εργαλείων διαχείρισης και εκτέλεσης των πρωτοβουλιών. Από τις συναντήσεις αναπτύχθηκαν κοινές μεθοδολογίες παρακολούθησης, αξιολόγησης και τεκμηρίωσης, γεγονός που διευκολύνει τη μελλοντική υλοποίηση οριζόντιων παρεμβάσεων και τη διασύνδεση με πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η συμμετοχή στις διακρατικές δράσεις ενίσχυσε τον ρόλο των τοπικών στελεχών. Απέκτησαν δεξιότητες στρατηγικού σχεδιασμού, διαχείρισης έργου και διεθνούς συνεργασίας, γεγονός που ενισχύει μακροπρόθεσμα την επιχειρησιακή ικανότητα των τοπικών φορέων. Επιπλέον, η παρουσία πολιτικών εκπροσώπων έδωσε στις δράσεις θεσμική νομιμοποίηση και εξωστρέφεια.

Συνολικά, οι διακρατικές δράσεις δεν λειτούργησαν μόνο ως «παραδείγματα της μίμησης», αλλά ως δυναμικοί μηχανισμοί μετασχηματισμού της τοπικής πραγματικότητας. Η ενεργός συμμετοχή, η ανταλλαγή, η ειλικρινής κριτική και ο συλλογικός σχεδιασμός ανέδειξαν το έργο σε ένα από τα πλέον αξιόλογα παραδείγματα έξυπνης διακυβέρνησης σε επίπεδο ΟΤΑ.

2.3 Μαθήματα και οφέλη από τη διακρατική συνεργασία

Η διακρατική συνεργασία στο πλαίσιο του έργου Smart Villages Leader Network ανέδειξε πολύτιμα μαθήματα, τα οποία αγγίζουν βαθύτερα ζητήματα όχι μόνο τεχνογνωσία, ζητήματα όπως τοπική διακυβέρνηση, κοινωνική συνοχή και ενίσχυση κοινωνικής ταυτότητας. Τα Έξυπνα Χωριά είναι η απάντηση στην Ευρώπη που η αγροτική και νησιωτική επικράτεια πλήττεται από την αποψίλωση του πληθυσμού, την μείωση των υπηρεσιών και την χωρική απομόνωση. Το Έξυπνο Χωριό προσφέρει ένα πλαίσιο ανασυγκρότησης, με την διακρατική συνεργασία να είναι κινητήριο μοχλός για την διάδοσή του.

Η διασύνδεση με περιοχές της ΕΕ – ΟΤΔ - εταίροι του διακρατικού σχεδίου και ο προγραμματισμός των επισκέψεων έδωσε την δυνατότητα στις δημιουργηθείσες ελληνικές αποστολές, να αντιληφθούν τον βέλτιστο τρόπο εκτέλεσης των στόχων των ανταλλαγών και των εκπαιδευτικών επισκέψεων.

- Αρχικά το κυριότερο μάθημα είναι ότι οι έξυπνες λύσεις πρέπει να ξεκινούν από την τοπική κοινωνία και να προσαρμόζονται στον τόπο που αφορούν. Το Έξυπνο, όπως έχει προαναφερθεί, δεν σχετίζεται μόνο με την τεχνολογία αλλά και με την ικανότητα της κοινότητας να οργανώνεται να σχεδιάζει και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Στην Φιλανδία η κοινότητα βασίστηκε στην αυτοδιαχείριση χώρων και στην συλλογική συντήρηση υποδομών, χωρίς εξάρτηση από εξωτερικούς παράγοντες. Το ίδιο παρατηρείται και στην Σκωτία όπου οι ομάδες κατοίκων διαχειρίζονται κοινοτικά γήπεδα και πολιτιστικούς χώρους.
- Δεύτερο συμπέρασμα είναι η ανάγκη για σταθερή και ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ των εταίρων. Το να βλέπει κανείς διαφορετικά πολιτικά και κοινωνικά συστήματα να λειτουργούν αποτελεσματικά για την ενίσχυση της κοινότητας, βοηθάει στην διάρρηξη στερεοτύπων και στην προσαρμογή πρακτικών, λαμβάνοντας υπόψιν τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Η μετάβαση από την λογική της «αντιγραφής και επικόλλησης» σε ένα πιο βιωματικό «παρατήρηση και προσαρμογή» αποτέλεσε την βασική μετατόπιση στην προσέγγιση των Ελλήνων συμμετεχόντων.

Αξία είχε η ανάδειξη του ρόλου των μη τεχνολογικών καινοτομιών. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, η συμμετοχική τέχνη, η ενίσχυση του εθελοντισμού και οι άτυπες δομές κοινωνικής υποστήριξης αναγνωρίζονται ως Έξυπνες λύσεις.

Στο πλαίσιο του έργου, ο Σύλλογος Γονέων – Φίλων Ατόμων με Αναπηρία Σαλαμίνας παρουσίασε την πολυετή δράση του στον τομέα της υποστήριξης και κοινωνικής ένταξης ατόμων με αναπηρία. Από το 1992 έως σήμερα, έχει αναπτύξει σημαντικές δομές όπως το πρώτο Κέντρο απασχόλησης ΑμεΑ στο νησί και το ΚΗΦΗ «Άγιος Συμεών» που καθημερινά εξυπηρετεί 35 ωφελούμενους με την υποστήριξη εξειδικευμένου προσωπικού. Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν δημιουργική απασχόληση, ενίσχυση κοινωνικών δεξιοτήτων, αθλητικά και πολιτιστικά προγράμματα, καθώς και εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης για την τοπική κοινωνία.

Κατά την διαδικασία διαβούλευσης για την κατάρτιση της νέας στρατηγικής LEADER 2023-2027 αναδείχθηκε η ανάγκη για περαιτέρω ενίσχυση του έργου του Συλλόγου. Οι στρατηγικοί στόχοι που τέθηκαν περιλαμβάνουν την επέκταση των υφιστάμενων υποδομών, τη βελτίωση της προσβασιμότητας, την ανάπτυξη νέων αθλητικών και δημιουργικών χώρων, καθώς και την προμήθεια εξειδικευμένου οχήματος για τη διευκόλυνση της μετακίνησης των ωφελούμενων. Η ενίσχυση αυτών των παρεμβάσεων συνδέεται άμεσα με τις αρχές των «έξυπνων χωριών», καθώς προωθείται η κοινωνική

καινοτομία, η ενδυνάμωση των ευάλωτων ομάδων και η ισότιμη συμμετοχή τους στην τοπική ζωή και ανάπτυξη.

Μέσα από τις επισκέψεις έγινε φανερό πως οι αγροτικές και νησιωτικές κοινότητες μπορούν να διαφοροποιήσουν τις οικονομικές τους δραστηριότητες εάν υποστηριχθούν κατάλληλα με υποδομές, προβολή και εκπαίδευση.

- (i) Ένα από τα βαθύτερα οφέλη του έργου είναι η συνειδητοποίηση ότι το Έξυπνο Χωριό είναι μια διαδικασία και όχι ένα προϊόν. Η αλλαγή στην αντίληψη, η ενεργοποίηση των πολιτών, η δυνατότητα για δημόσιο διάλογο είναι εξίσου σημαντικά αν όχι περισσότερο από παράδειγμα την εγκατάσταση ενός Wi-Fi hotspot ή την ψηφιοποίηση μιας υπηρεσίας. Η ενίσχυση της συμμετοχικής κουλτούρας αναδείχθηκε ως θεμελιώδης προϋπόθεση επιτυχίας σε όλα τα case studies.
- (ii) Πολύ σημαντικό είναι και το δίδαγμα, ότι, η διακρατική συνεργασία ενισχύει την πολιτική αξιοπιστία των τοπικών στρατηγικών. Οι Δήμοι ή ΟΤΔ συμμετέχουν ενεργά σε ευρωπαϊκά δίκτυα, έτσι έχουν την δυνατότητα πρόσβασης σε νέα χρηματοδοτικά εργαλεία, αυξάνει την αναγνωσιμότητα τους και διευρύνει τις προοπτικές επιρροής σε εθνικό επίπεδο.

Η διακρατική συνεργασία είναι ένα μηχανισμός ενδογενούς εκπαίδευσης για τους συμμετέχοντες. Δεν ωφελούνται μονάχα φορείς, αλλά και τα στελέχη που απέκτησαν εμπειρία στη διαχείριση έργων, τη διεθνή διαπραγμάτευση και την δυνατότητα κατανόησης και επίλυσης τοπικών προβλημάτων. Το ανθρώπινο δυναμικό είναι ίσως το περισσότερο διατηρήσιμο και πολύτιμο από όλα τα αποτελέσματα του έργου.

2.4 Προγραμματισμός μελλοντικών ενεργειών του έργου

Η ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του έργου Smart Villages Leader Network ανοίγει τον δρόμο για έναν πιο δομημένο και εφαρμοσμένο σχεδιασμό σε επίπεδο τοπικών κοινωνιών. Η συστηματική εμπειρία που αποκτήθηκε κατά τις διακρατικές δράσεις, σε συνδυασμό με το δεδομένο που καταγράφηκαν στις επιμέρους περιοχές των ΟΤΔ, επιτρέπουν την σύνθεση της βάσης για μια νέα φάση στρατηγικής καινοτομίας. Ο προγραμματισμός της επόμενης περιόδου εστιάζει τόσο στην ενσωμάτωση των καλών πρακτικών όσο και στην προσαρμογή τους στις τοπικές προτεραιότητες, με απόλυτο σεβασμό στην γεωγραφική πολιτιστική και παραγωγική αυθεντική ταυτότητα της περιοχής.

Στόχος είναι η διαμόρφωση Τοπικών στρατηγικών Smart Villages ανά Δήμο ή Νησί, συμμετοχικών διαδικασιών και με την στήριξη τεχνικών ομάδων εργασίας. Το σχέδιο προβλέπει την υλοποίηση θεματικών εργαστηρίων (smart labs), τη διενέργεια διαβουλεύσεων και την ενεργοποίηση φορέων από τη βάση, με έμφαση σε ομάδες πολιτών, επαγγελματίες, συλλόγους, καθώς και την εκπαιδευτική και πολιτιστική κοινότητα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε σύνδεση με υπάρχοντα έργα LEADER, ώστε να αξιοποιηθεί η τεχνική εμπειρία και να εξασφαλιστεί συνέργεια των δράσεων.

Το Δίκτυο Π.Ε. Νήσων Αττικής, μέσα από τις διαδικασίες υλοποίησης της τοπικής στρατηγικής διαπιστώνει τομείς και χώρους οι οποίοι αποτελούν αντικείμενο σχεδιασμού εξιδεικευμένων πολιτικών και παρεμβάσεων, ώστε ως αντικείμενο προγραμματισμού δράσεων και ανάπτυξης δραστηριοτήτων συμβάλλει στην βελτίωση των δεικτών των τομέων αυτών. Στο πλαίσιο αυτό σχεδιάζονται δράσεις για την επόμενη προγραμματική περίοδο με την ανάπτυξη ολοκληρωμένων θεματικών αξόνων ανά νησί και τόπο.

Για παράδειγμα, στον Πόρο εξετάζεται η αξιοποίηση του Λεμονοδάσους ως σημείου αναφοράς για πράσινη και βιωματική εκπαίδευση, ενώ στα Μέθανα σχεδιάζεται η ανάδειξη του ηφαιστειακού τοπίου και των ιστορικών θερμών πηγών, συνδυάζοντας την οικονομική δραστηριότητα με το φυσικό και το πολιτιστικό απόθεμα. Ταυτόχρονα, στην Αίγινα, ο στρατηγικός στόχος αφορά την ενίσχυση της φήμης του ΠΟΠ προϊόντος Φιστικιού Αίγινας, ως προϊόντος και τη σύνδεσή του με την τοπική επιχειρηματικότητα και τον πολιτισμό.

Ένα σημαντικό έργο που μπορεί να εξελίξει την περιοχή είναι η ανάδειξη του δικτύου μονοπατιών που επικεντρώνονται στην πεζοπορία, την προσβασιμότητα και τη βιωματική ξενάγηση. Οι υπάρχουσες δράσεις όπως η ανάδειξη μονοπατιών στα Κύθηρα, στον Πόρο, στο Γαλατά και στην ευρύτερη περιοχή της Τροιζηνίας – Μεθάνων που μπορούν να μετατραπούν σε «έξυπνα μονοπάτια», αξιοποιώντας τεχνολογίες QR, εφαρμογές επαυξημένης πραγματικότητας (AR), ή ψηφιακά σενάρια διαδρομών με ήχους, εικόνες και ιστορίες.



Εικόνα 14 Εναλλακτικός τουρισμός στα Κύθηρα

(<https://porostrails.gr/el/>, <https://destinationkythira.gr/el/>)

Ο προγραμματισμός περιλαμβάνει επίσης την αναζήτηση πρόσθετων χρηματοδοτικών εργαλείων, είτε σε εθνικό επίπεδο (νέα Προκήρυξη LEADER, ΕΣΠΑ 2021–2027, Πράσινο Ταμείο), είτε μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Interreg Euro-MED, Horizon Europe, Smart Rural 27). Για την υποστήριξη της προετοιμασίας, εξετάζεται η συγκρότηση άτυπης ομάδας τεχνικών συμβούλων δηλαδή ενός ευέλικτου και μη θεσμοθετημένου σχήματος εμπειρογνομώνων.

Η ομάδα αυτή δεν θα λειτουργεί με τη μορφή επίσημης επιτροπής ή νομικού φορέα, αλλά ως δίκτυο επαγγελματιών με εξειδίκευση σε τομείς όπως στρατηγικός σχεδιασμός, αγροτική ανάπτυξη, χρηματοδοτικά προγράμματα, περιβαλλοντική πολιτική, ψηφιακές τεχνολογίες και κοινωνική καινοτομία. Στόχος της είναι να παρέχει στοχευμένες συμβουλές και τεχνική καθοδήγηση σε τοπικές αρχές, συλλόγους και επιχειρηματικές ομάδες για την ωρίμανση προτάσεων, την αναζήτηση χρηματοδοτικών πηγών και την υλοποίηση δράσεων. Η άτυπη φύση της επιτρέπει άμεση κινητοποίηση, χαμηλό διοικητικό κόστος και ευελιξία στην προσαρμογή των υπηρεσιών ανάλογα με τις ανάγκες των ωφελούμενων.

Η στρατηγική προσέγγιση περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας ενιαίας ψηφιακής πύλης (smart platform), η οποία θα ενσωματωθεί στην επίσημη ιστοσελίδα της νέας προγραμματικής περιόδου. Στην πλατφόρμα αυτή θα συγκεντρώνονται οι δράσεις που υλοποιούνται, τα τοπικά δεδομένα, τα αποτελέσματα ερωτηματολογίων, οι συνεργασίες, καθώς και οι δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Η πύλη δεν περιορίζεται σε έναν απλό ενημερωτικό ρόλο, αλλά θα λειτουργεί ως εργαλείο συμμετοχής και διαβούλευσης, δίνοντας τη δυνατότητα στους κατοίκους, στους φορείς και στους εταίρους να συμβάλλουν στη διαμόρφωση και συνεχή βελτίωση της στρατηγικής. Παράλληλα, θα αποτελεί μέσο τεκμηρίωσης και διαφάνειας, προσφέροντας ανοιχτή πρόσβαση στα αποτελέσματα και στις εξελίξεις του προγράμματος.

Με αυτόν τον τρόπο, η ψηφιακή πλατφόρμα θα ενισχύσει τη διαδραστικότητα, θα δώσει φωνή στις τοπικές κοινωνίες και θα αποτελέσει τον κεντρικό κόμβο γνώσης και συνεργασίας για την υλοποίηση της στρατηγικής Smart Villages στην Π.Ε. Νήσων Αττικής.

Τέλος, ο προγραμματισμός της επόμενης περιόδου προβλέπει την εξασφάλιση της συνέχειας του διακρατικού σχεδίου και ανάπτυξης δικτύωσης, μέσω κοινής πρότασης για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Ομίλου Συνεργασίας (EGTC) ή άλλης μορφής συνεργατικού σχήματος. Η θεσμική κατοχύρωση του έργου θα διασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη λειτουργία του, τη δυνατότητα συμμετοχής σε νέες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και την ενίσχυση της διεθνούς αναγνωρισιμότητας των νησιών της Π.Ε. Νήσων ως πρότυπο έξυπνης νησιωτικής περιφέρειας.

Κεφάλαιο 3



3. Στόχοι και Στρατηγικές με βάση τη βιβλιογραφία

3.1 Ανάλυση οδηγιών και πλαισίων πολιτικής

Η καταγραφή και ανάλυση που προηγήθηκε, μέσα από τοπικές παρεμβάσεις, παραδείγματα καλών πρακτικών και επιτόπιες επισκέψεις, ανέδειξε ένα σαφές πλαίσιο δυνατοτήτων και προκλήσεων για την Π.Ε. Νήσων.

- (i) Γεωγραφική διασπορά των νησιών
- (ii) Ποικιλία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων
- (iii) Ισχυρές τοπικές ταυτότητες
- (iv) Εμπειρία υλοποίησης συνεργατικών πρωτοβουλιών

Συνιστούν σημαντική βάση για στοχευμένη ανάπτυξη.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, αναδείχθηκαν θεματικοί πυλώνες με δυνατότητες ένταξης σε ολοκληρωμένο πλαίσιο στρατηγικής Smart Villages, προσαρμοσμένο στις ανάγκες της περιοχής: η αγροδιατροφή, με έμφαση στο φιστίκι Αιγίνης, τα εσπεριδοειδή του Πόρου και τα ελαιοκομικά προϊόντα της Τροιζηνίας, η αξιοποίηση φυσικών πόρων, όπως το Λεμονοδάσος καθώς και η ανάδειξη του δικτύου μονοπατιών.

Τα μονοπάτια αποτελούν το κατεξοχήν συνδετικό στοιχείο της Π.Ε. Νήσων, καθώς διαπερνούν διαφορετικά τοπία συνδέουν περιοχές με διαφορετικές ταυτότητες και δημιουργούν ένα κοινό αφήγημα για την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Λειτουργούν ταυτόχρονα ως υποδομή ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, ως εκπαιδευτικό εργαλείο, αλλά και ως μέσο κοινωνικής συμμετοχής μέσα από δράσεις εθελοντισμού και τοπικής συνεργασίας. Με τον τρόπο αυτό, τα μονοπάτια μπορούν να αναχθούν σε κεντρικό άξονα στρατηγικής Smart Villages, συνδέοντας τη βιώσιμη κινητικότητα, την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, την ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής

Οι ιδιαίτερες γεωλογικές και ιαματικές δυνατότητες των Μεθάνων καθώς και η πολιτιστική και κοινωνική δυναμική της Σαλαμίνας, με ισχυρό υπόβαθρο σε δράσεις κοινωνικής ένταξης και πολιτιστικής δημιουργίας.

Η ενσωμάτωση των παραπάνω σε ένα στρατηγικό σχέδιο, ενισχυμένο από αρχές βιωσιμότητας, καινοτομίας και συμμετοχικότητας, μπορεί να μεγιστοποιήσει τη συνολική προστιθέμενη αξία για την Π.Ε. Νήσων.

Στο πλαίσιο αυτής της δυναμικής και των θεματικών αξόνων που έχουν ήδη αναδειχθεί, αποτυπώνεται μια βαθύτερη αλλαγή στον τρόπο προσέγγισης της αγροτικής, νησιωτικής και ορεινής υπαίθρου, μέσα από τη διαμόρφωση πολιτικής για τα Έξυπνα Χωριά. Η πρωτοβουλία Smart Rural 21, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δεν αντιμετωπίζει τα Έξυπνα Χωριά ως ένα συγκυριακό εργαλείο, αλλά ως αναπόσπαστο μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής για την ανάκτηση της δυναμικής της υπαίθρου. Το μοντέλο Smart Villages ενσωματώνει ψηφιακά εργαλεία, συνεργατικές μορφές

διακυβέρνησης και βιώσιμες τοπικές λύσεις, οι οποίες προκύπτουν μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες και ενεργή εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών.

Στην ελληνική περίπτωση, η ΕΕΤΑΑ λειτουργεί ως ενδιάμεσος μηχανισμός τεχνικής στήριξης των ΟΤΑ και των τοπικών φορέων ανάπτυξης, ενώ έχει συμβάλλει σημαντικά, στην εναρμόνιση των τοπικών αναπτυξιακών πολιτικών με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις. Η συμβολή της στον σχεδιασμό τοπικών στρατηγικών για Έξυπνα Χωριά είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά όσον αφορά τη διασύνδεση με τα τομεακά ΕΣΠΑ, το νέο LEADER και τις συμπράξεις καινοτομίας.

Μεγάλη έμφαση στον συμμετοχικό χαρακτήρα του σχεδιασμού δίνουν τα ευρωπαϊκά πολιτικά κείμενα. Ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή των κατοίκων, όχι μόνο σε επίπεδο διαβούλευσης, αλλά και στην παραγωγή ιδεών, την αποτύπωση αναγκών και στον καθορισμό των προτεραιοτήτων. Αυτή η προσέγγιση προϋποθέτει μία ριζική αλλαγή στην διοικητική κουλτούρα των τοπικών αρχών.

Η Πράσινη Συμφωνία και η Ψηφιακή Δεκαετία αποτελούν βασικούς πυλώνες της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, η Ε.Ε. καλεί τα κράτη – μέλη να υιοθετήσουν ολοκληρωμένες στρατηγικές που θα ενισχύουν την ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών, θα προάγουν την ψηφιακή συνοχή και θα διασφαλίζουν την περιβαλλοντική ισορροπία. Οι κατευθύνσεις αυτές λειτουργούν ως οριζόντιες προτεραιότητες που διαπερνούν κάθε τομέα πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων και των παρεμβάσεων στην αγροτική και νησιωτική ανάπτυξη. Τα Έξυπνα Χωριά λειτουργούν εδώ ως πεδία πειραματισμού, αλλά και ως πολλαπλασιαστές καινοτομίας.

Υπάρχουν εργαλεία για την παρακολούθηση και αξιολόγηση όπως οι δείκτες Smart Village, που επιτρέπουν τη διαρκή βελτίωση των στρατηγικών και τις προσεγγίσεις. Αυτή η συστηματική παρακολούθηση είναι κομβικής σημασίας για να διατηρηθεί η χρηματοδότηση και η διαφάνεια.

Ο οδηγός Smart Villages (2020) που χρησιμοποιείται στο πρόγραμμα Smart Rural 21 περιγράφει αναλυτικά τα στάδια ανάπτυξης στρατηγικής, τις μορφές συμμετοχής και τις κατηγορίες παρεμβάσεων. Είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για την τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς ενσωματώνει παραδείγματα, μεθοδολογικά εργαλεία και δείκτες επιτυχίας.

Σημαντική είναι και η αναγνώριση της κατάστασης, δεν υπάρχει ένα ενιαίο μοντέλο στρατηγικής για τα Έξυπνα Χωριά, η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα είναι πολύ σημαντικές δεξιότητες. Κάθε περιοχή διαμορφώνει τις προσεγγίσεις της ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της. Η εφαρμογή των αρχών Smart Villages στα ελληνικά νησιά, για παράδειγμα, απαιτεί διαφοροποιημένες λύσεις συγκριτικά με την ηπειρωτική ενδοχώρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το πολιτικό πλαίσιο προβλέπει και την ενίσχυση των διατοπικών και διακρατικών συνεργασιών, μέσω κοινών στρατηγικών, ανταλλαγής τεχνογνωσίας και σύστασης θεσμικών συνεργατικών σχημάτων. Οι πολιτικές αυτές θέτουν τις βάσεις για πιο ισχυρά και συνεκτικά δίκτυα μεταξύ των περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου.

Η πρακτική εμπειρία από το Smart Rural 21 ανέδειξε την ανάγκη για διαρκή τεχνική υποστήριξη σε μικρές κοινότητες, που πιθανόν να μην διαθέτουν επαρκές δυναμικό για να στελεχώσουν τις αναγκαίες θέσεις, ή μπορεί να μην διαθέτουν την τεχνογνωσία στον σχεδιασμό σύνθετων παρεμβάσεων. Η δημιουργία εθνικών ή περιφερειακών μηχανισμών υποστήριξης καθιστάτε στρατηγικά απαραίτητη. Η εμπειρία από άλλες χώρες δείχνει ότι χωρίς τις απαραίτητες τεχνικές και γνωστικές προδιαγραφές, ακόμη και η πιο φιλόδοξη πολιτική δυσκολεύεται να εφαρμοστεί σε επίπεδο μικρών νησιών ή αγροτικών κοινοτήτων.

Η μετάβαση από το Smart Rural 21 στο νέο πλαίσιο Smart rural 27 καταδεικνύει πως οι πολιτικές για τα Έξυπνα Χωριά δεν είναι στατικές, αλλά ανανεώνονται συνεχώς σε σχέση με τους στόχους της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης. Η ενσωμάτωση των Smart Villages στο ευρύτερο πλέγμα ευρωπαϊκών πολιτικών καθιστά επιτακτική την εναρμόνιση των εθνικών δράσεων με αυτές τις εξελίξεις. Οι κατευθύνσεις δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως "εργαλεία επιδοτήσεων", αλλά ως μέρος ενός διαρκώς εξελισσόμενου μετασχηματισμού της υπαίθρου.

3.2 Κοινές στρατηγικές και προσεγγίσεις

Συγκριτική ανάλυση των ευρωπαϊκών και εθνικών στρατηγικών για τα Έξυπνα Χωριά αναδεικνύει ορισμένα μοτίβα, που μπορούν να λειτουργήσουν ως άξονες εφαρμογής.

- Αρχικά η πολυεπίπεδη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών φορέων (δήμοι, συνεταιρισμοί, ΜΚΟ, επιχειρήσεις, ακαδημαϊκά ιδρύματα) αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχία. Οι πιο επιτυχημένες παρεμβάσεις σε όλη την Ευρώπη προέρχονται από περιοχές όπου έχει δημιουργηθεί ένα τέτοιο «οικοσύστημα».
- Δεύτερον, κεντρική στρατηγική είναι η αξιοποίηση των τοπικών ταυτοτήτων και του πολιτιστικού αποθέματος για τη διαμόρφωση μιας «έξυπνης ταυτότητας», η οποία συνδυάζει τον αυθεντικό χαρακτήρα κάθε τόπου με σύγχρονες τεχνολογίες, βιώσιμες πρακτικές και καινοτόμες μορφές εμπειρίας. Η στρατηγική αυτή ενισχύει μια πολυθεματική τουριστική ανάπτυξη, όπου φυσικά, πολιτιστικά και οικονομικά στοιχεία αλληλοσυμπληρώνονται.

Η Π.Ε. Νήσων διαθέτει πλούσιο μωσαϊκό φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση μιας πολυδιάστατης στρατηγικής ανάπτυξης. Ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων, η ιστορική αφήγηση της ναυμαχίας της Σαλαμίνας και οι αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις της Αίγινας προσφέρουν μοναδικά σημεία αναφοράς με διεθνή απήχηση.



Εικόνα 15 Αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις της Αίγινας και Μηχανισμός των Αντικυθήρων

(<https://www.archaiologia.gr/>)

Στην Τροιζηνία και στα Κύθηρα, τα δίκτυα μονοπατιών και οι θεματικές διαδρομές λειτουργούν ως σύνδεσμοι ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και την τοπική κοινωνία, ενισχύοντας τη βιωματική εμπειρία.

- ✓ Εξίσου σημαντικές είναι οι θρησκευτικές και πολιτιστικές γιορτές που διατηρούν τη ζωντάνια των τοπικών κοινωνιών, καθώς και σύγχρονες διοργανώσεις όπως φεστιβάλ τέχνης, αθλητικά γεγονότα και πολιτιστικές συμπράξεις.
- ✓ Παράλληλα, η τοπική βιοτεχνία και οι μικρής κλίμακας αγροτικές δραστηριότητες σε νησιά όπως τα Κύθηρα, συνθέτουν ένα δίκτυο παραγωγικών και πολιτιστικών πόρων που μπορούν να ενταχθούν σε ολοκληρωμένα σχέδια ανάπτυξης. Η σύνδεση αυτών των θεματικών αξόνων σε ένα ολοκληρωμένο αφήγημα μπορεί να αποτελέσει ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και να ενισχύσει τη βιώσιμη ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα.
- ✓ Τρίτον, είναι η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μέσω έξυπνων εργαλείων και πρακτικών. Η διάσταση αυτή δεν περιορίζεται σε τεχνολογικές λύσεις, αλλά επεκτείνεται σε δομές κοινωνικής καινοτομίας που προάγουν την αλληλεγγύη και την ισότιμη συμμετοχή.

Περιλαμβάνει την ενδυνάμωση της νεολαίας μέσα από εκπαιδευτικά και πολιτιστικά προγράμματα, τη στήριξη ευάλωτων ομάδων όπως οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με αναπηρία και οι μακροχρόνια άνεργοι, καθώς και την ενίσχυση της διαγενεακής συνεργασίας.

Η αξιοποίηση παραδειγμάτων όπως η δράση του Συλλόγου ΑμεΑ Σαλαμίνας, οι τοπικές εθελοντικές ομάδες πολιτικής προστασίας και περιβάλλοντος, καθώς και οι πολιτιστικοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται σε απομακρυσμένες κοινότητες, αναδεικνύει πώς η κινητοποίηση του εθελοντισμού και η σύζευξη παραδοσιακών

και νέων μορφών συνεργασίας μπορούν να λειτουργήσουν ως μοχλοί βιώσιμης ανάπτυξης και κοινωνικής ανθεκτικότητας.

Παράλληλα, η συμβολή φορέων που αναδεικνύουν το φυσικό περιβάλλον, όπως οι σύλλογοι για τη συντήρηση και ανάδειξη των μονοπατιών, ενισχύει την τοπική ταυτότητα και δημιουργεί νέες ευκαιρίες για βιωματική εκπαίδευση και ήπιο τουρισμό.

Στα Κύθηρα το ΚΙΠΑ αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα φορέα που συνδέει την τοπική κοινωνία και τον πολιτισμό. Αντίστοιχα, οι πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι σε νησιά όπως η Αίγινα, η Ύδρα και οι Σπέτσες, με δράσεις που κυμαίνονται από φεστιβάλ και εκδηλώσεις μέχρι αθλητικές διοργανώσεις και δράσεις νεολαίας, ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και καλλιεργούν μια κουλτούρα ενεργής συμμετοχής.



Εικόνα 16 Εθελοντικές Δράσεις στην Σαλαμίνα και Ύδρα

(<https://www.salamina.gr/>, <https://www.ydra.gov.gr/dimotiki-epitropi/>)

Η κλιματική προσαρμογή αποτελεί βασικό άξονα της στρατηγικής και αποτυπώνεται σε πολλαπλές παρεμβάσεις, όπως η ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων, η προώθηση ήπιων και βιώσιμων μορφών μετακίνησης, η αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων. Τα έξυπνα χωριά αντιμετωπίζονται ως μικρο-οικονομικά βιώσιμα μετάβασης, όπου οι κοινωνικές, ενεργειακές και περιβαλλοντικές διαστάσεις συνδέονται σε ένα ενιαίο πλαίσιο.

Η προσέγγιση αυτή ευθυγραμμίζεται με την εθνική πρωτοβουλία GR-eco Islands, η οποία στοχεύει στην μετατροπή των ελληνικών νησιών σε πρότυπα βιώσιμης ανάπτυξης και ενεργειακής αυτονομίας. Όπως το GR-eco Islands αξιοποιούν τις ΑΠΕ, την ηλεκτροκίνηση και τα έξυπνα συστήματα για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, έτσι και τα Έξυπνα Χωριά της Π.Ε. Νήσων Αττικής λειτουργούν ως εργαστήρια εφαρμογής καινοτόμων λύσεων σε μικρότερη κλίμακα, ενισχύοντας τη συνοχή και ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών.

Κοινή κατεύθυνση αποτελεί και η χρήση ψηφιακών πλατφορμών και “έξυπνων” εφαρμογών. Από info kiosks και διαδραστικούς χάρτες, μέχρι QR συστήματα, apps πολιτιστικών διαδρομών ή γεωργικής παρακολούθησης, οι τεχνολογίες εφαρμόζονται με ευελιξία και ποικιλία.

Η σύνδεση των αναπτυξιακών στρατηγικών LEADER/CLLD με τα Smart Villages είναι θεμελιώδης. Η τοπική δράση, η κοινή λήψη αποφάσεων και η υποστήριξη μέσω συνεργατικών σχημάτων αποτελούν το υπόβαθρο των επιτυχημένων παρεμβάσεων. Η ενσωμάτωση των έξυπνων δράσεων στις υπάρχουσες στρατηγικές είναι κρίσιμη για τη βιωσιμότητα και τη μακροπρόθεσμη αποδοτικότητα.

Στις κοινές στρατηγικές προτείνεται η σύσταση τοπικών συντονιστικών οργάνων ή άτυπων ομάδων εργασίας που θα κινητοποιούν τους φορείς και θα εξασφαλίζουν την παρακολούθηση του σχεδίου. Η συμμετοχικότητα, η οριζόντια διακυβέρνηση και η διαφάνεια αποτελούν σταθερές αξίες των στρατηγικών.

Είναι πλέον σύνηθες φαινόμενο να παρατηρούνται διαδημοτικές συνεργασίες, μέσα από συνεργασίες γειτονικών ΟΤΑ ή εντός περιφερειακών ενοτήτων. Αυτή η πολυκεντρική προσέγγιση επιτρέπει την ανάπτυξη οικονομιών κλίμακας σε δράσεις όπως ο ψηφιακός μετασχηματισμός υπηρεσιών, η διαχείριση απορριμμάτων ή η τουριστική προβολή. Οι κοινές αυτές στρατηγικές αποκτούν έτσι περιφερειακή διάσταση και ενισχύουν την ανθεκτικότητα των μικρών κοινοτήτων, κυρίως όταν αυτές είναι δημογραφικά ή χωρικά απομονωμένες.

Σημαντικός στρατηγικός άξονας αποτελεί και η ανάπτυξη συμμετοχικών εργαστηρίων (smart labs), που λειτουργούν ως εστίες διαλόγου, επιμόρφωσης και πιλοτικής εφαρμογής ιδεών. Οι δράσεις αυτές συναντώνται σε πολλά ευρωπαϊκά παραδείγματα και υιοθετούνται σταδιακά και στην Ελλάδα. Προβλέπεται η ανάδειξη τέτοιων σημείων πειραματισμού σε τοπικές κοινωνίες, όπου η γνώση και η καινοτομία ενισχύονται από κάτω προς τα πάνω, με τη συμμετοχή της εκπαιδευτικής και πολιτιστικής κοινότητας.

Η προσέγγιση που αποκτά έδαφος είναι η οριζόντια ενσωμάτωση των Smart Villages της στρατηγικής για την κοινωνική καινοτομία και την τοπική υγεία. Ειδικά σε νησιωτικές και ορεινές περιοχές, η έξυπνη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, η δικτύωση δομών πρόνοιας και η ενίσχυση της ψυχικής ευεξίας μέσω κοινοτικών πρωτοβουλιών συνιστούν νέες στρατηγικές κατευθύνσεις, που προσδίδουν ουσιαστικό περιεχόμενο στην έννοια της έξυπνης υπαίθρου.

3.3 Κατευθύνσεις για βιώσιμη ανάπτυξη μέσω έξυπνων λύσεων

Η έννοια της βιωσιμότητας στα Έξυπνα Χωριά αναφέρεται σε μια στρατηγική που εξισορροπεί τις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες. Η ανάπτυξη δεν πρέπει να βασίζεται πλέον σε εξωτερικές παρεμβάσεις ή μαζικές επενδύσεις χωρίς τοπική αποδοχή. Αντιθέτως, οι κατευθύνσεις των σύγχρονων στρατηγικών απαιτούν την ενεργό συμμετοχή της κοινότητας και την αξιοποίηση των εσωτερικών δυνατοτήτων.

Η ψηφιακή διαχείριση πόρων (νερό, ενέργεια, απόβλητα), η ενίσχυση της παραγωγικής ατμόσφαιρας μέσω μικρής κλίμακας καλλιέργειών και η χρήση τεχνολογίας παρακολούθησης του οικοσυστήματος. Είναι μερικές από τις Έξυπνες Λύσεις σε επίπεδο τοπικής βιωσιμότητας που μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν και να ενταχθούν στην τοπική οικονομία, με την μορφή αισθητήρων σε θερμοκήπια, συστήματα τηλεεidoποίησης και εφαρμογές παρακολούθησης υδατικών πόρων, αυτά είναι πολύ αποδοτικά εργαλεία για τους κατοίκους.

Η ενίσχυση της βιώσιμης επιχειρηματικότητας είναι ζήτημα υψίστης σημασίας για τις περιοχές που την έχουν ανάγκη. στρατηγικές προτείνουν τη δημιουργία μικρών κυκλικών οικονομιών, τη στήριξη κοινωνικών συνεταιρισμών, την αξιοποίηση των τουριστικών ροών μέσα από ήπιες και ποιοτικές μορφές (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός) και τη διασύνδεση προϊόντων και εμπειριών.

Η πολιτική ενσωματώνει και τον στόχο της ψηφιακής συμπερίληψης: καμία τοπική κοινότητα δεν πρέπει να μείνει εκτός των τεχνολογικών εξελίξεων. Η προσβασιμότητα, η ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και η τεχνική υποστήριξη είναι κρίσιμες προϋποθέσεις.

Η κατεύθυνση για βιώσιμη ανάπτυξη δεν διαχωρίζεται από την πολιτιστική και ιστορική ταυτότητα. Η στρατηγική αποσκοπεί στο να διαφυλάξει την ταυτότητα του τόπου, όχι να την αλλάξει και να την μετατρέψει σε αστικά αναπτυξιακά πρότυπα. Η ένταξη δράσεων σε υπάρχοντα πολιτιστικά έργα, σε διαδρομές μνήμης, ή σε τοπικά δίκτυα πολιτισμού ενισχύει την κοινωνική συνοχή.

Οι κατευθύνσεις αυτές συγκλίνουν στην αναγνώριση της αναγκαιότητας για μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Τα Έξυπνα Χωριά δεν είναι πρόσκαιρα έργα είναι στρατηγικές επενδύσεις στο μέλλον της υπαίθρου.

Ένας βασικός παράγοντας για την βιωσιμότητα που συχνά παραλείπεται είναι η διαγενεακή συνέχεια. Μια στρατηγική επιβάλλεται να προβλέπει που κινητοποιούν και εκπαιδεύουν τη νεότερη γενιά, ο στόχος είναι η ενεργή εμπλοκή τους στην μελλοντική ανάπτυξη του τόπου. Πολλές ευρωπαϊκές στρατηγικές δίνουν έμφαση στην εκπαίδευση STEAM (επιστήμη, τεχνολογία, μηχανική, τέχνες και μαθηματικά), στις συνεργασίες με

σχολεία και στις μαθητικές πρωτοβουλίες πολιτιστικής ή περιβαλλοντικής καινοτομίας. Η συμμετοχή των νέων δεν αποτελεί απλώς κοινωνική επιθυμία, αλλά συνθήκη βιωσιμότητας.

Αξιοσημείωτη είναι και η κατεύθυνση που αφορά την ενίσχυση της αγροδιατροφικής μετάβασης, αυτή η αλλαγή μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μικρά σχήματα έξυπνης καλλιέργειας, γεωργίας ακριβείας, τοπικής μεταποίησης και διανομής. Τέτοιες δράσεις συνδέονται στενά με την κυκλική οικονομία, την ελαχιστοποίηση αποβλήτων και φυσικά την ανάπτυξη βιοοικονομιών μικρής κλίμακας. Στρατηγικά, ενισχύουν την αυτάρκεια, διαφοροποιούν την τοπική οικονομία και ενδυναμώνουν τη σύνδεση παραγωγού-καταναλωτή.

Οι σύγχρονες στρατηγικές ενσωματώνουν με αυξανόμενο ρυθμό την τεχνολογική ανθεκτικότητα: πρόκειται για την ικανότητα ενός Έξυπνου Χωριού να υιοθετεί και να διαχειρίζεται την τεχνολογία χωρίς να εξαρτάται από εξωτερικές δομές. Αυτό σημαίνει στήριξη στην τοπική τεχνική κατάρτιση, προώθηση ανοικτών τεχνολογιών (open source), και ανάπτυξη συστημάτων που μπορούν να διαχειρίζονται και να εξελίσσονται τοπικά. Η στρατηγική αυτή μειώνει την εξάρτηση, ενισχύει την αυτονομία και αυξάνει τις δυνατότητες μακροχρόνιας βιωσιμότητας.

Κεφάλαιο 4



4. Η περιοχή του Δικτύου Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής

4.1. Χαρακτηριστικά περιοχής και τοπικά πλεονεκτήματα

Η Περιφερειακή Ενότητα (Π.Ε.) Νήσων Αττικής αποτελεί έναν ιδιαίτερο γεωγραφικό και αναπτυξιακό σχηματισμό, με χαρακτηριστικά που συνδυάζουν την εγγύτητα στο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας με την νησιωτικότητα και τον τοπικό πολιτισμικό πλούτο. Περιλαμβάνει νησιωτικούς και χερσαίους δήμους, όπως η Αίγινα, το Αγκίστρι, ο Πόρος, η Ύδρα, οι Σπέτσες, τα Κύθηρα, η Σαλαμίνα, καθώς και η χερσαία ζώνη της Τροιζηνίας – Μεθάνων, αποτελώντας ένα δίκτυο τοπικών κοινωνιών με πολυσχιδή φυσιογνωμία. Αυτή η γεωγραφική και πολιτισμική πολυμορφία δημιουργεί εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη πολυθεματικών στρατηγικών.

Η περιοχή της Π.Ε. Νήσων χαρακτηρίζεται από έντονη τουριστική δυναμική, με διαφοροποιημένη ταυτότητα και εξειδίκευση σε κάθε νησί ή παράκτια περιοχή.



Εικόνα 17 Π.Ε. Νήσων Αττικής

(CLLD (LEADER) 2014-2020)

- i. Η Αίγινα, με ισχυρό brand το φιστίκι ΠΟΠ, συνδυάζει πολιτιστική παραγωγή με αγροδιατροφή, αναδεικνύοντας φεστιβάλ, τοπικές εκδηλώσεις και καλλιτεχνικές δραστηριότητες ως εργαλεία διαμόρφωσης ταυτότητας.
- ii. Οι Σπέτσες ξεχωρίζουν για τον ιστορικό τους ρόλο, τις εκδηλώσεις που συνδέονται με την Επανάσταση του 1821, τα πολιτιστικά φεστιβάλ και την παραδοσιακή ναυτική τους κληρονομιά, δημιουργώντας υψηλού κύρους τουριστικό προϊόν που απευθύνεται σε απαιτητικό κοινό.
- iii. Η Ύδρα αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση πολιτιστικού τουρισμού, με ισχυρή καλλιτεχνική φυσιογνωμία, ιστορική αξία και έντονη σύνδεση με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Το νησί προβάλλει διεθνώς ως πόλος έμπνευσης και φιλοξενίας δημιουργών.
- iv. Τα Κύθηρα συνδυάζουν φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα με βιωματικό χαρακτήρα. Η αυθεντικότητα του τοπίου, η πολυμορφία του περιβάλλοντος και η ύπαρξη μοναδικών τοπόσημων προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που υπερβαίνουν την εποχικότητα.
- v. Η Σαλαμίνα, αν και λιγότερο ανεπτυγμένη τουριστικά, διαθέτει ισχυρή πολιτιστική αναφορά μέσω της ιστορικής ναυμαχίας, αλλά και κοινωνικό δυναμικό μέσα από συλλόγους και φορείς. Η αξιοποίηση αυτής της πολιτιστικής μνήμης, σε συνδυασμό με δράσεις τοπικής παραγωγής, μπορεί να δημιουργήσει ένα νέο τουριστικό αφήγημα.
- vi. Το Αγκίστρι, μικρό και κοντινό στην Αττική, παρουσιάζει έντονη τουριστική κινητικότητα με έμφαση στον θαλάσσιο και παραθεριστικό τουρισμό. Η μικρή του κλίμακα επιτρέπει την ανάπτυξη μορφών ήπιας τουριστικής εμπειρίας, όπως ποδηλασία, πεζοπορία και θαλάσσιες δραστηριότητες.
- vii. Η Τροιζηνία και τα Μέθανα διαθέτουν ξεχωριστό φυσικό και πολιτιστικό κεφάλαιο. Το ηφαιστειακό τοπίο, οι ιαματικές πηγές και το δίκτυο μονοπατιών συνθέτουν έναν ιδανικό χώρο για ανάπτυξη θερμαλιστικού και γεωτουρισμού, καθώς και για δραστηριότητες περιήγησης και αναψυχής. Η πολιτιστική κληρονομιά και η τοπική αγροτική παραγωγή ενισχύουν το αφήγημα ενός προορισμού με πολυδιάστατη ταυτότητα.
- viii. Ο Πόρος ξεχωρίζει για το Λεμονοδάσος, την ιστορική του ταυτότητα και τη ναυτική παράδοση. Η εγγύτητα με την Αττική τον καθιστά εύκολα προσβάσιμο προορισμό, με δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, γαστρονομίας και βιωματικής εκπαίδευσης που βασίζονται στη φυσική και πολιτιστική του κληρονομιά.

Η αγροδιατροφική ταυτότητα της περιοχής μελέτης ενισχύεται από τα προϊόντα με ισχυρή τοπική αναγνωσιμότητα και ποιότητα. Ειδικότερα στην Αίγινα με το φιστίκι, η Τροιζηνία Μέθανα με τα εσπεριδοειδή Στον Πόρο, η ύπαρξη του Λεμονοδάσους λειτουργεί ως σύμβολο τοπικής φυσιογνωμίας με προοπτικές βιωματικής εκπαίδευσης, οικοτουρισμού και αγροτουρισμού.

Στην περίπτωση της Σαλαμίνας, η εγγύτητα με το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας συνδυάζεται με πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, η οποία περιλαμβάνει το εμβληματικό ναυτικό παρελθόν και τις τοπικές παραδόσεις. Το φυσικό περιβάλλον, με ακτογραμμές, παραθαλάσσιους οικισμούς και πευκόφυτες εκτάσεις, προσφέρει δυνατότητες ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού, όπως ο πολιτιστικός και ο περιπατητικός. Παράλληλα, η ενεργή κοινωνία των πολιτών, μέσω συλλόγων και πρωτοβουλιών, ενισχύει την κοινωνική συνοχή και δημιουργεί προϋποθέσεις για δράσεις κοινωνικής ένταξης και συμμετοχικότητας. Η περιοχή διαθέτει προοπτικές ανάδειξης ως προορισμός συνδυαστικής εμπειρίας πολιτισμού και φύσης, με έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας.



Εικόνα 18 Εικονική Ναυμαχία της Σαλαμίνας

(<https://salamina.ime.gr/> «Εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας για τη ναυμαχία της Σαλαμίνας»)

Στην περίπτωση των Μεθάνων επικρατεί συνδυασμός φυσικού και πολιτισμικού πλούτου είναι εμφανής, το ηφαιστειακό τοπίο και οι ιαματικές πηγές προσδίδουν μοναδικά γεωλογικά χαρακτηριστικά. Η περιοχή έχει προοπτικές επαναπροσδιορισμού ως προορισμός υψηλής ποιότητας, με δυνατότητες ανάπτυξης τουρισμού ευεξίας, σε συνδυασμό με δράσεις βιώσιμης περιήγησης και ερμηνείας φυσικού περιβάλλοντος.



Εικόνα 19 Τροιζηνία - Μέθανα

(<https://greektravellers.gr/>)

Η τοπική επιχειρηματικότητα ενισχύεται από δικτυώσεις και συνεργασίες που προωθούν την κυκλική οικονομία, την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την τοπική παραγωγή. Αυτές οι πρωτοβουλίες ενισχύουν τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και αναδεικνύουν τον τοπικό χαρακτήρα της οικονομίας. Οι επιχειρήσεις της περιοχής εστιάζουν σε μικρές και μεσαίες μονάδες, συχνά οικογενειακής βάσης, που έχουν ανάγκη στοχευμένης στήριξης, τεχνικής κατάρτισης και συμμετοχής σε δομές καινοτομίας.

Η μορφολογία των νησιών και η εγγύτητα τους στην Αττική προσφέρει πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη "έξυπνων" τοπικών λύσεων σε τομείς όπως η κινητικότητα, η ενέργεια και η διαχείριση φυσικών πόρων. Ταυτόχρονα, η περιοχή υστερεί σε ενσωμάτωση καινοτομίας, ιδίως σε τεχνολογικές υποδομές και ψηφιακά εργαλεία, γεγονός που αποτελεί πρόκληση για την υλοποίηση στρατηγικών Smart Villages.

Η δημογραφική εικόνα της περιοχής εμφανίζει αρνητικές τάσεις, με ορισμένες ζώνες να χαρακτηρίζονται από έντονη γήρανση του πληθυσμού και συνολική μείωση του αριθμού των κατοίκων. Για την αντιστροφή αυτής της πορείας, καθίσταται κρίσιμη η αναβάθμιση των υποδομών, ιδιαίτερα εκείνων που διευκολύνουν την τηλεργασία, ώστε να καταστεί η περιοχή ελκυστική για νέους κατοίκους και επαγγελματίες. Παράλληλα, η αυξανόμενη κινητικότητα τόσο εντός της χώρας όσο και από το εξωτερικό προς την Ελλάδα, αναδεικνύει την ανάγκη ανάπτυξης προσαρμοσμένων κοινωνικών υπηρεσιών και υποδομών στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας, με αξιοποίηση σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών και λύσεων.

Οι υποδομές μεταφορών, ενέργειας και ύδρευσης, αν και διαφέρουν ανά νησί, χρήζουν άμεσου εκσυγχρονισμού. Αυτό είναι μια τεράστια πρόκληση που μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε ευκαιρία μέσω αξιοποίησης ΕΣΠΑ ή και Ταμείου Ανάκαμψης, στόχος θα είναι δράσεις που θα εστιάζουν σε βιώσιμες καινοτόμες λύσεις, όπως μικροδίκτυα ενέργειας, «έξυπνα» δίκτυα ύδρευσης και ψηφιακές υπηρεσίες κινητικότητας.

Η Π.Ε. Νήσων μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολυκεντρική και διοικητικά σύνθετη περιοχή, χρειάζεται στρατηγικές που να προσαρμόζονται στις επιμέρους ιδιαιτερότητες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε νησιωτικής και χερσαίας περιοχής.

4.2 Αναπτυξιακές Προκλήσεις και Ευκαιρίες

Η Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Αττικής αντιμετωπίζει μια σειρά από σύνθετες προκλήσεις, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την νησιωτικότητα, τη γεωγραφική ασυνέχεια, τη διοικητική πολυπλοκότητα και τις περιορισμένες οικονομίες κλίμακας. Κάθε νησί ή περιοχή διαθέτει το δικό του ξεχωριστό αποτύπωμα, όμως έχουν κοινή την ανάγκη για συντονισμένες παρεμβάσεις που θα συνδυάζουν ενδογενή δυναμική με τις εξωτερικές ευκαιρίες που προσφέρει το νέο ευρωπαϊκό και εθνικό χρηματοδοτικό πλαίσιο.

Η γήρανση του πληθυσμού και η αποδυνάμωση της νεανικής παρουσίας στις τοπικές κοινωνίες είναι μία από τις πλέον σημαντικότερες προκλήσεις πολλών περιοχών της Ελλάδας.

Πίνακας 1 Δομικοί Δείκτες Π.Ε. Νήσων Αττικής

Δήμοι	Δείκτης Εξάρτησης	Δείκτης Γήρανσης	Δείκτης αντικατάστασης
Δήμος Σαλαμίνας	102,063087	187,7544773	69,1588785
Δήμος Αγκιστριού	104,7186933	218,7845304	62,65822785
Δήμος Αίγινας	106,2839783	216,5238095	59,85699694
Δήμος Κυθήρων	112,6530612	221,4642263	52,15053763
Δήμος Πόρου	112,6870527	210,951526	71,88160677
Δήμος Σπετσών	96,90451207	173,2248521	74,05189621
Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων	123,5163205	251,2658228	58,49673203
Δήμος Ύδρας	92,47211896	209,9688474	56,84210526

(ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Η διατήρηση πληθυσμού νέων ανθρώπων στις περιοχές απαιτεί την εξασφάλιση βασικών συνθηκών διαβίωσης, πρόσβασης σε υποδομές, εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες. Η έλλειψη των παραπάνω αναγκών οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο αποδυνάμωσης της τοπικής οικονομίας, κοινωνικής αποσύνδεσης και αποεπένδυσης.

Στην πλειοψηφία των νησιών, η έλλειψη ολοκληρωμένων σχεδίων χωρικής ανάπτυξης όπως τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια (ΤΧΣ) και τα Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΕΠΣ) καθώς και η απουσία σαφώς θεσμοθετημένων ζωνών για παραγωγικές ή εναλλακτικές χρήσεις γης, δημιουργεί σημαντικά εμπόδια σε κάθε προσπάθεια καινοτόμου επένδυσης ή ανάπτυξης τοπικής επιχειρηματικότητας. Η έλλειψη αυτών των εργαλείων χωρικού σχεδιασμού οδηγεί σε ασαφές πλαίσιο αδειοδοτήσεων, αυξημένη γραφειοκρατία και συχνά σε συγκρούσεις χρήσεων γης, ενώ δυσχεραίνει την αξιοποίηση χρηματοδοτικών προγραμμάτων που απαιτούν χωρική τεκμηρίωση. Παράλληλα, η περιβαλλοντική πίεση σε περιόδους υψηλής τουριστικής κίνησης προκαλεί φαινόμενα κορεσμού και πιέζει τις ήδη περιορισμένες υποδομές.

Η τεχνική υποστήριξη είναι πολύ σημαντικό προνόμιο όμως η έλλειψή της είναι καθημερινότητα και για τους τοπικούς ΟΤΑ και συλλόγους αποτελεί διαρκή αδυναμία. Σε αρκετές περιοχές, οι τοπικές δομές στερούνται εξειδικευμένου προσωπικού για τον σχεδιασμό, την αξιοποίηση χρηματοδοτικών πόρων και την προετοιμασία έργων προς υλοποίηση. Υπάρχει πάντα η δυνατότητα ενίσχυσης από εξωτερικούς φορείς όμως η έλλειψη αυτή του προσωπικού δεν είναι βιώσιμη βραχυρόνια.

Η Π.Ε. Νήσων είναι ένα μωσαϊκό τόπων με μοναδικές ταυτότητες, όπου η γεωγραφική ποικιλία και η πολιτιστική κληρονομιά συνθέτουν μια ισχυρή βάση για διαφοροποιημένη ανάπτυξη.

Ο Πόρος και η Τροιζηνία ξεδιπλώνουν το φυσικό τους πλούτο μέσα από καταπράσινες διαδρομές, θαλάσσιες περιηγήσεις και θεματικά μονοπάτια που συνδέουν το περιβάλλον με την ιστορία και τον πολιτισμό. Εδώ, ο εναλλακτικός τουρισμός συναντά τη βιωματική εκπαίδευση, προσφέροντας εμπειρίες που μένουν αξέχαστες.

Η Αίγινα, γνωστή για το φημισμένο φιστίκι ΠΟΠ, είναι ένας τόπος όπου η γαστρονομία, η αγροτική παραγωγή και ο πολιτισμός συνυφαίνονται. Γιορτές, φεστιβάλ και τοπικές αγορές δίνουν ζωή στην παράδοση, ενώ παράλληλα ενισχύουν τη βιώσιμη τοπική οικονομία.

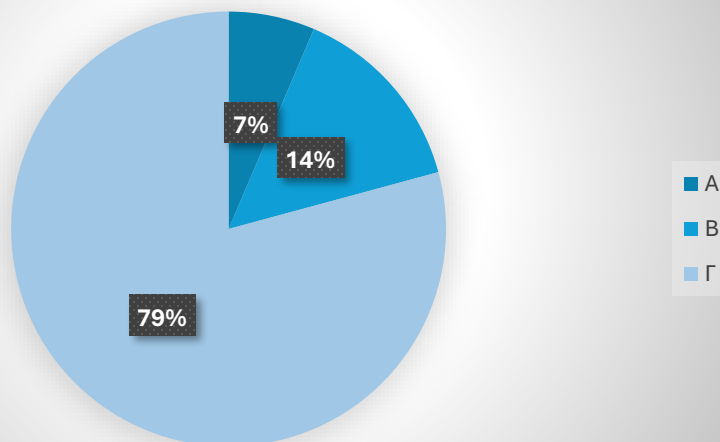
Τα Μέθανα, με το ηφαιστειακό τους τοπίο και τις ιαματικές πηγές, αποτελούν προορισμό ευεξίας και εξερεύνησης. Εδώ, η θερμαλιστική παράδοση μπορεί να αναβιώσει μέσα από σύγχρονες πρακτικές, συνδυάζοντας υγεία, φύση και πολιτισμό.

Η Σαλαμίνα, το μεγαλύτερο νησί του Σαρωνικού, συνδυάζει ιστορικό μεγαλείο και ζωντανή καλλιτεχνική δημιουργία. Από την παγκόσμιας φήμης ναυμαχία μέχρι τα σημερινά φεστιβάλ, η Σαλαμίνα προσφέρει πεδίο για πολιτιστικό, αθλητικό και θεματικό τουρισμό, ενώ η εγγύτητα στην Αθήνα τη μετατρέπει σε ιδανικό προορισμό για ημερήσιες και πολυήμερες εμπειρίες.

Η Ύδρα, οι Σπέτσες και τα Κύθηρα αποτελούν ζωντανά μουσεία ιστορίας και πολιτισμού, με αρχιτεκτονική που σέβεται την παράδοση και φυσικά τοπία που εμπνέουν. Από τα καλλιτεχνικά δρώμενα της Ύδρας, τις ναυτικές ιστορίες των Σπετσών, μέχρι την αυθεντικότητα των Κυθήρων, οι επισκέπτες βιώνουν εμπειρίες που αγγίζουν όλες τις αισθήσεις.

Η περιορισμένη διασύνδεση των παραγωγικών τομέων (π.χ. αγροδιατροφή – τουρισμός – πολιτισμός) μπορεί να αναγνωριστεί ως πρόβλημα αλλά και ευκαιρία. Η δημιουργία συνδέσεων μεταξύ τοπικών προϊόντων και τουριστικής εμπειρίας μπορεί να μετατρέψει την παρούσα ασυμβατότητα σε συγκριτικό πλεονέκτημα.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΗΣΩΝ



Γράφημα 1 Ποσοστιαία κατανομή ενεργού πληθυσμού στους τομείς παραγωγής
(ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Πίνακας 2 Κατανομή ενεργού πληθυσμού στους τομείς παραγωγής

Δήμοι	Α τομέας	Β τομέας	Γ τομέας
Δήμος Σαλαμίνας	199	1.657	9.546
Δήμος Αγκιστρίου	5	44	283
Δήμος Αίγινας	271	609	3.229
Δήμος Κυθήρων	183	247	947
Δήμος Πόρου	100	101	920
Δήμος Σπετσών	29	195	1.107
Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων	634	235	1.074
Δήμος Ύδρας	25	140	721

(ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Πρωτοβουλίες όπως η προώθηση του φιστικιού Αιγίνης ως τουριστικό brand , Η αξιοποίηση του Λεμονοδάσους, καθώς και η παραγωγή ποιοτικών προϊόντων όπως το μέλι, τα εσπεριδοειδή και τα ελαιοκομικά της περιοχής, τα οποία ξεχωρίζουν για την ιδιαιτερότητα και την υψηλή τους ποιότητα, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα καλών πρακτικών.

Η περιορισμένη εποχικότητα της τουριστικής κίνησης και η μονοκαλλιέργεια τουριστικών υπηρεσιών είναι φαινόμενα που απαντώνται σε αρκετές περιοχές. Η απουσία στρατηγικής επιμήκυνσης της περιόδου, καθώς και η έλλειψη θεματικών και ποιοτικών τουριστικών

προϊόντων αποδυναμώνουν το εισόδημα και αυξάνουν την ευαλωτότητα της τοπικής οικονομίας. Εδώ εντοπίζεται μια σαφής ευκαιρία για την ανάπτυξη θεματικών διαδρομών, αγροτουρισμού, πολιτιστικών φεστιβάλ και ψηφιακών εμπειριών.

Η ύπαρξη τοπικών κοινωνικών δικτύων και πολιτιστικών φορέων αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο. Ωστόσο, η διασύνδεση αυτών των φορέων παραμένει περιορισμένη. Η δημιουργία δικτύων ανταλλαγής γνώσης, διαλόγου και συνεργειών μεταξύ των νησιών μπορεί να μετασχηματίσει την κοινωνική συνοχή σε παραγωγική δύναμη και καινοτομία, ειδικά μέσα από μηχανισμούς όπως τα smart labs.

Η περιορισμένη ενσωμάτωση ψηφιακής τεχνολογίας στις υπηρεσίες των ΟΤΑ και των τοπικών επιχειρήσεων συνιστά σημαντικό εμπόδιο αλλά και πρόκληση μετασχηματισμού. Ειδικά σε τομείς όπως η διαχείριση επισκεψιμότητας, η ενημέρωση πολιτών και τουριστών, ή η ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς, η χρήση «έξυπνων» εργαλείων μπορεί να ενισχύσει τη λειτουργικότητα και την αποδοτικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Σε ορισμένα νησιά, οι μικρές αποστάσεις και το ανθρώπινο μέτρο μπορούν να αξιοποιηθούν για την εφαρμογή πρότυπων μικρής κλίμακας στρατηγικών βιωσιμότητας (π.χ. μέσω κοινοτικών ενεργειακών κοινοτήτων, τοπικών αγορών ή ψηφιακής διακυβέρνησης με ισχυρή συμμετοχή των κατοίκων).

Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στον σχεδιασμό αναγνωρίζεται ως κρίσιμη πρόκληση αλλά και αναπτυξιακή ευκαιρία. Η καλλιέργεια κουλτούρας συμμετοχικότητας και η ενεργή εμπλοκή πολιτών και συλλογικοτήτων στις φάσεις σχεδιασμού και υλοποίησης αναπτυξιακών παρεμβάσεων διασφαλίζουν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και βιωσιμότητα των δράσεων.

4.3 Δυναμική για την εφαρμογή στρατηγικών Smart Villages

Η περιοχή της Π.Ε. Νήσων Αττικής διαθέτει σημαντική δυναμική για την εφαρμογή στρατηγικών Smart Villages, χάρη στο ποικιλόμορφο φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό της κεφάλαιο. Τα νησιά που συγκροτούν το Δίκτυο παρουσιάζουν έντονη τοπική ταυτότητα, ισχυρή κοινωνική συνοχή και ενεργές κοινότητες. Στοιχεία απαραίτητα για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση καινοτόμων παρεμβάσεων. Παρά τις προκλήσεις που σχετίζονται με τη νησιωτικότητα και τη γεωγραφική απομόνωση, η διαθεσιμότητα υποδομών, η ύπαρξη δομών πολιτισμού και εκπαίδευσης, και η προθυμία των τοπικών φορέων να συνεργαστούν συνθέτουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τη μετάβαση σε "έξυπνες" μορφές ανάπτυξης.

Οι τοπικές κοινωνίες των νησιών έχουν ήδη εκδηλώσει ενεργή συμμετοχή μέσα από προηγούμενες πρωτοβουλίες του προγράμματος LEADER, γεγονός που ενισχύει τη διοικητική και οργανωτική τους ωριμότητα. Μέσα από τη μακρόχρονη εφαρμογή του LEADER/CLLD, οι τοπικές αρχές και οι συλλογικοί φορείς έχουν εξοικειωθεί με τις συμμετοχικές διαδικασίες σχεδιασμού, τη διαχείριση μικρών και μεσαίων έργων, αλλά και τη διασύνδεση μεταξύ διαφορετικών θεματικών αξόνων, όπως ο πολιτισμός, η επιχειρηματικότητα, ο τουρισμός και το περιβάλλον. Αυτή η προϋπάρχουσα εμπειρία

καθιστά την περιοχή ικανή να σχεδιάσει και να υλοποιήσει σύνθετες παρεμβάσεις στρατηγικού χαρακτήρα, εναρμονισμένες με τις αρχές των Έξυπνων Χωριών.

Η πρωτοβουλία του Δικτύου Νήσων Αττικής για συμμετοχή στο ευρωπαϊκό έργο “Smart Villages Leader Network”, λειτούργησε καταλυτικά στην ενίσχυση της τεχνογνωσίας και της αντίληψης για τον χαρακτήρα των έξυπνων λύσεων. Μέσα από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις και τις κοινές διακρατικές δράσεις, αναδείχθηκαν νέες δυνατότητες εφαρμογής τεχνολογιών, μεθόδων και συνεργατικών σχημάτων που μπορούν να υιοθετηθούν στις τοπικές στρατηγικές. Η συνάντηση στον Πόρο αποτέλεσε χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάπτυξης τοπικού ενδιαφέροντος για τις προοπτικές του εγχειρήματος, ενισχύοντας τις προϋποθέσεις συγκρότησης θεματικών αξόνων ανά περιοχή.

Θεματικοί Πυλώνες και Δυναμικές της Περιοχής για ένταξη σε στρατηγικές Smart Villages

Αγροδιατροφή και τοπική παραγωγή

- Φιστίκι Αιγίνης ως προϊόν με διεθνή αναγνωρισιμότητα.
- Εσπεριδοειδή Πόρου, ελαιοκομικά προϊόντα και μέλι υψηλής ποιότητας.
- Δυνατότητες ανάπτυξης γαστρονομικού τουρισμού.

Φυσική κληρονομιά και τοπία

- Λεμονοδάσος Πόρου ως εμβληματικό τοπίο με οικοτουριστική διάσταση.
- Ηφαιστειακά τοπία Μεθάνων και αξιοποίηση θερμαλιστικής παράδοσης.
- Δίκτυα μονοπατιών στην Τροιζηνία για πεζοπορία και βιωματική εκπαίδευση.

Θαλάσσιο και ναυτικό απόθεμα

- Ανάπτυξη αλιευτικού και καταδυτικού τουρισμού.
- Αξιοποίηση ναυτικής κληρονομιάς και θαλάσσιων πολιτιστικών θεματικών.

Πολιτισμός και δημιουργικές συνέργειες

- Πολιτιστικά φεστιβάλ: Fistikaki Fest, Melitzazz, εκδηλώσεις Ύδρας.
- Διασύνδεση τοπικής παραγωγής, πολιτισμού και τουρισμού.

Τουρισμός υγείας και ευεξίας

- Μέθανα και άλλες περιοχές με υποδομές ευεξίας.
- Εξειδικευμένα προϊόντα τουρισμού για επιμήκυνση περιόδου επισκεψιμότητας

Κλιματική ανθεκτικότητα & πράσινη μετάβαση

- Έξυπνα συστήματα παρακολούθησης κλιματικών δεδομένων σε νησιά
- Προώθηση ήπιων μορφών μετακίνησης (ηλεκτρικά οχήματα, ποδηλασία)
- Ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων και υποδομών

Κυκλική διαχείριση & βιώσιμη κατανάλωση

- Ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση υλικών συσκευασίας
- Κυκλική αξιοποίηση παραπροϊόντων
- Δημιουργία «πράσινων σημείων» για τοπική διαχείριση αποβλήτων
- Δίκτυα συνεργασίας για μείωση πλαστικού στις νησιωτικές κοινότητες

Οι άξονες αυτοί συνδέονται με παραδοσιακές δραστηριότητες και ταυτόχρονα ενσωματώνουν ψηφιακές τεχνολογίες, συμμετοχικές διαδικασίες, καινοτόμες πρακτικές εκπαίδευσης και πολιτιστικής προβολής, δημιουργώντας έναν ισχυρό κορμό στρατηγικών εφαρμογής.

Τοπικές πρωτοβουλίες, όπως η σχεδιαζόμενη μετατροπή μονοπατιών του σε «έξυπνα μονοπάτια», προοιωνίζουν τον τρόπο με τον οποίο η ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να συνδυαστεί με την ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος. Η χρήση QR κωδικών, εφαρμογών επαυξημένης πραγματικότητας (AR) και διαδραστικών αφηγήσεων μπορεί να μετασχηματίσει τη σχέση του επισκέπτη με τον τόπο, προάγοντας ταυτόχρονα την τοπική οικονομία και την αίσθηση ταυτότητας των κατοίκων.

Εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι η ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των επαγγελματιών και πολιτιστικών συλλόγων. Οι κοινότητες έχουν δείξει ετοιμότητα να συμμετάσχουν σε διαβουλεύσεις και να υποστηρίξουν τη διαμόρφωση σχεδίων δράσης, κάτι που αποδεικνύεται από την υψηλή συμμετοχή σε προηγούμενες φάσεις προγραμμάτων LEADER. Εξετάζεται, επίσης, η σύσταση άτυπης ομάδας τεχνικών συμβούλων, με στόχο να υποστηρίξει συστηματικά τους δήμους και τους συλλόγους στη διαμόρφωση στρατηγικής και στην τεχνική τεκμηρίωση των προτάσεων.

Μια ακόμη καινοτόμος ιδέα που ενισχύει τη δυναμική εφαρμογής στρατηγικών είναι η δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας (smart platform) για την ενοποίηση δεδομένων, τη διαχείριση δράσεων και τη συμμετοχή πολιτών και φορέων. Η πλατφόρμα θα μπορεί να εξυπηρετεί πολλαπλούς σκοπούς: από τη διασύνδεση μεταξύ των νησιών έως την αποθήκευση ψηφιακού περιεχομένου, την ενημέρωση των πολιτών και την ενίσχυση της διαφάνειας.

Κεφάλαιο 5



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΕΧΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Η Ευρώπη επενδύει στις αγροτικές περιοχές



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ



Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5. Συμπεράσματα για την Περιοχή

5.1 Κρίσιμα σημεία και τάσεις

Η Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Αττικής παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο μείγμα πλεονεκτημάτων και αναπτυξιακών προκλήσεων, που την καθιστούν μοναδικό πεδίο για την εφαρμογή στρατηγικών Έξυπνων Χωριών. Ένα από τα κρίσιμα σημεία είναι η δημογραφική γήρανση και η συνεχής μείωση του πληθυσμού, γεγονός που επηρεάζει τόσο τη δυναμική της αγοράς εργασίας όσο και την κοινωνική συνοχή. Παρότι σε ορισμένες ζώνες η εγγύτητα με την Αττική προσφέρει ευκαιρίες κατοίκησης και απασχόλησης, αυτό δε συμβαίνει ομοιογενώς σε όλη την περιοχή.

Η ανάγκη που έχει η περιοχή από τον τουρισμό είναι χαρακτηριστική. Από τη μια πλευρά αποτελεί βασικό οικονομικό πυλώνα, από την άλλη όμως ενέχει κινδύνους ευαλωτότητας, ειδικά όταν δεν συνοδεύεται από στρατηγική διαφοροποίηση και επέκταση της τουριστικής περιόδου.

Ταυτόχρονα, ορισμένες περιοχές όπως τα Κύθηρα ή τα Μέθανα διαθέτουν φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους ικανούς να στηρίζουν εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο ηφαιστειακός, ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός.

Αναδύεται επίσης το ζήτημα της άνισης πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής φροντίδας, με ορισμένα νησιά να εξαρτώνται από ηπειρωτικές μονάδες ή να στερούνται κρίσιμων δομών.

Η τάση αυτή εντείνεται από την εποχικότητα της ζήτησης (π.χ. καλοκαιρινή υπερφόρτωση) και τον γεωγραφικό κατακερματισμό των κοινοτήτων, καθιστώντας την ανάγκη για ψηφιακές λύσεις και έξυπνες υποδομές πιο πιεστική από ποτέ.

Μια άλλη κρίσιμη τάση σχετίζεται με τη μειωμένη παρουσία νέων επιστημόνων και υψηλής ειδίκευσης εργαζομένων, οι οποίοι συχνά μεταναστεύουν σε μητροπολιτικά κέντρα. Η τάση αυτή δημιουργεί στέρηση στην καινοτομία και την τοπική επιχειρηματικότητα.

Παρά ταύτα, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας δεν φαίνεται να έχει χαθεί καλύπτεται, με συλλογικούς φορείς, ΜΚΟ και τοπικές πρωτοβουλίες να διατηρούν δραστήριο ρόλο.

Η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση αντιμετωπίζουν επίσης προβλήματα, κυρίως λόγω ελλειπών στρατηγικού σχεδιασμού και αδυναμίας προσαρμογής στις σύγχρονες ανάγκες, καθώς και ελλείψεων σε υλικοτεχνικές υποδομές. Η στροφή προς την ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης, εφόσον σχεδιαστεί μεθοδικά, μπορεί να αποτελέσει αναπτυξιακή ευκαιρία, ιδιαίτερα με τη δημιουργία «ψηφιακών νησιών μάθησης» μέσω πλατφορμών και τοπικών hubs

Στο περιβαλλοντικό επίπεδο, η ανάγκη διαχείρισης φυσικών πόρων με όρους βιωσιμότητας αποτελεί μία ακόμα τάση που δεν μπορεί να αγνοηθεί. Τα προβλήματα με τα απορρίμματα, τη διαχείριση του νερού και την πίεση σε παραθαλάσσια οικοσυστήματα είναι διαρκώς αυξανόμενα. Οι στρατηγικές Έξυπνων Χωριών μπορούν να ενισχύσουν τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης ως εγγυητή της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, μέσω έξυπνων εφαρμογών και συνεργασιών με τοπικούς παραγωγούς.

Η επιταχυνόμενη κλιματική αλλαγή εντείνει τα προβλήματα των νησιωτικών περιοχών, καθιστώντας ακόμη πιο αναγκαία την ενσωμάτωση στρατηγικών προσαρμογής. Η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων μπορεί να αποτελέσει κινητήριο μοχλό για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ιδίως για τους νέους, μέσα από καινοτόμες δραστηριότητες όπως η κυκλική οικονομία, οι πράσινες τεχνολογίες χαμηλού κόστους και η ανάπτυξη τοπικών συνεργατικών σχημάτων. Με αυτόν τον τρόπο, οι δράσεις για την κλιματική ανθεκτικότητα συνδέονται άμεσα με την κοινωνική συνοχή και την οικονομική σταθερότητα, μετατρέποντας μια παγκόσμια πρόκληση σε τοπική ευκαιρία.

Η νεανική ανεργία παραμένει σταθερή πρόκληση. Αν και ο τουρισμός απορροφά ένα μέρος των ανέργων, η εποχικότητα της απασχόλησης δημιουργεί κενά και ασυνέχειες στην οικονομική σταθερότητα. Επιπλέον, η έλλειψη τεχνικής και επιχειρηματικής υποστήριξης για νέες μικρές επιχειρήσεις (ιδίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα) λειτουργεί αποτρεπτικά.

Ένα κρίσιμο σημείο είναι η διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας μέσα από την προστασία και αξιοποίηση της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η ύπαρξη μνημείων λαϊκής αρχιτεκτονικής, τοπικών εθίμων, εορτών και γαστρονομίας προσφέρει τεράστιες δυνατότητες, εφόσον ενσωματωθούν σε στρατηγικές βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης.

Η διάθεση για συνεργασία μεταξύ φορέων είναι μια πολύ θετική τάση είναι κάτι που φάνηκε έντονα μέσα από τις διαβουλεύσεις και τις διακρατικές δράσεις του Smart Villages Leader Network. Αυτή η κοινωνική "κόλλα" μπορεί να αξιοποιηθεί για την οικοδόμηση ευρύτερων τοπικών συμμαχιών και την ενίσχυση της συμμετοχικότητας στη λήψη αποφάσεων.

Ο συνολικός μετασχηματισμός της Π.Ε. Νήσων δεν είναι στατικός, αλλά εξελίσσεται με ταυτόχρονες αποκλίσεις και ευκαιρίες. Η χάραξη μιας έξυπνης τοπικής στρατηγικής επιτάσσει την κατανόηση αυτών των κρίσιμων σημείων και τη σύνδεσή τους με κατάλληλα εργαλεία πολιτικής και τεχνικής υποστήριξης.

Η σταδιακή ωρίμανση τοπικών συνεργασιών, η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών, η ενσωμάτωση ψηφιακών εργαλείων και η αξιοποίηση υφιστάμενων δυνατοτήτων όπως τα LEADER και τα τοπικά έργα πολιτισμού αποτελούν θετικές τάσεις που εφόσον συστηματοποιηθούν, μπορούν να διαμορφώσουν ένα ανθεκτικό μοντέλο ανάπτυξης.

5.2 Κοινές προκλήσεις ανά νησί/ κοινότητα

Η περιοχή της Π.Ε. Νήσων Αττικής, παρότι γεωγραφικά κατακερματισμένη και θεσμικά διαφοροποιημένη, παρουσιάζει ένα εντυπωσιακά κοινό υπόβαθρο προκλήσεων που διαπερνά σχεδόν κάθε νησί ή ηπειρωτικό τμήμα. Οι κοινές αυτές προκλήσεις αποτελούν σημείο εκκίνησης για τη διαμόρφωση στρατηγικών που θα στοχεύουν σε μια συνεκτική, ανθεκτική και συμμετοχική ανάπτυξη μέσω της προσέγγισης των Έξυπνων Χωριών.

- ✓ Η πρώτη και πιο καθολική πρόκληση αφορά τον δημογραφικό ζήτημα, ιδιαίτερα σε περιοχές με αυξημένη εξάρτηση από τον τουρισμό ή περιορισμένη μόνιμη κατοίκηση. Τουριστικές περιοχές αντιμετωπίζουν θέματα υπερφόρτωσης των υποδομών τη θερινή περίοδο αλλά χαμηλή ποιότητα ζωής για τους μόνιμους κατοίκους τον υπόλοιπο χρόνο. Αντίστοιχα, περιοχές όπως τα Μέθανα/Τροιζηνία-Γαλατάς παρατηρούν έντονη αποδυνάμωση του πληθυσμού λόγω έλλειψης ευκαιριών απασχόλησης και εκπαιδευτικών υποδομών.
- ✓ Μια δεύτερη κοινή πρόκληση σχετίζεται με την αποσπασματική ή καθόλου αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Παρότι ο Πόρος διαθέτει τον μοναδικό φυσικό πνεύμονα του Λεμονοδάσους και η Αίγινα ένα καθιερωμένο αγροτουριστικό brand (φιστίκι ΠΟΠ), η έλλειψη ολοκληρωμένων στρατηγικών δεν επιτρέπει τη μεγιστοποίηση της προστιθέμενης αξίας αυτών των πλεονεκτημάτων. Ταυτόχρονα, απουσιάζουν σύγχρονα εργαλεία ανάδειξης, όπως οι ψηφιακές εφαρμογές ή η αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος για βιωματικές εμπειρίες.
- ✓ Η αδυναμία ενσωμάτωσης ψηφιακών τεχνολογιών στις δημοτικές υπηρεσίες και την τοπική επιχειρηματικότητα είναι πανταχού παρούσα. Οι περισσότεροι ΟΤΑ των νησιών εξακολουθούν να υστερούν σε ψηφιοποίηση, ενώ η συνδεσιμότητα και η εκπαίδευση των πολιτών σε τεχνολογίες παραμένει ελλιπής. Αυτή η πραγματικότητα περιορίζει την καινοτομία και αποκλείει τις τοπικές κοινωνίες από τις δυνατότητες της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.
- ✓ Επιπλέον, οι περισσότερες κοινότητες αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην ωρίμανση και προώθηση έργων και πρωτοβουλιών. Η απουσία τεχνικών υπηρεσιών με επάρκεια, σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα των χρηματοδοτικών εργαλείων, αποδυναμώνει την τοπική διακυβέρνηση. Το αποτέλεσμα είναι η περιορισμένη συμμετοχή των νησιών σε προγράμματα, η εξάρτηση από εξωτερικούς συμβούλους και η χαμηλή απορροφητικότητα πόρων.

- ✓ Οι τοπικές οικονομίες παρουσιάζουν έναν ιδιότυπο κατακερματισμό. Η πρωτογενής παραγωγή παραμένει συχνά μη ανταγωνιστική, με απουσία δικτύωσης, καινοτομίας και πιστοποίησης. Η τουριστική δραστηριότητα κυριαρχείται από μικρές επιχειρήσεις χωρίς στρατηγική branding, ενώ ο δευτερογενής τομέας σχεδόν απουσιάζει. Το φαινόμενο αυτό εντοπίζεται σε όλα σχεδόν τα νησιά της Π.Ε., με αποτέλεσμα μια γενικευμένη ευαλωτότητα.
- ✓ Μια άλλη κοινή πρόκληση είναι η διακοπή της συνέχειας μεταξύ πολιτισμού – περιβάλλοντος – οικονομίας. Παρά το γεγονός ότι όλα τα νησιά διαθέτουν ισχυρά πολιτιστικά και περιβαλλοντικά αποθέματα, οι τοπικές στρατηγικές συχνά τα προσεγγίζουν αποσπασματικά, χωρίς να αξιοποιούν τις συνέργειες ή να χτίζουν ολοκληρωμένα προϊόντα εμπειρίας. Έτσι, η αξιοποίηση της ταυτότητας του τόπου παραμένει περιορισμένη.
- ✓ Η έλλειψη θεσμικών μηχανισμών ενίσχυσης της τοπικής συμμετοχής και της κοινωνικής καινοτομίας είναι επίσης διαδεδομένη. Ενώ υπάρχουν δραστήριοι σύλλογοι και εθελοντικές πρωτοβουλίες σε όλα τα νησιά, αυτές λειτουργούν κατά κανόνα μεμονωμένα, χωρίς συστηματική δικτύωση ή συμμετοχή στις διαδικασίες σχεδιασμού. Ο θεσμικός διάλογος μεταξύ ΟΤΑ και τοπικών φορέων είναι σε μεγάλο βαθμό ευκαιριακός και άτυπος.
- ✓ Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αρκετά νησιά παρατηρείται έλλειψη δυναμικής νεανικής επιχειρηματικότητας, παρά την ύπαρξη ανεξερεύνητων πεδίων δράσης (π.χ. αγροδιατροφική μεταποίηση, βιωματικός τουρισμός, ψηφιακές υπηρεσίες). Αυτό οφείλεται αφενός στην απουσία υποστηρικτικών μηχανισμών και αφετέρου στην έλλειψη πρόσβασης σε χρηματοδοτικά εργαλεία ή καθοδήγηση (mentoring).
- ✓ Οι περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η διαχείριση απορριμμάτων, η λειψυδρία ή η πίεση στα οικοσυστήματα από την ανεξέλεγκτη δόμηση, συνιστούν προβλήματα που διαπερνούν οριζόντια τα νησιά. Η έλλειψη περιβαλλοντικού σχεδιασμού και μηχανισμών ελέγχου, σε συνδυασμό με τη χαμηλή περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, επιτείνει τα προβλήματα.
- ✓ Τέλος, κοινή πρόκληση είναι η απουσία οριζόντιας στρατηγικής σύνδεσης μεταξύ των νησιών. Παρότι εντάσσονται θεσμικά στην ίδια περιφερειακή ενότητα, οι δήμοι και οι τοπικές κοινωνίες δεν διαθέτουν ακόμα έναν λειτουργικό μηχανισμό διαδημοτικής συνεργασίας με σαφές στρατηγικό περιεχόμενο. Αυτό δυσκολεύει την ανταλλαγή καλών πρακτικών, τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας και την από κοινού διεκδίκηση πόρων.

Η χαρτογράφηση αυτών των κοινών προκλήσεων αναδεικνύει την ανάγκη συγκρότησης μιας συντονισμένης στρατηγικής Smart Villages σε επίπεδο Π.Ε. Νήσων. Μια τέτοια στρατηγική οφείλει να λαμβάνει υπόψη την ετερογένεια των νησιών, να στηρίζεται στη συμμετοχικότητα, και να εστιάζει στη δημιουργία ενός προσαρμοστικού, βιώσιμου και ανθεκτικού αναπτυξιακού μοντέλου.

5.3 Συσχέτιση με στρατηγικές Smart Villages

Η υιοθέτηση της στρατηγικής των Έξυπνων Χωριών στην Π.Ε. Νήσων Αττικής δεν προκύπτει μόνο από την ανάγκη για καινοτόμες λύσεις, αλλά και από τη σύμπλευση με ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές. Οι βασικές κατευθύνσεις που προτείνονται στα έργα LEADER και οι εμπειρίες από το δίκτυο “Smart Villages Leader Network” δείχνουν ότι η περιοχή συγκεντρώνει πολλά από τα χαρακτηριστικά που ευνοούν την εφαρμογή τέτοιων στρατηγικών. Πρόκειται για γεωγραφικά απομονωμένες κοινότητες, με ισχυρή πολιτιστική ταυτότητα, τοπικά προϊόντα υψηλής ποιότητας και ενεργούς τοπικούς φορείς. Αυτά τα στοιχεία ταυτίζονται με τις παραμέτρους του ευρωπαϊκού ορισμού των Smart Villages.

Η εμπειρία της Π.Ε. Νήσων από το πρόγραμμα Smart Villages Leader Network έχει προσφέρει σημαντική τεχνογνωσία για τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής με έμφαση στις τοπικές ιδιαιτερότητες. Μέσα από εκπαιδευτικές επισκέψεις και διαβουλεύσεις, προέκυψαν άξονες που συνδέουν την πράσινη ανάπτυξη, την πολιτιστική ταυτότητα και την τοπική καινοτομία με το ψηφιακό μετασχηματισμό.

Ένα από τα βασικά σημεία σύγκλισης είναι η έμφαση στη βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα των τοπικών κοινοτήτων, έννοιες που διατρέχουν τις ευρωπαϊκές στρατηγικές για τα Smart Villages. Η Π.Ε. Νήσων, μέσα από δράσεις ανάδειξης φυσικού αποθέματος, όπως το Λεμονοδάσος στον Πόρο ή τα μονοπάτια στα Μέθανα, ενσωματώνει τις αρχές της “έξυπνης” πολιτιστικής διαχείρισης, αξιοποιώντας σύγχρονα εργαλεία (π.χ. QR, AR, διαδραστικοί χάρτες).

Η συσχέτιση δεν περιορίζεται μόνο στην τεχνική διάσταση. Η ένταξη της τοπικής κοινωνίας μέσα από θεσμούς συμμετοχικότητας και διαβούλευσης προτάσσεται σε κάθε δράση. Η ενεργή εμπλοκή των τοπικών φορέων, η δημιουργία άτυπων τεχνικών επιτροπών υποστήριξης και η ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας ευθυγραμμίζονται με τις κατευθύνσεις της έξυπνης διακυβέρνησης. Αυτή η προσέγγιση είναι απολύτως συμβατή με τη φιλοσοφία των Smart Villages, όπως διατυπώνεται στην πρωτοβουλία Smart Rural 21 και στο στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ.

Οι τοπικές αναπτυξιακές προκλήσεις που περιγράφηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια βρίσκουν συγκεκριμένες απαντήσεις μέσω της στρατηγικής των Έξυπνων Χωριών. Για παράδειγμα, το πρόβλημα της απομόνωσης αντιμετωπίζεται με τη δημιουργία έξυπνων υποδομών επικοινωνίας και την προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού στις μικρές επιχειρήσεις. Η έλλειψη επαρκών ευκαιριών απασχόλησης αντιμετωπίζεται μέσω της ενίσχυσης νέων επιχειρηματικών μοντέλων που βασίζονται στην τοπική παραγωγή και στον τουρισμό εμπειρίας.

Αξιοσημείωτο είναι ότι πολλά από τα στοιχεία της στρατηγικής του Δικτύου Π.Ε. Νήσων συνάδουν με τις κατευθύνσεις του ελληνικού στρατηγικού σχεδίου για τα ορεινά και

νησιωτικά χωριά, το οποίο προβλέπει “γειωμένες” στρατηγικές με έντονο τοπικό χαρακτήρα.

Η προτεραιότητα στην πολιτιστική ταυτότητα, η σύνδεση του φυσικού περιβάλλοντος με τις δημιουργικές βιομηχανίες και η αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου αποτελούν κοινά σημεία με τις προτάσεις του Δικτύου.

Το στοιχείο της τεχνολογικής καινοτομίας είναι επίσης παρόν. Η ενιαία “smart platform” για τα νησιά, η διασύνδεση των πολιτιστικών διαδρομών, η χρήση εργαλείων αποτύπωσης δεδομένων αποδεικνύουν την πρόθεση για μια στρατηγική βασισμένη σε σύγχρονα εργαλεία. Αυτές οι παρεμβάσεις συνιστούν βασικά συστατικά των “Smart Environments” που περιγράφονται στην ευρωπαϊκή πολιτική.

Η επιλογή θεματικών αξόνων ανά περιοχή, όπως η αξιοποίηση του φιστικιού στην Αίγινα ή του ηφαιστειακού τοπίου στα Μέθανα, συνδέει την παραγωγική ταυτότητα με τη στρατηγική Smart Villages, προτείνοντας “ζώνες έξυπνης εξειδίκευσης”. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει την ταυτόχρονη ενίσχυση του τουρισμού, της αγροτικής παραγωγής και της επιχειρηματικότητας, στη βάση της κοινωνικής συνοχής και της συμμετοχικότητας.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη διακρατική συνεργασία ως στρατηγικό εργαλείο. Το γεγονός ότι η Π.Ε. Νήσων συμμετείχε στις πρώτες ευρωπαϊκές αποστολές για ανταλλαγή τεχνογνωσίας, σηματοδοτεί μια στρατηγική “ανοικτής μάθησης” που εναρμονίζεται πλήρως με τις έξυπνες προσεγγίσεις. Η δικτύωση με χώρες όπως η Φινλανδία, η Λετονία και η Σκωτία επέτρεψε την εξαγωγή πρακτικών που αξιοποιούνται σήμερα στα νέα τοπικά σχέδια.

Η σύμπτωση με τις αρχές του LEADER παραμένει κρίσιμη. Το πρόγραμμα LEADER αποτέλεσε, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το βασικό δομικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο “χτίστηκε” η στρατηγική των Smart Villages. Η χρήση των εργαλείων του (διαβουλεύσεις, τεχνική υποστήριξη, τοπικές ομάδες δράσης) και η ενσωμάτωσή τους στην πρόταση του Δικτύου Νήσων πιστοποιεί ότι δεν πρόκειται για μια “άνωθεν” εισαγόμενη στρατηγική, αλλά για μια συνέχεια της τοπικής εμπειρίας και τεχνογνωσίας.

Η συσχέτιση, συνεπώς, δεν είναι απλώς προγραμματική, αλλά ουσιαστικά στρατηγική. Η εμπειρία από την Π.Ε. Νήσων μπορεί να λειτουργήσει ως οδηγός για αντίστοιχες νησιωτικές περιοχές που επιδιώκουν να προχωρήσουν σε έναν έξυπνο μετασχηματισμό της τοπικής ανάπτυξης με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αλλά προσαρμοσμένα στην τοπική ταυτότητα και τις ρεαλιστικές δυνατότητες εφαρμογής.

Κεφάλαιο 6



6. Ανάλυση SWOT

Η ανάλυση SWOT (Strengths – Weaknesses – Opportunities – Threats) αποτελεί βασικό εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού, καθώς επιτρέπει την ολιστική αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης, τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο. Μέσα από την καταγραφή των δυνατών και αδύνατων σημείων, αλλά και των ευκαιριών και απειλών που προκύπτουν από το ευρύτερο περιβάλλον, διαμορφώνεται μια ξεκάθαρη εικόνα για τις προκλήσεις και τις δυνατότητες που χαρακτηρίζουν την Π.Ε. Νήσων και τους επιμέρους Δήμους της. Η μεθοδολογία αυτή, ευρέως αναγνωρισμένη στη βιβλιογραφία της περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης, συμβάλλει στη διαμόρφωση στοχευμένων στρατηγικών που αξιοποιούν τα πλεονεκτήματα, περιορίζουν τις αδυναμίες και προετοιμάζουν τις τοπικές κοινωνίες να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Η παρούσα ανάλυση ενσωματώνει τόσο βιβλιογραφικές αναφορές όσο και τοπικά χαρακτηριστικά, ώστε να διασφαλιστεί η προσαρμογή των στρατηγικών κατευθύνσεων στις πραγματικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Παρακάτω παρουσιάζουμε την SWOT ανάλυση ανά Δήμο και τέλος για ολόκληρη την Π.Ε. Νήσων.

6.1 Ανάλυση Π.Ε. και Δήμων

6.1.1 Π.Ε. Νήσων – Συνολική SWOT Ανάλυση

Strengths (Δυνατά Σημεία)

1. Στρατηγική γεωγραφική θέση με άμεση πρόσβαση από το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας και τον Πειραιά
2. Ιδιαίτερη φυσική ποικιλία – από ηφαιστειακά τοπία και θερμαλιστικές πηγές έως παραδοσιακά λιμάνια και προστατευμένες ακτές
3. Ισχυρή ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά διεθνούς εμβέλειας (Ναυμαχία Σαλαμίνας, Επανάσταση 1821, μηχανισμός Αντικυθήρων)
4. Διακριτές τοπικές ταυτότητες και ποιοτικά προϊόντα (φιστίκι Αιγίνης, μέλι, εσπεριδοειδή, ελαιόλαδο)
5. Υπάρχουσα εμπειρία και συνεργασίες μέσω προγραμμάτων LEADER, Smart Villages και Interreg
6. Ποικιλία τουριστικών μορφών: πολιτιστικός, θαλάσσιος, αγροτουρισμός, εναλλακτικός, θερμαλιστικός
7. Ικανή τοπική επιχειρηματικότητα και δραστήρια σωματεία/πολιτιστικοί φορείς
8. Παραδοσιακή αρχιτεκτονική και διατήρηση ιστορικών οικισμών
9. Υψηλό επίπεδο αναγνωρισιμότητας ορισμένων προορισμών (Υδρα, Σπέτσες, Αίγινα)

Weaknesses (Αδυναμίες)

1. Εποχικότητα τουρισμού με υπερσυγκέντρωση επισκεπτών σε συγκεκριμένες περιόδους
2. Περιορισμένες υποδομές σε εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική φροντίδα
3. Μικρή διεθνής προβολή λιγότερο γνωστών νησιών
4. Υποδομές μεταφορών και διασύνδεσης (λιμενικές, συγκοινωνίες) άνισες και σε ορισμένες περιπτώσεις ανεπαρκείς
5. Έλλειψη συντονισμένων δράσεων προώθησης τοπικών προϊόντων και brand identity
6. Περιβαλλοντική πίεση από υπερτουρισμό και αστική εγγύτητα
7. Χαμηλός βαθμός αξιοποίησης ψηφιακών εργαλείων για τουρισμό και διαχείριση πόρων
8. Περιορισμένη διαφοροποίηση οικονομικών δραστηριοτήτων πέραν του τουρισμού

Opportunities (Ευκαιρίες)

1. Ανάπτυξη ενιαίας στρατηγικής Smart Villages σε επίπεδο Π.Ε. Νήσων
2. Δημιουργία θεματικών τουριστικών δικτύων (ιστορικά γεγονότα, ναυτική παράδοση, γαστρονομία, μονοπάτια)
3. Ενίσχυση και προβολή τοπικών προϊόντων με πιστοποίηση και διεθνές marketing
4. Αναβίωση και ανάπτυξη θερμαιστικού τουρισμού στα Μέθανα
5. Προώθηση πολιτιστικού και συνεδριακού τουρισμού σε όλη τη διάρκεια του έτους
6. Δράσεις περιβαλλοντικής προστασίας και βιωματικής εκπαίδευσης
7. Ανάδειξη υποθαλάσσιας και παράκτιας πολιτιστικής κληρονομιάς (αρχαία λιμάνια, ναυάγια)
8. Διασύνδεση των νησιών σε ενιαία τουριστικά πακέτα με άξονα στις πεζοπορίες και στα μονοπάτια σε όλη την περιοχή
9. Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα για καινοτόμες παρεμβάσεις

Threats (Απειλές)

1. Κλιματική αλλαγή και επιπτώσεις σε ακτογραμμή, υποδομές και γεωργική παραγωγή
2. Απώλεια αυθεντικού χαρακτήρα λόγω υπερτουρισμού και αστικής εξάπλωσης
3. Ανταγωνισμός από άλλες νησιωτικές και παράκτιες περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού
4. Πίεση σε φυσικούς πόρους (νερό, ενέργεια, γη)
5. Συρρίκνωση μόνιμου πληθυσμού και γήρανση κοινωνιών
6. Οικονομική εξάρτηση από λίγους τομείς (κυρίως τουρισμός)
7. Ελλιπής χρηματοδότηση για συντήρηση και αποκατάσταση πολιτιστικών μνημείων

6.1.2 Δήμος Πόρου

Strengths:

1. Πλούσιο φυσικό περιβάλλον με το Λεμονοδάσος ως εμβληματικό τοπίο
2. Ανεπτυγμένος θαλάσσιος τουρισμός και πρόσβαση από Αθήνα
3. Ισχυρή πολιτιστική ταυτότητα και ιστορική κληρονομιά
4. Δίκτυο εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων (π.χ. αλιευτικός τουρισμός)
5. Συνεργασία με τοπικούς συλλόγους και επιχειρήσεις
6. Ελκυστικό παραλιακό μέτωπο και υποδομές φιλοξενίας
7. Στρατηγική τοποθεσία σε σχέση με άλλα νησιά Π.Ε. Νήσων

Weaknesses:

1. Κρισιμότητα διαχείρισης στον τομέα του ύδατος – ανεπάρκεια υδατικών πόρων
2. Περιορισμένες υποδομές σε περιόδους υψηλής τουριστικής ζήτησης
3. Έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδίου χωρικής ανάπτυξης
4. Μικρή διασύνδεση αγροτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων
5. Περιορισμένοι χώροι στάθμευσης και κυκλοφοριακά προβλήματα
6. Εποχικότητα τουριστικής κίνησης
7. Ανεπαρκής προώθηση διεθνώς σε σχέση με άλλους προορισμούς

Opportunities:

1. Ανάπτυξη οικοτουρισμού και βιωματικών δράσεων
2. Προώθηση τοπικών προϊόντων (εσπεριδοειδή, μέλι)
3. Δικτύωση με άλλους νησιωτικούς προορισμούς
4. Αξιοποίηση τουριστικών διαδρομών (μονοπάτια, θαλάσσιες διαδρομές)
5. Ενίσχυση πολιτιστικών φεστιβάλ και εκδηλώσεων
6. Χρηματοδοτήσεις LEADER και Interreg για βιώσιμες υποδομές
7. Σύνδεση με Smart Villages για βελτίωση υπηρεσιών και διαχείριση υποδομών και φυσικών πόρων
8. Ανάπτυξη εκπαιδευτικού τουρισμού σε συνεργασία με τοπικούς φορείς και εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Threats:

1. Πίεση στο περιβάλλον λόγω υπερτουρισμού
2. Κίνδυνος απώλειας παραδοσιακού χαρακτήρα
3. Κλιματική αλλαγή και άνοδος στάθμης θάλασσας
4. Οικονομική εξάρτηση από τον τουρισμό

6.1.3 Δήμος Αγκιστρίου

Strengths:

1. Πλούσια φυσική ομορφιά και καθαρές παραλίες
2. Μικρή απόσταση από την Αθήνα και τον Πειραιά
3. Ήρεμο και αυθεντικό νησιωτικό περιβάλλον
4. Δυνατότητα για πεζοπορικές διαδρομές και ποδηλασία
5. Καλή φήμη για οικογενειακές διακοπές
6. Ενδιαφέρον για κατάδυση και θαλάσσιες δραστηριότητες
7. Φιλική και δεμένη τοπική κοινωνία
8. Διατηρημένα μονοπάτια ως στοιχείο τοπικής ταυτότητας και ελκυστικότητας που συνδέουν πολιτιστικά μνημεία και φυσικά τοπία

Weaknesses:

1. Περιορισμένες υποδομές φιλοξενίας υψηλών προδιαγραφών
2. Έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδίου χωρικής ανάπτυξης
3. Μικρή διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος
4. Εποχικότητα οικονομικής δραστηριότητας
5. Περιορισμένη προβολή σε διεθνείς αγορές
6. Ελλείψεις σε υποδομές υγείας και κοινωνικής φροντίδας
7. Εξάρτηση από ακτοπολικές συνδέσεις

Opportunities:

1. Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (οικοτουρισμός, wellness)
2. Δημιουργία θεματικών διαδρομών στη φύση
3. Ενίσχυση τοπικών προϊόντων και γαστρονομίας
4. Συμμετοχή σε διατοπικά έργα LEADER
5. Δικτύωση με γειτονικά νησιά για πακέτα τουρισμού
6. Ανάπτυξη δραστηριοτήτων θαλάσσιου αθλητισμού
7. Προώθηση του νησιού ως προορισμός “slow tourism”
8. Αναβάθμιση μικρών λιμενικών υποδομών

Threats:

1. Περιβαλλοντική πίεση σε τουριστική αιχμή
2. Κίνδυνος από ασταθείς ακτοπολικές συνδέσεις
3. Απώλεια τοπικού χαρακτήρα λόγω υπερτουρισμού
4. Κλιματική αλλαγή και διάβρωση ακτών

6.1.4 Δήμος Αίγινας

Strengths:

1. Διεθνώς αναγνωρίσιμο brand λόγω φιστικιού Αίγινας
2. Πλούσια πολιτιστική και αρχαιολογική κληρονομιά
3. Εγγύτητα στην Αθήνα και εύκολη πρόσβαση
4. Ανάπτυξη πολιτιστικών φεστιβάλ (Fistiki Fest)
5. Ιστορικές λιμενικές εγκαταστάσεις και μνημεία
6. Δυνατή γαστρονομική ταυτότητα
7. Υπάρχουσα τουριστική υποδομή

Weaknesses:

1. Προβλήματα στις υποδομές οδικού δικτύου
2. Υψηλή εξάρτηση από τον τουρισμό
3. Έλλειψη σύγχρονων υποδομών διαχείρισης αποβλήτων
4. Απουσία σύγχρονου σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης και χωροταξίας
5. Περιορισμένη διαφοροποίηση οικονομίας
6. Εποχικότητα δραστηριότητας
7. Περιβαλλοντικές πιέσεις σε παράκτιες ζώνες

Opportunities:

1. Προώθηση αγροτουρισμού και γαστρονομικού τουρισμού
2. Ανάδειξη αρχαίων μνημείων και διαδρομών πολιτισμού
3. Συμμετοχή σε δίκτυα Smart Villages
4. Ανάπτυξη θεματικών τουριστικών προϊόντων
5. Σύνδεση πολιτιστικών γεγονότων με τουριστική προβολή
6. Βελτίωση λιμενικών και συγκοινωνιακών υποδομών
7. Ενίσχυση τοπικών συνεταιρισμών
8. Προώθηση πράσινων μεταφορών στο νησί

Threats:

1. Υποβάθμιση φυσικού περιβάλλοντος από υπερφόρτωση
2. Ανταγωνισμός από άλλους κοντινούς προορισμούς
3. Πίεση στο υδάτινο απόθεμα
4. Κλιματική αλλαγή και ακραία καιρικά φαινόμενα

6.1.5 Δήμος Κοθήρων

Strengths:

1. Μεγάλη ποικιλία τοπίων και βιοποικιλότητας
2. Πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και παραδοσιακοί οικισμοί
3. Ήπια τουριστική ανάπτυξη με αυθεντικότητα
4. Στρατηγική θέση μεταξύ ηπειρωτικής Ελλάδας και Κρήτης
5. Ενεργές τοπικές πρωτοβουλίες (π.χ. Smart Island)
6. Ενδιαφέρον για πεζοπορία και πολιτιστικές διαδρομές
7. Ιστορικά μνημεία και κάστρα

Weaknesses:

1. Περιορισμένη ακτοπλοϊκή και αεροπορική σύνδεση
2. Υποδομές υγείας και εκπαίδευσης χαμηλής επάρκειας
3. Απουσία κεντρικού σχεδίου χωρικής ανάπτυξης
4. Εποχικότητα τουρισμού
5. Περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης εκτός τουρισμού
6. Μικρός μόνιμος πληθυσμός
7. Αργή ψηφιακή μετάβαση σε ορισμένες περιοχές

Opportunities:

1. Ανάπτυξη πεζοπορικών και οικοτουριστικών διαδρομών
2. Προώθηση τοπικών προϊόντων (μέλι, ελαιόλαδο)
3. Σύνδεση φυσικής κληρονομιάς με πολιτιστικά γεγονότα
4. Συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα βιώσιμου τουρισμού
5. Ανάπτυξη υποδομών μικρής κλίμακας για φιλοξενία
6. Αξιοποίηση μνημείων για πολιτιστικές χρήσεις
7. Ενίσχυση εκπαιδευτικού τουρισμού
8. Χρηματοδοτήσεις για απομακρυσμένες περιοχές

Threats:

1. Απομόνωση λόγω μεταφορικών δυσκολιών
2. Δημογραφική γήρανση
3. Κίνδυνος αλλοίωσης πολιτιστικού χαρακτήρα
4. Κλιματική αλλαγή και πυρκαγιές

6.1.6 Δήμος Σαλαμίνας

Strengths:

1. Στρατηγική εγγύτητα με την Αθήνα και τον Πειραιά
2. Ιστορική κληρονομιά παγκόσμιας εμβέλειας (Ναυμαχία Σαλαμίνας)
3. Σημαντικό πολιτιστικό και αρχαιολογικό απόθεμα
4. Δυνατότητες για θαλάσσιο και πολιτιστικό τουρισμό
5. Ισχυρή τοπική αγορά και εμπορική δραστηριότητα
6. Ενεργά σωματεία και σύλλογοι (π.χ. Σύλλογος ΑμεΑ Σαλαμίνας)
7. Παραλίες και φυσικές ομορφιές

Weaknesses:

1. Περιβαλλοντική πίεση λόγω αστικής εγγύτητας
2. Έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης
3. Κυκλοφοριακά και χωροταξικά προβλήματα
4. Περιορισμένη τουριστική ταυτότητα σε σχέση με το δυναμικό
5. Υποδομές αναψυχής και πολιτισμού περιορισμένες
6. Χαμηλή διεθνής προβολή

Opportunities:

1. Δημιουργία θεματικών πολιτιστικών διαδρομών
2. Προβολή της Ναυμαχίας Σαλαμίνας σε παγκόσμιο επίπεδο
3. Ανάπτυξη πολιτιστικού και συνεδριακού τουρισμού
4. Ενίσχυση τοπικών πολιτιστικών φεστιβάλ
5. Ανάπλαση παραλιακού μετώπου
6. Δημιουργία κέντρων θαλάσσιων αθλημάτων
7. Συνεργασία με πανεπιστήμια για ιστορική έρευνα και προβολή
8. Ενίσχυση κοινωνικών δομών για ευάλωτες ομάδες

Threats:

1. Πίεση σε υποδομές
2. Περιβαλλοντική υποβάθμιση ακτών
3. Ανταγωνισμός από άλλους κοντινούς προορισμούς
4. Ελλιπής συντήρηση ιστορικών μνημείων

6.1.7 Δήμος Σπετσών

Strengths:

1. Ισχυρή ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα (Επανάσταση 1821)
2. Πολυτελείς υποδομές φιλοξενίας
3. Ετήσια πολιτιστικά γεγονότα υψηλού κύρους (Αρμάτα)
4. Ελκυστικό φυσικό περιβάλλον και παραλίες
5. Πλούσια ναυτική παράδοση

Weaknesses:

1. Υψηλό κόστος ζωής και τουριστικών υπηρεσιών
2. Εξάρτηση από τον τουρισμό πολυτελείας
3. Περιορισμένη ποικιλία σε τουριστικό προϊόν
4. Μικρή κλίμακα αγροτικής παραγωγής
5. Εποχικότητα δραστηριοτήτων
6. Έλλειψη εκτεταμένων πολιτιστικών υποδομών
7. Περιβαλλοντικές πιέσεις σε αιχμές

Opportunities:

1. Διεύρυνση τουριστικής περιόδου με θεματικά γεγονότα
2. Ανάδειξη ναυτικής κληρονομιάς με διαδραστικά μουσεία
3. Ανάπτυξη γαστρονομικού τουρισμού
4. Σύνδεση με γειτονικούς προορισμούς για πακέτα
5. Προώθηση αθλητικού τουρισμού (ιστιοπλοΐα, τρίαθλο)
6. Ενίσχυση πολιτιστικού τουρισμού εκτός αιχμής
7. Δράσεις περιβαλλοντικής προστασίας με συμμετοχή κοινού
8. Συνεργασία με διεθνείς φορείς πολιτισμού

Threats:

1. Υπερεξάρτηση από περιορισμένη αγορά
2. Κλιματική αλλαγή και θαλάσσια ρύπανση
3. Ανταγωνισμός από άλλους πολυτελείς προορισμούς
4. Φθορά τοπικού χαρακτήρα λόγω υπερτουρισμού

6.1.8 Δήμος Τροιζηνίας – Μεθάνων

Strengths:

1. Μοναδικά γεωλογικά χαρακτηριστικά (ηφαίστειο Μεθάνων)
2. Ιαματικές πηγές και θερμαλιστική παράδοση
3. Πλούσια βιοποικιλότητα και φυσικό περιβάλλον
4. Παραδοσιακοί οικισμοί και μονοπάτια
5. Ιστορικά και αρχαιολογικά μνημεία
6. Δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού
7. Σύνδεση με Πόρο και γειτονικές περιοχές

Weaknesses:

1. Έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης
2. Περιορισμένη τουριστική υποδομή υψηλών προδιαγραφών
3. Ανεπαρκής προβολή θερμαλιστικού τουρισμού
4. Εποχικότητα και χαμηλή μέση δαπάνη επισκεπτών
5. Περιορισμένη αξιοποίηση τοπικών προϊόντων
6. Ελλείψεις σε συγκοινωνιακή σύνδεση
7. Υποδομές υγείας και κοινωνικής φροντίδας περιορισμένες

Opportunities:

1. Αναβίωση θερμαλιστικής παράδοσης
2. Δημιουργία γεωπάρκου και θεματικών διαδρομών
3. Προώθηση τοπικών προϊόντων (ελαιόλαδο, μέλι)
4. Ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού
5. Ανάπτυξη συνεργασιών με άλλες ηφαιστειακές περιοχές
6. Βελτίωση λιμενικών υποδομών
7. Συμμετοχή σε έργα Smart Villages
8. Δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Threats:

1. Φυσικοί κίνδυνοι (σεισμική δραστηριότητα, ηφαιστειακή)
2. Απώλεια παραδοσιακού χαρακτήρα
3. Κλιματική αλλαγή και επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα
4. Ανταγωνισμός από πιο προβεβλημένους προορισμούς

6.1.9 Δήμος Ύδρας

Strengths:

1. Διεθνής αναγνωρισιμότητα και brand υψηλού κύρους
2. Ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά
3. Πλήρης απουσία αυτοκινήτων – μοναδική ταυτότητα
4. Σημαντικά πολιτιστικά γεγονότα και φεστιβάλ
5. Ελκυστικό φυσικό περιβάλλον και παραδοσιακή αρχιτεκτονική
6. Ισχυρή εικαστική και καλλιτεχνική κοινότητα
7. Καλή τουριστική υποδομή

Weaknesses:

1. Υψηλό κόστος διαμονής και ζωής
2. Εξάρτηση από τουρισμό πολυτελείας
3. Περιορισμένες εναλλακτικές δραστηριότητες εκτός τουρισμού
4. Εποχικότητα και υπερσυγκέντρωση επισκεπτών σε αιχμές
5. Ελλείψεις σε υποδομές υγείας
6. Περιορισμένη αγροτική παραγωγή
7. Δυσκολία μεταφοράς αγαθών και πόρων

Opportunities:

1. Ανάπτυξη πολιτιστικού και καλλιτεχνικού τουρισμού εκτός αιχμής
2. Προώθηση ναυτικής κληρονομιάς
3. Σύνδεση με γειτονικά νησιά για τουριστικά πακέτα
4. Ανάπτυξη δράσεων περιβαλλοντικής προστασίας
5. Διοργάνωση διεθνών συνεδρίων και εκδηλώσεων
6. Προώθηση γαστρονομικού τουρισμού
7. Βελτίωση λιμενικών υποδομών
8. Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων πολιτισμού

Threats:

1. Κίνδυνος υπερτουρισμού και απώλειας αυθεντικότητας
2. Κλιματική αλλαγή και επιπτώσεις στις ακτές
3. Ανταγωνισμός από άλλους high-end προορισμούς
4. Υποβάθμιση πολιτιστικών πόρων λόγω φθοράς

6.2 Ερμηνεία SWOT βάσει βιβλιογραφίας και τοπικών χαρακτηριστικών

Η ανάλυση SWOT για την Π.Ε. Νήσων αναδεικνύει μια ισχυρή βάση ανάπτυξης, με κεντρικό άξονα τον πλούτο των φυσικών, πολιτιστικών και παραγωγικών πόρων. Τα δυνατά σημεία, όπως η μοναδικότητα του τοπίου, η ποικιλία της πολιτιστικής κληρονομιάς και η ύπαρξη τοπικών προϊόντων υψηλής αναγνωρισιμότητας, δημιουργούν σημαντικές δυνατότητες διαφοροποίησης και ανάδειξης της περιοχής σε πολλαπλά αναπτυξιακά πεδία. Η βιβλιογραφία για την περιφερειακή ανάπτυξη και τα «Έξυπνα Χωριά» της Ε.Ε. υπογραμμίζει ότι οι περιοχές με έντονη τοπική ταυτότητα και ενεργές κοινότητες έχουν αυξημένες πιθανότητες επιτυχίας σε στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης, όταν ενσωματώνουν την κοινωνική καινοτομία και την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό.

Ωστόσο, η ύπαρξη σημαντικών αδυναμιών, όπως η γήρανση του πληθυσμού, η περιορισμένη τεχνική επάρκεια των τοπικών φορέων και οι ελλείψεις σε βασικές υποδομές υγείας, εκπαίδευσης και μεταφορών, αποτελούν κρίσιμα εμπόδια. Αυτά τα προβλήματα εντείνονται από την εποχικότητα της οικονομίας και την εξάρτηση από τον τουρισμό, που καθιστούν την τοπική ανάπτυξη ευάλωτη σε εξωτερικούς κραδασμούς, όπως οικονομικές κρίσεις ή περιβαλλοντικές καταστροφές. Η βιβλιογραφία τονίζει ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, η διαφοροποίηση του παραγωγικού μοντέλου και η ενίσχυση της τοπικής αυτόαρκειας είναι καθοριστικής σημασίας.

Οι ευκαιρίες που προκύπτουν από την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, όπως τα προγράμματα LEADER 2023–2027, το Horizon Europe και τα εθνικά χρηματοδοτικά εργαλεία, παρέχουν σημαντικά περιθώρια υλοποίησης στοχευμένων παρεμβάσεων. Η εμπειρία άλλων ευρωπαϊκών περιοχών δείχνει ότι η σύνδεση της τοπικής παραγωγής με δίκτυα διανομής, η πιστοποίηση προϊόντων και η προώθηση θεματικών μορφών πολιτισμού και εκπαίδευσης μπορούν να δημιουργήσουν σταθερά εισοδήματα και να συγκρατήσουν ή να προσελκύσουν πληθυσμό.

Οι απειλές, όπως η κλιματική αλλαγή, η περιβαλλοντική πίεση από τον υπερτουρισμό και η απώλεια παραδοσιακών δεξιοτήτων, επιβάλλουν μια προληπτική προσέγγιση που εντάσσει τη διαχείριση των φυσικών πόρων, την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανθεκτικότητα των κοινοτήτων στο επίκεντρο της στρατηγικής. Στην περίπτωση της Π.Ε. Νήσων, η γεωγραφική διασπορά και η διαφορετικότητα των νησιών επιτρέπουν την εφαρμογή εξειδικευμένων στρατηγικών ανά περιοχή, αλλά και την ανάπτυξη διαδημοτικών συνεργασιών, π.χ. για κοινές υπηρεσίες, συνέργειες σε τοπική παραγωγή και διαχείριση πόρων.

Συνεπώς, η ερμηνεία της SWOT οδηγεί σε μια στρατηγική προσέγγιση που εστιάζει:

- (i) Στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της ποιότητας ζωής μέσω καινοτόμων κοινωνικών υπηρεσιών και συμμετοχικών διαδικασιών.

- (ii) Στη διαφοροποίηση και ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας με έμφαση στην κυκλική οικονομία και την τοπική παραγωγή υψηλής ποιότητας.**
- (iii) Στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς ως αναπτυξιακών πόρων με μακροχρόνιο όφελος.**

Η επιτυχία αυτής της στρατηγικής προϋποθέτει τη δημιουργία θεσμικών και επιχειρησιακών εργαλείων που θα διευκολύνουν την υλοποίηση έργων, την προσέλκυση χρηματοδότησης και την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, ώστε η Π.Ε. Νήσων να μετατραπεί σε ένα πρότυπο βιώσιμης, ανθεκτικής και έξυπνης νησιωτικής ανάπτυξης.

Κεφάλαιο 7



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Η Ευρώπη επενδύει στις αγροτικές περιοχές



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ



7. Στρατηγικές Προτάσεις

7.1 Στρατηγική Ανάλυση και Κατευθύνσεις Ανάπτυξης.

Η στρατηγική ανάλυση αποτελεί το κεντρικό εργαλείο για την κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και προοπτικών της Π.Ε. Νήσων Αττικής. Μέσα από τη συστηματική αξιολόγηση των υφιστάμενων δεδομένων επιχειρείται η αποτύπωση των βασικών δυνατοτήτων, προκλήσεων και ευκαιριών που επηρεάζουν την αναπτυξιακή πορεία των νησιωτικών και παράκτιων κοινοτήτων της περιοχής. Η ανάλυση αυτή δεν περιορίζεται στη συγκέντρωση στοιχείων, αλλά επιδιώκει να τα μετατρέψει σε γνώση ικανή να τροφοδοτήσει τον σχεδιασμό στρατηγικών παρεμβάσεων.

Η μεθοδολογική βάση στηρίζεται στη χρήση του εργαλείου SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), το οποίο παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, αξιοποιούνται στοιχεία βιβλιογραφίας, εθνικών και ευρωπαϊκών στρατηγικών, καθώς και ποιοτικά δεδομένα που αντλήθηκαν μέσα από τοπικούς φορείς, οργανισμούς και κοινωνικές συλλογικότητες. Έτσι, η ανάλυση αποκτά διπλή διάσταση: αφενός ακαδημαϊκή και πολιτική, αφετέρου τοπική και βιωματική.

Η Π.Ε. Νήσων αποτελεί μια γεωγραφικά κατακερματισμένη ενότητα με έντονα διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά: από μικρά νησιά όπως το Αγκίστρι και τα Αντικύθηρα, μέχρι μεγαλύτερα και πολυπληθέστερα όπως η Σαλαμίνα. Οι διαφοροποιήσεις αυτές επηρεάζουν άμεσα τις δυνατότητες ανάπτυξης, δημιουργούν όμως και ένα ιδιαίτερο πεδίο πειραματισμού για την εφαρμογή καινοτόμων προσεγγίσεων, όπως οι στρατηγικές Έξυπνων Χωριών. Επομένως, η στρατηγική ανάλυση πρέπει να εστιάζει τόσο στα κοινά στοιχεία που ενώνουν τις νησιωτικές κοινωνίες όσο και στις ιδιαιτερότητες που απαιτούν προσαρμοσμένες λύσεις.

Κεντρικά πεδία διερεύνησης αποτελούν τα δημογραφικά δεδομένα, η κοινωνική συνοχή, η τοπική παραγωγή, οι υποδομές, οι ψηφιακές δυνατότητες και η περιβαλλοντική διαχείριση. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην κατανόηση του φαινομένου της γήρανσης του πληθυσμού, της εξάρτησης από τον τουρισμό, αλλά και των νέων προοπτικών που αναδύονται μέσα από την πράσινη μετάβαση και την κυκλική οικονομία. Μέσα από αυτή την πολυδιάστατη προσέγγιση, η ανάλυση επιχειρεί να καταγράψει όχι μόνο την τρέχουσα κατάσταση αλλά και τη δυναμική εξέλιξής της.

Η στρατηγική ανάλυση λειτουργεί επίσης ως «γέφυρα» ανάμεσα στη διάγνωση και τη δράση. Αναδεικνύει τις κατευθύνσεις πάνω στις οποίες θα πρέπει να οικοδομηθεί η στρατηγική για την Π.Ε. Νήσων, αποφεύγοντας τη μονοδιάστατη προσέγγιση και ενθαρρύνοντας συνδυαστικές λύσεις που ενσωματώνουν κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους. Αυτό επιτρέπει τη διαμόρφωση πολιτικών που δεν

απαντούν μόνο σε υφιστάμενα προβλήματα, αλλά δημιουργούν και νέες αναπτυξιακές προοπτικές.

Επιπλέον, η ανάλυση αξιολογεί το θεσμικό και χρηματοδοτικό πλαίσιο, το οποίο αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση επιτυχίας. Η δυνατότητα αξιοποίησης πόρων από το LEADER, το ΕΣΠΑ, το Πράσινο Ταμείο ή ευρωπαϊκά προγράμματα καινοτομίας, αναδεικνύει το πώς η τοπική στρατηγική μπορεί να συνδεθεί με ευρύτερα χρηματοδοτικά εργαλεία, διασφαλίζοντας βιωσιμότητα και υλοποιησιμότητα.

Τέλος, το κεφάλαιο αυτό λειτουργεί ως αφετηρία για την περαιτέρω ανάπτυξη στρατηγικών κατευθύνσεων και προτεινόμενων δράσεων.

Η Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Αττικής αποτελεί ένα σύμπλεγμα νησιών και παραθαλάσσιων περιοχών με μεγάλη ιστορική και πολιτιστική σημασία, πλούσια φυσικά τοπία και έντονη ναυτική παράδοση. Χαρακτηρίζεται από γεωγραφική ποικιλομορφία, μικρό μέγεθος κοινοτήτων, εποχικότητα οικονομικών δραστηριοτήτων και αυξανόμενες κοινωνικές και περιβαλλοντικές πιέσεις. Η τοπική οικονομία στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό, την αλιεία και την αγροτική παραγωγή, ενώ παρατηρούνται φαινόμενα δημογραφικής γήρανσης και ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Παράλληλα, τα νησιά διαθέτουν ισχυρά πολιτιστικά σύμβολα, μοναδικά τοπικά προϊόντα και δυναμική συμμετοχής σε ευρωπαϊκά δίκτυα.

Εικόνα 20 Π.Ε. Νήσων Αττικής
(<https://www.atticalag.gr/>)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Η Π.Ε. Νήσων να εξελιχθεί σε πρότυπο “Εξυπνης Νησιωτικής Ανάπτυξης”, με ισορροπία μεταξύ κοινωνικής συνοχής, ενίσχυσης τοπικής παραγωγής και προστασίας φυσικού–πολιτιστικού κεφαλαίου, εξασφαλίζοντας υψηλή ποιότητα ζωής για τους κατοίκους και ανθεκτικότητα απέναντι στις μελλοντικές προκλήσεις.

Στρατηγικοί Στόχοι

(i) Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής με έμφαση σε ευάλωτες ομάδες, ηλικιωμένους και νέους, μέσω δημιουργίας τοπικών κόμβων υποστήριξης, πλατφορμών συμμετοχής και προγραμμάτων διαγενεακής συνεργασίας.

(ii) Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

Ανάδειξη και ενίσχυση της αγροδιατροφής, της αλιείας και της χειροτεχνίας, με παράλληλη εφαρμογή πρακτικών κυκλικής οικονομίας (ανακύκλωση, επαναχρησιμοποίηση, αξιοποίηση παραπροϊόντων).

(iii) Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

Διατήρηση, προστασία και ήπια ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος, με δίκτυα μονοπατιών, θαλάσσια πάρκα, θεματικές διαδρομές και επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών κτιρίων.

(iv) Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

Ενίσχυση της ενεργειακής αυτόρκειας μέσω ενεργειακών κοινοτήτων, προώθηση ήπιων μορφών μετακίνησης, Ενεργειακές αναβαθμίσεις, έξυπνων συστημάτων διαχείρισης και δράσεων ανθεκτικότητας απέναντι στην κλιματική κρίση (αναδάσωση, υδατική διαχείριση, προστασία ακτών).

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Δημιουργία δικτύου “Νησιωτικών Κέντρων Κοινότητας”**. Δημιουργία μικρών τοπικών κέντρων (1 ανά νησί) που προσφέρουν κοινωνικές υπηρεσίες (υποστήριξη ευάλωτων, συμβουλευτική), εκπαιδευτικά εργαστήρια και δράσεις καινοτομίας.
2. **Ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής πολιτών και ανταλλαγής γνώσεων.** Ανάπτυξη εφαρμογής/ιστοσελίδας για διαβούλευση, ενημέρωση έργων, ανταλλαγή γνώσεων και ηλεκτρονικές υπηρεσίες.
3. **Πλατφόρμα Τοπικών Υπηρεσιών** Δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας για επαγγελματίες, παραγωγούς, συλλόγους και δημότες, με στόχο τη χαρτογράφηση υπηρεσιών (υγεία, μεταφορές, τοπική παραγωγή), τη βελτίωση της προσβασιμότητας και τη διασύνδεση προσφοράς-ζήτησης.
4. **Κινητές δομές υγείας και ευεξίας** Εξοπλισμένα οχήματα/κινητές μονάδες με ιατρικό και κοινωνικό προσωπικό για περιοδικές επισκέψεις στα μικρά νησιά.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Συνεργατικά σχήματα αγροτών και αλιέων και μεταποιητών** Κοινές υποδομές ψυγείων, τυποποίησης, αποθήκευσης, προώθησης.
2. **Προγράμματα αξιοποίησης παραπροϊόντων** Δημιουργία μικρών μονάδων για παραγωγή καλλυντικών από ελιά, προϊόντων από κερύ μελιού, ιχθυοτροφών από υπολείμματα ψαριών.
3. **Δημιουργία ενιαίου σήματος ποιότητας «Νησιά Αττικής»** Ενιαία πιστοποίηση τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών, προώθηση σε αγορές και φεστιβάλ.
4. **Ενίσχυση της ανάπτυξης δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα** Εκπαίδευση και χρηματοδότηση μικρών παραγωγών σε βιολογικές καλλιέργειες και εξειδικευμένα προϊόντα.
5. **Προγράμματα κατάρτισης για νέες δεξιότητες σε κλάδους αιχμής** Ανάπτυξη στοχευμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης για νέους, άνεργους και εργαζομένους

σε τομείς αιχμής (πράσινη οικονομία, ψηφιακές δεξιότητες, τουρισμός εμπειρίας, αγροδιατροφή υψηλής ποιότητας). Συνδυασμός δια ζώσης και ψηφιακής εκπαίδευσης με πιστοποίηση δεξιοτήτων.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Διαχείριση Ιχθυοαποθεμάτων Νήσων Αττικής** Πρόγραμμα συνεργασίας αλιέων, ερευνητικών κέντρων και δήμων για βιώσιμη διαχείριση ιχθυοαποθεμάτων. Περιλαμβάνει ζώνες προστασίας, εγκατάσταση ιχθυοκοιτίδων, παρακολούθηση πληθυσμών και ευαισθητοποίηση τοπικών κοινωνιών.
2. **Προγράμματα ανάδειξης φυσικών μνημείων και πολιτιστικών διαδρομών** Σήμανση μονοπατιών, δημιουργία ψηφιακών εφαρμογών, θεματικά events (π.χ. Ναυμαχία Σαλαμίνας, Ηφαίστεια Μεθάνων).
3. **Συντήρηση και επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών κτιρίων ως κέντρα κοινοτικής ζωής και πολιτισμού.** Μετατροπή εγκαταλελειμμένων κτισμάτων σε πολιτιστικά/κοινοτικά κέντρα.
4. **Εκπαιδευτικές δράσεις για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και εμπλοκή μαθητών/συλλόγων.** Δράσεις σε σχολεία, δημιουργία “eco clubs” και εθελοντικές καμπάνιες.
5. **Δράσεις Καθαρισμού και Αναδάσωσης Συντονισμένο πρόγραμμα αναδάσωσης και καθαρισμού δασικών και παραθαλάσσιων περιοχών σε όλα τα νησιά της Π.Ε. Νήσων.** Περιλαμβάνει εθελοντικές δράσεις με σχολεία, συλλόγους και φορείς, φύτευση ενδημικών ειδών, αποκατάσταση καμένων εκτάσεων, καθαρισμούς μονοπατιών και ακτών, καθώς και δημιουργία μικρών “πράσινων ζωνών” εντός οικισμών.
6. **Σχέδια προστασίας θαλάσσιων οικοσυστημάτων και βιώσιμης διαχείρισης ακτών.** Παρακολούθηση ποιότητας νερών, μέτρα μείωσης ρύπανσης, βιώσιμη αλιεία.

Θεματικός Άξονας 4- Ενέργεια & Κλιματική προσαρμογή

1. **Δημιουργία ενεργειακών κοινοτήτων** Συμμετοχικές ενεργειακές κοινότητες για παραγωγή ΑΠΕ (φωτοβολταϊκά, μικρές ανεμογεννήτριες).
2. **Σχέδια κλιματικής προσαρμογής** Εκπόνηση και εφαρμογή τοπικών σχεδίων κλιματικής προσαρμογής: χαρτογράφηση κινδύνων (πυρκαγιές, διάβρωση, ξηρασία), δράσεις πρόληψης και ανθεκτικότητας, σύνδεση με το Eco Green Islands.
3. **Ενεργειακές αναβαθμίσεις Δημοσίων κτιρίων και επιχειρήσεων** Θερμομόνωση, LED, αντλίες θερμότητας, συστήματα παρακολούθησης κατανάλωσης.
4. **Δημοτικό σχέδιο μείωσης εκπομπών** Ολοκληρωμένο σχέδιο για μείωση CO₂ (καταγραφή, μέτρα, monitoring).
5. **Προώθηση ήπιων μορφών μετακίνησης** Δημιουργία υποδομών για ποδήλατα, ηλεκτρικά οχήματα κοινής χρήσης, μονοπάτια ήπιας κυκλοφορίας.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες (Προετοιμασία & Σχεδιασμός)**
 - Χαρτογράφηση αναγκών και προκλήσεων σε κάθε Δήμο.
 - Δημιουργία τοπικών ομάδων έργου και ενεργοποίηση εθελοντών.
 - Σχεδιασμός οριζόντιων δράσεων (ενεργειακές κοινότητες, πλατφόρμες, διαδρομές).
- **7–12 μήνες (Πρώτες Υλοποιήσεις & Πιλοτικά Προγράμματα)**
 - Εγκατάσταση έξυπνου οδο φωτισμού και ενεργειακών συστημάτων σε δημόσια κτίρια.
 - Λειτουργία τοπικών εργαστηρίων παραγωγής και σήματα ποιότητας για προϊόντα.
 - Υλοποίηση πιλοτικών δράσεων κλιματικής προσαρμογής (αναδασώσεις, υδατική εξοικονόμηση).
 - Ανάδειξη επιλεγμένων μονοπατιών, ακτών και μνημείων με ψηφιακές εφαρμογές.
- **13–24 μήνες (Ολοκλήρωση & Επέκταση)**
 - Πλήρης ανάπτυξη ενεργειακών κοινοτήτων και συνεταιριστικών μοντέλων.
 - Δημιουργία ολοκληρωμένων θεματικών δικτύων (πολιτισμός–τουρισμός–παραγωγή).
 - Ανάπτυξη οικοτουριστικών και καταδυτικών πάρκων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα.
 - Επέκταση δράσεων σε όλη την Π.Ε. με οριζόντιες συνεργασίες μεταξύ δήμων.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 3 Δείκτες Προόδου Π.Ε. Αττικών Νήσων

Π.Ε. Νήσων Αττικής		
Θεματικός Αξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Δημιουργία δικτύου “Νησιωτικών Κέντρων Κοινότητας”	≥1 κέντρο ανά νησί, ≥300 ωφελούμενοι/έτος, ≥20 εκπαιδευτικά εργαστήρια/έτος.
	Ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής πολιτών και ανταλλαγής γνώσεων.	≥1.500 εγγεγραμμένοι χρήστες/3 έτη, ≥30 δημόσιες διαβουλεύσεις, ≥70% συμμετοχή νέων 18–35 ετών.
	Πλατφόρμα Τοπικών Υπηρεσιών	≥1 πλατφόρμα ενεργή, ≥500 χρήστες τον πρώτο χρόνο, ≥100 επαγγελματίες/φορείς καταχωρημένοι.
	Κινητές δομές υγείας και ευεξίας	≥1 κινητή μονάδα ανά νησί, ≥500 επισκέψεις/έτος, ≥90% κάλυψη απομακρυσμένων κοινοτήτων.
Θ.Α. 2	Συνεργατικά σχήματα αγροτών και αλιέων και μεταποιητών	≥5 νέα συνεργατικά σχήματα, ≥100 μέλη συμμετέχοντες, ≥15% μείωση κόστους παραγωγής.
	Προγράμματα αξιοποίησης παραπροϊόντων	≥3 νέες μικρές μονάδες, ≥10 καινοτόμα προϊόντα, ≥20% μείωση οργανικών αποβλήτων
	Δημιουργία ενιαίου σήματος ποιότητας «Νησιά Αττικής»	≥50 προϊόντα πιστοποιημένα σε 3 χρόνια, ≥20 παραγωγοί ενταγμένοι, +30% αναγνωρισιμότητα brand.
	Ενίσχυση της ανάπτυξης δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα	≥100 εκπαιδευμένοι παραγωγοί, ≥40 νέες βιολογικές καλλιέργειες, +15% αύξηση παραγωγικής βάσης
	Προγράμματα κατάρτισης για νέες δεξιότητες σε κλάδους αιχμής	≥500 εκπαιδευόμενοι σε 3 χρόνια, ≥70% ποσοστό πιστοποίησης, ≥30% απορρόφηση σε νέες θέσεις εργασίας, ≥10 συνεργασίες με εκπαιδευτικά/ερευνητικά ιδρύματα.

Θ.Α. 3	Διαχείριση Ιχθυοαποθεμάτων Νήσων Αττικής	≥5 ζώνες προστασίας, ≥10 ιχθυοκοιτίδες, ≥3 ερευνητικές συνεργασίες, ≥20% αύξηση ιχθυοπληθυσμών σε 5 χρόνια.
	Προγράμματα ανάδειξης φυσικών μνημείων και πολιτιστικών διαδρομών	≥5 νέες διαδρομές, ≥20.000 επισκέπτες/έτος, ≥15 θεματικές εκδηλώσεις/έτος.
	Συντήρηση και επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών κτιρίων ως κέντρα κοινοτικής ζωής και πολιτισμού.	≥10 κτίρια αποκατεστημένα σε 5 χρόνια, ≥5 νέες πολιτιστικές χρήσεις, ≥30% αύξηση επισκεψιμότητας.
	Εκπαιδευτικές δράσεις για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και εμπλοκή μαθητών/συλλόγων.	≥10 σχολεία/έτος, ≥5000 μαθητές ωφελούμενοι, ≥30% μείωση πλαστικής χρήσης σε σχολικές δομές.
	Δράσεις Καθαρισμού και Αναδάσωσης Συντονισμένο πρόγραμμα αναδάσωσης και καθαρισμού δασικών και παραθαλάσσιων περιοχών σε όλα τα νησιά της Π.Ε. Νήσων.	≥150 ha αναδασωμένα, ≥20.000 δέντρα/φυτά ενδημικών ειδών, ≥200 συμμετέχοντες σε δράσεις.
	Σχέδια προστασίας θαλάσσιων οικοσυστημάτων και βιώσιμης διαχείρισης ακτών.	≥10 σημεία παρακολούθησης, ≥30% μείωση πλαστικών απορριμμάτων, ≥3 προγράμματα ευαισθητοποίησης/έτος.
Θ.Α. 4	Δημιουργία ενεργειακών κοινοτήτων	≥3 ενεργειακές κοινότητες, ≥5MW ισχύς εγκατεστημένη, ≥100 μέλη.
	Σχέδια Κλιματικής Προσαρμογής	≥8 ολοκληρωμένα σχέδια, ≥30 δράσεις εφαρμοσμένες, ≥20% μείωση ζημιών από κλιματικά φαινόμενα.
	Ενεργειακές αναβαθμίσεις Δημοσίων κτιρίων και επιχειρήσεων	≥50 κτίρια αναβαθμισμένα, ≥40% μείωση ενεργειακής κατανάλωσης, ≥500.000 € εξοικονόμηση σε 5 χρόνια.
	Δημοτικό σχέδιο μείωσης εκπομπών	≥1 σχέδιο ανά Δήμο, ≥20% μείωση εκπομπών σε 5 χρόνια.
	Προώθηση ήπιων μορφών μετακίνησης	≥20 km νέων ποδηλατικών/πεζοπορικών διαδρομών, ≥100 ηλεκτρικά οχήματα κοινής χρήσης, ≥30% μείωση χρήσης ΙΧ για μικρές αποστάσεις.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027:** ενίσχυση τοπικής παραγωγής, πολιτιστικών δράσεων και κοινωνικών υποδομών.
- **ΕΣΠΑ 2021–2027:** κοινωνικές υπηρεσίες, βιώσιμη κινητικότητα, περιβαλλοντικά έργα.
- **Πράσινο Ταμείο:** προστασία φυσικού περιβάλλοντος, βιοποικιλότητας και ακτογραμμής.
- **Interreg Euro-MED, Horizon Europe, Smart Rural 27, GR-Eco Islands:** διακρατική συνεργασία, καινοτομία και κυκλική οικονομία.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός

Πίνακας 4 Ενδεικτικός προϋπολογισμός Π.Ε. Αττικών Νήσων

Π.Ε. Νήσων Αττικής		
Θεματικός Αξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Δημιουργία δικτύου “Νησιωτικών Κέντρων Κοινότητας”	1.000.000 €
	Ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής πολιτών και ανταλλαγής γνώσεων.	80.000 €
	Πλατφόρμα Τοπικών Υπηρεσιών	100.000 €
	Κινητές δομές υγείας και ευεξίας	300.000 €
Θ.Α. 2	Συνεργατικά σχήματα αγροτών και αλιέων και μεταποιητών	200.000 €
	Προγράμματα αξιοποίησης παραπροϊόντων	150.000 €
	Δημιουργία ενιαίου σήματος ποιότητας «Νησιά Αττικής»	100.000 €
	Ενίσχυση της ανάπτυξης δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα	200.000 €
	Προγράμματα κατάρτισης για νέες δεξιότητες σε κλάδους αιχμής	150.000 €
Θ.Α. 3	Διαχείριση Ιχθυοαποθεμάτων Νήσων Αττικής	300.000 €

	Προγράμματα ανάδειξης φυσικών μνημείων και πολιτιστικών διαδρομών	150.000 €
	Συντήρηση και επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών κτιρίων ως κέντρα κοινοτικής ζωής και πολιτισμού.	500.000 €
	Εκπαιδευτικές δράσεις για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και εμπλοκή μαθητών/συλλόγων.	100.000 €
	Δράσεις Καθαρισμού και Αναδάσωσης Συντονισμένο πρόγραμμα αναδάσωσης και καθαρισμού δασικών και παραθαλάσσιων περιοχών σε όλα τα νησιά της Π.Ε. Νήσων.	400.000 €
	Σχέδια προστασίας θαλάσσιων οικοσυστημάτων και βιώσιμης διαχείρισης ακτών.	200.000 €
Θ.Α. 4	Δημιουργία ενεργειακών κοινοτήτων	1.000.000 €
	Σχέδια Κλιματικής Προσαρμογής	1.000.000 €
	Ενεργειακές αναβαθμίσεις Δημοσίων κτιρίων και επιχειρήσεων	2.000.000 €
	Δημοτικό σχέδιο μείωσης εκπομπών	800.000 €
	Προώθηση ήπιων μορφών μετακίνησης	1.500.000 €
Σύνολο		10.230.000 €

7.1.2 Δήμος Πόρου Δράσεις – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις



Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής

Ο Πόρος, μικρό νησί του Αργοσαρωνικού, χαρακτηρίζεται από το πλούσιο φυσικό περιβάλλον του, την ιδιαίτερη πολιτιστική του ταυτότητα και την εγγύτητα με την Αττική. Διαθέτει σημαντικά τοπία, όπως το **Λεμονοδάσος**, ιστορικά μνημεία και έντονη ναυτική παράδοση. Η τοπική οικονομία βασίζεται κυρίως στον τουρισμό και τη μικρής κλίμακας γεωργία και αλιεία. Η εποχικότητα της δραστηριότητας και η γήρανση του πληθυσμού δημιουργούν προκλήσεις για τη διατήρηση της βιωσιμότητας και την ανάπτυξη νέων μορφών τοπικής επιχειρηματικότητας.

Εικόνα 21 Δήμος Πόρου

(Google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Ο Πόρος να αναδειχθεί σε νησί-πρότυπο τοπικής παραγωγής και κοινωνικής καινοτομίας, που αξιοποιεί τη φυσική και πολιτιστική του κληρονομιά, προσφέροντας υψηλή ποιότητα ζωής σε κατοίκους και επισκέπτες.

Στρατηγικοί Στόχοι

(i) Υποστήριξη ευάλωτων και ηλικιωμένων

Δημιουργία εθελοντικών ομάδων και προγραμμάτων φροντίδας ώστε οι ηλικιωμένοι να έχουν καθημερινή υποστήριξη και ασφάλεια.

(ii) Ενίσχυση τοπικής μεταποίησης

Ανάπτυξη μικρών μονάδων επεξεργασίας (ελιά, μέλι) και εκπαίδευση παραγωγών για αύξηση εισοδήματος και μείωση αποβλήτων.

(iii) Ανάδειξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων

Προβολή Λεμονοδάσους, πολιτιστικών μνημείων και δημιουργία καταδυτικού πάρκου για τουρισμό εμπειρίας.

(iv) Ενεργειακή αποδοτικότητα και προστασία ακτών

Έξυπνος φωτισμός και πιλοτικά έργα προστασίας ακτογραμμής για μείωση κόστους και ανθεκτικότητα στο κλίμα.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Ανάπτυξη δικτύου εθελοντικών ομάδων για υποστήριξη ηλικιωμένων.** Οργάνωση εθελοντών για υποστήριξη ηλικιωμένων και ευάλωτων
2. **Πρόγραμμα “Πόρος για Όλους”** Βελτίωση προσβασιμότητας δημόσιων χώρων, κινητές υπηρεσίες υγείας.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Δημιουργία μικρών μονάδων επεξεργασίας** Εγκατάσταση μικρής κλίμακας μεταποίησης (ελιά, μέλι) και τυποποίησης για την αξιοποίηση υποπροϊόντων και την ελαχιστοποίηση αποβλήτων..
2. **Ενίσχυση της αγροδιατροφικής εκπαίδευσης** Εκπαιδευτικά προγράμματα για παραγωγούς και επιχειρηματίες εστίασης.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Αξιοποίηση και ανάδειξη του Λεμονοδάσους.** Οικοτουρισμός, εκπαιδευτικές διαδρομές, υποδομές επισκεψιμότητας.
2. **Καταγραφή, συντήρηση και ανάδειξη πολιτιστικών μνημείων και παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.** Τεκμηρίωση, συντήρηση, ψηφιακή παρουσίαση.
3. **Ανάδειξη θεματικών διαδρομών που συνδέουν φυσικά τοπία και ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος.** Σήμανση και ψηφιακή ανάδειξη ιστορικών/φυσικών σημείων.
4. **Δημιουργία “Σχολείου Θαλάσσιας Κληρονομιάς”** Εκμάθηση ναυτικών δεξιοτήτων, προστασία παραδοσιακών σκαφών.
5. **Καταδυτικό Πάρκο Πόρου** Δημιουργία καταδυτικού πάρκου στον Πόρο με υποβρύχιες διαδρομές, τεχνητούς υφάλους και ψηφιακές εφαρμογές (υποβρύχιες κάμερες, QR ξεναγήσεις). Συνδυάζεται με εκπαίδευση τοπικών οδηγών κατάδυσης και ανάπτυξη συνεργασιών με τουριστικά γραφεία.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. **Έξυπνος Δημοτικός Φωτισμός** Αντικατάσταση όλων των δημοτικών φωτιστικών με LED, εγκατάσταση συστημάτων τηλεδιαχείρισης και αισθητήρων κίνησης σε κεντρικά σημεία και μονοπάτια. Στόχος η μείωση ενεργειακής κατανάλωσης, η αύξηση ασφάλειας και η δυνατότητα παρακολούθησης σε πραγματικό χρόνο.

2. **Ανθεκτικότητα Ακτογραμμής** Υλοποίηση πιλοτικών παρεμβάσεων προστασίας ακτογραμμής (φυσικά αναχώματα, φυτεύσεις ανθεκτικών ειδών, μικρά τεχνικά έργα ήπιας όχλησης) για την αντιμετώπιση της διάβρωσης. Συνοδεύεται από ψηφιακή χαρτογράφηση και παρακολούθηση ευάλωτων σημείων.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - Εκπόνηση τοπικού σχεδίου ανάδειξης του Λεμονοδάσους.
 - Μελέτες για μονάδες μεταποίησης και καταδυτικό πάρκο.
 - Οργάνωση εθελοντικών ομάδων
- **7–12 μήνες**
 - Εκκίνηση προγράμματος «Πόρος για Όλους» με κινητές υπηρεσίες υγείας.
 - Εκπαιδευτικά προγράμματα αγροδιατροφής.
 - Υποδομές επισκεψιμότητας Λεμονοδάσους.
- **13–24 μήνες**
 - Λειτουργία μονάδων μεταποίησης.
 - Υλοποίηση Σχολείου Θαλάσσιας Κληρονομιάς.
 - Αντικατάσταση φωτιστικών με LED.
 - Έναρξη κατασκευής καταδυτικού πάρκου και έργων προστασίας ακτογραμμής.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 5 Δείκτες Προόδου Δήμος Πόρου

Δήμος Πόρου		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Ανάπτυξη δικτύου εθελοντικών ομάδων για υποστήριξη ηλικιωμένων	≥50 ενεργοί εθελοντές, ≥100 ηλικιωμένοι/ευάλωτοι ωφελούμενοι/έτος, ≥20 δράσεις υποστήριξης/έτος.
	Πρόγραμμα “Πόρος για Όλους”	βελτίωση προσιμότητας σε βασικούς δημόσιους χώρους, ≥200 ωφελούμενοι από κινητές υπηρεσίες υγείας/έτος.
Θ.Α. 2	Δημιουργία μικρών μονάδων επεξεργασίας	≥2 νέες μονάδες εγκατεστημένες, ≥30% αύξηση τοπικής μεταποίησης, ≥10 νέες θέσεις εργασίας.
	Ενίσχυση της αγροδιατροφικής εκπαίδευσης	≥100 συμμετέχοντες/έτος, ≥60% υιοθέτηση νέων πρακτικών, ≥10 επιχειρήσεις εστίασης συνεργαζόμενες με παραγωγούς.
Θ.Α. 3	Αξιοποίηση και ανάδειξη του Λεμονοδάσους	≥10.000 επισκέπτες/έτος, ≥5 νέες εκπαιδευτικές/οικοτουριστικές δράσεις, +20% συμμετοχή σχολείων.
	Καταγραφή, συντήρηση και ανάδειξη πολιτιστικών μνημείων και παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.	≥20 μνημεία καταγεγραμμένα, ≥5 αποκατεστημένα, ≥10.000 επισκέπτες/έτος σε μνημεία/εκδηλώσεις.
	Ανάδειξη θεματικών διαδρομών που συνδέουν φυσικά τοπία και ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος.	≥3 νέες διαδρομές, ≥25% αύξηση επισκεπτών, ≥10 σημεία σήμανσης με QR εφαρμογές.
	Δημιουργία “Σχολείου Θαλάσσιας Κληρονομιάς”	≥100 συμμετέχοντες/έτος, ≥5 παραδοσιακά σκάφη συντηρημένα, ≥10 εκπαιδευτικά προγράμματα σε 3 χρόνια.
	Καταδυτικό Πάρκο Πόρου	≥2 km καταδυτικών διαδρομών, ≥5 τεχνητοί ύφαλοι, ≥10 τοπικοί οδηγοί πιστοποιημένοι, ≥3 συνεργασίες με τουριστικά γραφεία.

Θ.Α. 4	Έξυπνος Φωτισμός Δημοτικός	≥500 φωτιστικά αντικατεστημένα, ≥60% μείωση ενεργειακού κόστους.
	Ανθεκτικότητα Ακτογραμμής	≥2 km ακτογραμμής προστατευμένα, ≥10 πιλοτικές παρεμβάσεις, ≥25% μείωση διάβρωσης σε κρίσιμα σημεία.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027:** στήριξη συνεργατικών σχημάτων, μικρών μεταποιητικών υποδομών, τοπικής πιστοποίησης και δράσεων πολιτισμού.
- **ΕΣΠΑ 2021–2027:** χρηματοδότηση κοινωνικών υπηρεσιών, βελτίωσης προσβασιμότητας, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πολιτιστικών υποδομών.
- **Πράσινο Ταμείο:** έργα προστασίας ακτογραμμής, ανάδειξης φυσικού περιβάλλοντος και βιώσιμων διαδρομών.
- **Interreg Euro-MED & Horizon Europe:** διακρατικές συνεργασίες για κοινωνική καινοτομία, ψηφιακές λύσεις συμμετοχής πολιτών και δράσεις προστασίας θαλάσσιας κληρονομιάς.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός

Πίνακας 6 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Πόρους

Δήμος Πόρους		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Ανάπτυξη δικτύου εθελοντικών ομάδων για υποστήριξη ηλικιωμένων	25.000,00 €
	Πρόγραμμα “Πόρος για Όλους”	200.000,00 €
Θ.Α. 2	Δημιουργία μικρών μονάδων επεξεργασίας	130.000,00 €
	Ενίσχυση της αγροδιατροφικής εκπαίδευσης	40.000,00 €
Θ.Α. 3	Αξιοποίηση και ανάδειξη του Λεμονοδάσους	170.000,00 €
	Καταγραφή, συντήρηση και ανάδειξη πολιτιστικών μνημείων και παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.	120.000,00 €

	Ανάδειξη θεματικών διαδρομών που συνδέουν φυσικά τοπία και ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος.	70.000,00 €
	Δημιουργία “Σχολείου Θαλάσσιας Κληρονομιάς”	40.000,00 €
	Καταδυτικό Πάρκο Πόρου	400.000,00 €
Θ.Α. 4	Έξυπνος Δημοτικός Φωτισμός	150.000,00 €
	Ανθεκτικότητα Ακτογραμμής	120.000,00 €
Σύνολο		1.465.000,00 €

7.1.3 Δήμος Αγκιστρίου – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής

Το Αγκίστρι είναι μικρό νησί του Σαρωνικού με έντονη εποχικότητα, περιορισμένο μόνιμο πληθυσμό και ισχυρή αίσθηση κοινότητας. Η εγγύτητα στην Αττική προσφέρει ευκαιρίες διασύνδεσης, ωστόσο η γήρανση του πληθυσμού, η περιορισμένη κλίμακα υπηρεσιών και η εξάρτηση από λίγους κλάδους δημιουργούν ευαλωτότητες. Η παρούσα στρατηγική εστιάζει σε παρεμβάσεις χαμηλού/μεσαίου κόστους που ενεργοποιούν κοινωνικό κεφάλαιο, ενισχύουν την τοπική αυτάρκεια και αξιοποιούν συνεργατικά σχήματα.



Εικόνα 22 Δήμος Αγκιστρίου

(google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Το Αγκίστρι να εξελιχθεί σε ένα νησί-πρότυπο ήπιας και βιώσιμης ανάπτυξης, όπου η φυσική ομορφιά, η τοπική παραγωγή και η κοινωνική συνοχή θα συνδυάζονται για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Στόχος είναι η ενίσχυση της αυτάρκειας του νησιού, η διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς και η αξιοποίηση της δημιουργικότητας των κατοίκων για την ανάπτυξη νέων ευκαιριών απασχόλησης.

Στρατηγικοί Στόχοι

(i) Φροντίδα ηλικιωμένων και πρόληψη υγείας

Δημιουργία δικτύου εθελοντών με κατ' οίκον υποστήριξη και κινητές ομάδες υγείας.

(ii) Προσέλκυση νέων επαγγελματιών

Προσφορά κινήτρων για εγκατάσταση νέων οικογενειών και δημιουργία κοινοτικών δραστηριοτήτων.

(iii) Ανάπτυξη τοπικής μεταποίησης και ταυτότητας

Συνεργατικό μικρο-εργαστήριο και σήμα «Agistri Made» για προϊόντα και χειροτεχνίες.

(iv) Κυκλική διαχείριση αποβλήτων και δημόσιος χώρος

Κομποστοποίηση οργανικών, κοινοτικοί κήποι και μικροπαρεμβάσεις δημόσιου χώρου.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Δίκτυο “Γείτονας-Στήριγμα”:** Συντονισμός εθελοντών/επαγγελματιών για κατ’ οίκον υποστήριξη ηλικιωμένων (συνοδείες, μικροψώνια, τηλε-επικοινωνία καθημερινής επαφής) και εβδομαδιαία κινητή ομάδα προληπτικής υγείας.
2. **Πρόγραμμα «Ζω & Δημιουργώ στο Αγκίστρι»:** Στοχευμένη πρόσκληση σε νέους επαγγελματίες/οικογένειες με πακέτο υποστήριξης (πρόσβαση στον κόμβο, δικτύωση, παιδικές δραστηριότητες μετά το σχολείο), ώστε να διευκολυνθεί η μόνιμη εγκατάσταση.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Συνεργατικό Μικρο-Εργαστήριο Μεταποίησης:** Κοινόχρηστος εξοπλισμός για τυποποίηση μικρής κλίμακας (μέλι, βότανα, ελαιόλαδο, γλυκίσματα), υποστήριξη σε συσκευασία/ετικετοποίηση και βασική συμμόρφωση προτύπων.
2. **Τοπικό Σήμα «Agistri Made» & Μικρή Ψηφιακή Βιτρίνα:** Συλλογική ταυτότητα για προϊόντα/χειροτεχνίες, με e-marketplace.
3. **Κυκλική Διαχείριση Οργανικών:** Κάδοι κομποστοποίησης για νοικοκυριά & σχολεία, χρήση κομπόστ σε κοινοτικούς κήπους.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Διαδρομές Μικρής Κλίμακας Φύσης & Μνήμης:** Χάραξη/σήμανση ολιγώρων πεζοπορικών διαδρομών με QR αφηγήσεις (τοπωνύμια, ιστορίες, παραδόσεις) και τακτικές δράσεις συντήρησης από συλλόγους.
2. **Μικρο-Επεμβάσεις Δημόσιου Χώρου:** Σκίαση/καθιστικά σε κοινόχρηστους χώρους, ενδημικές φυτεύσεις χαμηλής άρδευσης, πιλοτικές πράσινες «τσέπες» σε κενούς χώρους.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. **Έξυπνος Οδοφωτισμός:** Αντικατάσταση όλων των φωτιστικών με LED και τηλεδιαχείριση.
2. **Δημιουργία συστήματος συλλογής και επαναχρησιμοποίησης βρόχινου νερού**
Εγκατάσταση δεξαμενών συλλογής βρόχινου νερού σε σχολεία και κτίρια.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - Οργάνωση δικτύου «Γείτονας-Στήριγμα».
 - Εγκατάσταση κάδων κομποστοποίησης.
 - Χάραξη πεζοπορικών διαδρομών μικρής κλίμακας.
- **7–12 μήνες**
 - Ανάπτυξη συνεργατικού μικρο-εργαστηρίου μεταποίησης τοπικών προϊόντων (μέλι, βότανα, ελαιόλαδο).
 - Δημιουργία τοπικού brand «Agistri Made».
- **13–24 μήνες**
 - Επέκταση κομποστοποίησης σε σχολεία και κοινότητες.
 - Ανάπτυξη e-marketplace για τοπικά προϊόντα.
 - Υλοποίηση μικρο-παρεμβάσεων δημόσιου χώρου.
 - Αντικατάσταση φωτισμού με LED και εγκατάσταση συστημάτων συλλογής βρόχινου νερού.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 7 Δείκτες Προόδου Δήμος Αγκιστρίου

Δήμος Αγκιστρίου		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Δίκτυο “Γείτονας-Στήριγμα”	≥50 ηλικιωμένοι ωφελοούμενοι, ≥10 εθελοντές ενεργοί.
	Πρόγραμμα «Ζω & Δημιουργώ στο Αγκίστρι»	≥5 νέες οικογένειες εγκαθίστανται μόνιμα σε 3 χρόνια.
Θ.Α. 2	Συνεργατικό Μικρο-Εργαστήριο Μεταποίησης	≥10 παραγωγοί χρήστες ≥5 νέα προϊόντα στην αγορά.

	Τοπικό Σήμα «Agistri Made» & Μικρή Ψηφιακή Βιτρίνα	≥20 τοπικά προϊόντα με πιστοποίηση, ≥500 πωλήσεις online/έτος.
	Κυκλική Διαχείριση Οργανικών	≥30% μείωση οργανικών αποβλήτων στους κάδους.
Θ.Α. 3	Διαδρομές Μικρής Κλίμακας Φύσης & Μνήμης	≥5 χλμ σηματοδοτημένα μονοπάτια, ≥500 χρήσεις QR/έτος.
	Μικρο-Επεμβάσεις Δημόσιου Χώρου	≥5 νέοι δημόσιοι χώροι αναβαθμισμένοι.
Θ.Α. 4	Έξυπνος Οδοφωτισμός:	≥60% μείωση κατανάλωσης ≥400 φωτιστικά αντικατεστημένα, ≥20% μείωση κόστους λειτουργίας.
	Δημιουργία συστήματος συλλογής και επαναχρησιμοποίησης βρόχινου νερού	≥500 m ³ νερού/έτος επαναχρησιμοποιούνται, ≥5 δημοτικά κτίρια εξοπλισμένα.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (κοινωνικές δομές, μικρο-μεταποίηση, τοπικά brands).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (κοινωνική ένταξη/ΜμΕ/περιβάλλον μικρής κλίμακας).
- **Πράσινο Ταμείο** (κομποστοποίηση, μικρές αστικές/νησιωτικές παρεμβάσεις).
- **Interreg MED / CERV** (συμμετοχικά δίκτυα, διαγενεακή μάθηση, ενεργοί πολίτες).
- Συμπληρωματικά: ιδιωτικές χορηγίες/CSR για εξοπλισμό κόμβου και καμπάνιες περιβάλλοντος.
- GR-eco islands

Ενδεικτικός προϋπολογισμός

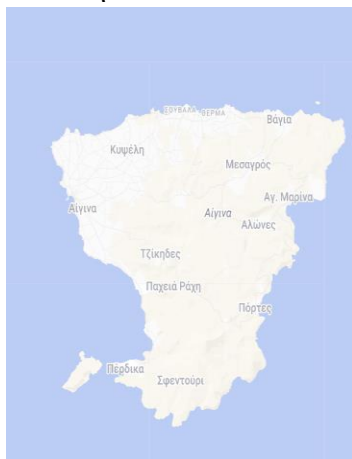
Πίνακας 8 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Αγκιστρίου

Δήμος Αγκιστρίου		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Δίκτυο “Γείτονας-Στήριγμα”	30.000,00 €
	Πρόγραμμα «Ζω & Δημιουργώ στο Αγκίστρι»	100.000,00 €
Θ.Α. 2	Συνεργατικό Μικρο-Εργαστήριο Μεταποίησης	50.000,00 €
	Τοπικό Σήμα «Agistri Made» & Μικρή Ψηφιακή Βιτρίνα	80.000,00 €
	Κυκλική Διαχείριση Οργανικών	50.000,00 €
Θ.Α. 3	Διαδρομές Μικρής Κλίμακας Φύσης & Μνήμης	40.000,00 €
	Μικρο-Επεμβάσεις Δημόσιου Χώρου	70.000,00 €
Θ.Α. 4	Έξυπνος Οδοφωτισμός:	180.000,00 €
	Δημιουργία συστήματος συλλογής και επαναχρησιμοποίησης βρόχινου νερού	80.000,00 €
Σύνολο		680.000 €

7.1.4 Δήμος Αίγινας – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής

Η Αίγινα, με έντονη πολιτιστική, αρχαιολογική και πολιτιστική και γαστρονομική ταυτότητα που είναι διεθνώς γνωστή για το φιστίκι Αιγίνης (ΠΟΠ), τα αρχαιολογικά της μνημεία και την εγγύτητα στην Αττική. Η γεωγραφική της θέση την καθιστά ιδανικό κόμβο για πολιτιστικό και αγροδιατροφικό τουρισμό, ωστόσο η τοπική παραγωγή παραμένει σε περιορισμένη κλίμακα, ενώ η γήρανση του πληθυσμού και η εποχικότητα της οικονομίας δημιουργούν προκλήσεις βιωσιμότητας. Για να απαντηθούν αυτές οι προκλήσεις, είναι αναγκαίος ένας ολοκληρωμένος χωροταξικός σχεδιασμός και καλύτερη οργάνωση χρήσεων γης, που θα εξασφαλίσει ισορροπία μεταξύ παραγωγή, τουρισμού και προστασία της πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς. Η στρατηγική εστιάζει στη διασύνδεση κοινωνικής καινοτομίας, κυκλικής οικονομίας και προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος.



Εικόνα 23 Δήμος Αίγινας

(Google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Η Αίγινα να εδραιωθεί ως κέντρο πολιτιστικής και αγροδιατροφικής αριστείας, με αιχμή το φιστίκι, ενισχύοντας παράλληλα την κοινωνική καινοτομία και τις υποδομές που βελτιώνουν την καθημερινότητα των κατοίκων. Η ισορροπία μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας της πολιτιστικής και φυσικής ταυτότητας αποτελεί βασική επιδίωξη.

Στρατηγικοί Στόχοι

(i) Σύνδεση πολιτισμού και εκπαίδευσης

Δημιουργία προγραμμάτων που ενώνουν το φιστίκι με την τοπική κουλτούρα, εργαστήρια τεχνών και κοινωνική συνοχή.

(ii) Ανάπτυξη μεταποίησης φιστικιού και αξιοποίησης παραπροϊόντων

Δημιουργία μικρής μονάδας και χρήση αποβλήτων για ζωοτροφές ή λιπάσματα.

(iii) Ψηφιακή προώθηση τοπικών προϊόντων

Ενοποίηση παραγωγών σε ηλεκτρονική αγορά για σταθερή πρόσβαση σε αγορές.

(iv) Ανάδειξη καλλιέργειών και τοπικής κληρονομιάς

Αναδιαρθρώσεις καλλιέργειών και εκθέσεις παλιών φωτογραφιών για εκπαιδευτικούς και τουριστικούς σκοπούς.

(v) Πράσινες υποδομές σε σχολεία και δημόσια κτίρια

Πράσινες στέγες και έξυπνοι μετρητές για μείωση κατανάλωσης και εκπαίδευση μαθητών.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Δίκτυο «Φιστικιού και Κουλτούρας»:** Συνεργασία παραγωγών, σχολείων, πολιτιστικών φορέων και εθελοντών για εκπαιδευτικά εργαστήρια, δημιουργία σχολικών κήπων και προγράμματα για την τοπική γαστρονομία.
2. **Πολιτιστικά Εργαστήρια Όλο τον Χρόνο:** Δημιουργία κύκλων εκμάθησης παραδοσιακών τεχνών (αγγειοπλαστική, υφαντική) και σύγχρονων δημιουργικών δεξιοτήτων για όλες τις ηλικίες, με στόχο την κοινωνική συνοχή.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Κέντρο Μεταποίησης & Καινοτομίας Φιστικιού:** Μικρής κλίμακας μονάδα για τυποποίηση, μεταποίηση και δημιουργία νέων προϊόντων, ανοιχτή σε συνεργατικά σχήματα παραγωγών.
2. **Αξιοποίηση Παραπροϊόντων Φιστικιού:** Παραγωγή ζωοτροφών ή βιολογικών λιπασμάτων από τα κελύφη και υπολείμματα, με πειραματική εφαρμογή σε τοπικές καλλιέργειες.
3. **Ηλεκτρονική Αγορά Αιγινήτικων Προϊόντων:** Ενοποίηση όλων των τοπικών προϊόντων σε μια διαδικτυακή πλατφόρμα για πωλήσεις όλο το χρόνο.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Αναδιαρθρώσεις αναβάθμισης Παραδοσιακών Καλλιεργειών:** Υιοθέτηση εγκαταλελειμμένων κτημάτων από συλλόγους και σχολεία για καλλιέργεια και εκπαίδευση.
2. **Αρχαιακή Φωτογραφική Έκθεση «Αίγινα Τότε και τώρα»:** Υπαίθριες εκθέσεις με παλιές φωτογραφίες για σύγκριση αλλαγών στο τοπίο. Με την βοήθεια του ψηφιακού φωτογραφικού αρχείου Αίγινας.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. **Πράσινες στέγες σε σχολεία και δημοτικά κτίρια** Φυτεμένα δώματα σε σχολεία/δημοτικά κτίρια για μείωση θερμικής νησίδας.
2. **Έξυπνοι Μετρητές σε Σχολεία & Δημόσια Κτίρια** Παρακολούθηση κατανάλωσης, μείωση σπατάλης και εκπαιδευτικό εργαλείο.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - Οργάνωση εκπαιδευτικών εργαστηρίων γαστρονομίας και τεχνών.
 - Προετοιμασία κέντρου μεταποίησης φιστικιού.
 - Συλλογή φωτογραφικού υλικού για έκθεση.
- **7–12 μήνες**
 - Λειτουργία πιλοτικών πολιτιστικών εργαστηρίων.
 - Εκκίνηση ηλεκτρονικής πλατφόρμας τοπικών προϊόντων.
 - Πρώτες παρεμβάσεις πράσινων στεγών.
- **13–24 μήνες**
 - Λειτουργία κέντρου μεταποίησης φιστικιού.
 - Εφαρμογή αξιοποίησης παραπροϊόντων.
 - Υπαίθριες εκθέσεις «Αίγινα Τότε και Τώρα».
 - Εγκατάσταση έξυπνων μετρητών σε σχολεία/δημοτικά κτίρια.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 9 Δείκτες Προόδου Δήμος Αίγινας

Δήμος Αίγινας		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Δίκτυο «Φιστικιού και Κουλτούρας»	≥200 μαθητές/έτος, ≥3 σχολικοί κήποι.
	Πολιτιστικά Εργαστήρια Όλο τον Χρόνο	≥100 συμμετέχοντες/έτος ≥10 νέες δράσεις πολιτιστικής μάθησης.
Θ.Α. 2	Κέντρο Μεταποίησης & Καινοτομίας Φιστικιού	≥5 νέα προϊόντα/έτος, ≥20 παραγωγοί ωφελοούμενοι.

	Αξιοποίηση Παραπροϊόντων Φιστικιού	≥30% μείωση απορριπτόμενων υπολειμμάτων.
	Ηλεκτρονική Αγορά Αιγινήτικων Προϊόντων	≥100 προϊόντα στην πλατφόρμα, πωλήσεις/έτος. ≥1.000
Θ.Α. 3	Αναδιαρθρώσεις αναβάθμισης Παραδοσιακών Καλλιιεργειών	≥10 κτήματα σε χρήση, ≥100 συμμετέχοντες.
	Αρχειακή Φωτογραφική Έκθεση «Αίγινα Τότε και τώρα»	≥3 εκθέσεις/έτος, ≥2.000 επισκέπτες.
Θ.Α. 4	Πράσινες στέγες σε σχολεία και δημοτικά κτίρια	≥5 πιλοτικές πράσινες στέγες ≥20% μείωση θερμοκρασίας χώρων, ≥15% μείωση κόστους ψύξης.
	Έξυπνοι Μετρητές σε Σχολεία & Δημόσια Κτίρια	≥20 κτίρια εξοπλισμένα, ≥25% μείωση κατανάλωσης ≥1.000 μαθητές συμμετέχοντες σε δράσεις.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (τοπικά προϊόντα, μικρές μεταποιήσεις, πολιτισμός).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (πολιτιστικές υποδομές, κοινωνική ένταξη).
- **Πράσινο Ταμείο** (περιβάλλον, αποκατάσταση τοπίων).
- **Horizon Europe / Interreg** (αγροδιατροφική καινοτομία, πολιτιστικά δίκτυα).
- Ιδιωτικές χορηγίες και τοπικά σχήματα crowdfunding για μικρές παρεμβάσεις.

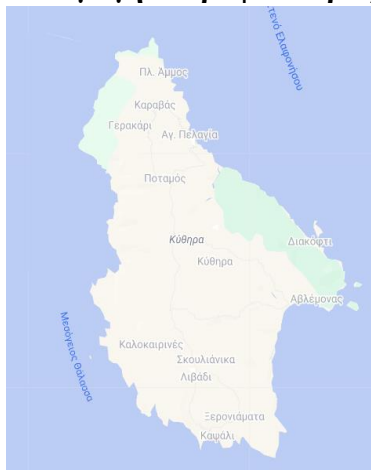
Ενδεικτικός προϋπολογισμός

Πίνακας 10 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Αίγινας

Δήμος Αίγινας		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Δίκτυο «Φιστικιού και Κουλτούρας»	40.000,00 €
	Πολιτιστικά Εργαστήρια Όλο τον Χρόνο	60.000,00 €
Θ.Α. 2	Κέντρο Μεταποίησης & Καινοτομίας Φιστικιού	150.000,00 €
	Αξιοποίηση Παραπροϊόντων Φιστικιού	70.000,00 €
	Ηλεκτρονική Αγορά Αιγινητικών Προϊόντων	70.000,00 €
Θ.Α. 3	Αναδιαρθρώσεις αναβάθμισης Παραδοσιακών Καλλιιεργειών	80.000,00 €
	Αρχαιακή Φωτογραφική Έκθεση «Αίγινα Τότε και τώρα»	30.000,00 €
Θ.Α. 4	Πράσινες στέγες σε σχολεία και δημοτικά κτίρια	150.000,00 €
	Έξυπνοι Μετρητές σε Σχολεία & Δημόσια Κτίρια	100.000,00 €
Σύνολο		750.000,00 €

7.1.5 Δήμος Κυθήρων – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής



Τα Κύθηρα συνδυάζουν έντονη πολιτιστική κληρονομιά, πλούσιο φυσικό περιβάλλον και στρατηγική γεωγραφική θέση στο νοτιότερο άκρο της Αττικής. Το νησί χαρακτηρίζεται από μικρής κλίμακας αγροτική παραγωγή (ελαιόλαδο, μέλι, αρωματικά φυτά) και ιδιαίτερα τοπία που προσελκύουν επισκέπτες όλο το χρόνο. Ωστόσο, η γήρανση του πληθυσμού, η περιορισμένη διασύνδεση τοπικών παραγωγών με την αγορά και η εξάρτηση από εποχικές δραστηριότητες δημιουργούν προκλήσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η στρατηγική εστιάζει στην κοινωνική καινοτομία, στην ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και στην προστασία της κληρονομιάς.

Εικόνα 24 Δήμος Κυθήρων

(google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Τα Κύθηρα να γίνουν υπόδειγμα συνδυασμού φυσικής προστασίας, τοπικής παραγωγής και κοινωνικής καινοτομίας. Στόχος είναι η αξιοποίηση των πόρων του νησιού για την αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που προσελκύει νέους κατοίκους, επαγγελματίες και δημιουργούς.

Στρατηγικοί Στόχοι

- (i) Ενίσχυση τοπικής παραγωγής (ελαιόλαδο, μέλι, βότανα) με σύγχρονα και βιώσιμα πρότυπα.
- (ii) Ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος (μονοπάτια, παραδοσιακοί οικισμοί, ΚΙΠΑ).
- (iii) Ανάπτυξη μικρής κλίμακας ενεργειακών λύσεων για αυτάρκεια (φωτοβολταϊκά).
- (iv) Προστασία τοπίου από κινδύνους κλιματικής αλλαγής (πυρκαγιές, διάβρωση, λειψυδρία).
- (v) Ενίσχυση κοινωνικής καινοτομίας και συνεργατικών σχημάτων.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Κυθηραϊκό Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας:** Δίκτυο ανταλλαγών υπηρεσιών, προϊόντων και δεξιοτήτων μεταξύ κατοίκων, με φυσικά σημεία και ψηφιακή πλατφόρμα.
2. **Σχολείο Τοπικών Δεξιοτήτων:** Εργαστήρια για νέους και ενήλικες πάνω σε παραδοσιακές τεχνικές (π.χ. ελαιοκομία, μελισσοκομία) και σύγχρονες εφαρμογές (βιολογική γεωργία, branding).
3. **Πρόγραμμα “Κύθηρα για Όλους”:** βελτίωση προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους και μονοπάτια για ΑμεΑ και ηλικιωμένους.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Αξιοποίηση Παραπροϊόντων Ελιάς και Μελιού:** Παραγωγή καλλυντικών και φυσικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας.
2. **Τοπικό Σήμα Ποιότητας “Κυθήρων”:** Ενιαία ταυτότητα για όλα τα τοπικά προϊόντα, με πιστοποίηση και προώθηση σε επιλεγμένες αγορές.
3. **Συνεταιριστική Μονάδα Παραγωγής Φυσικών Καλλυντικών:** αξιοποίηση τοπικών βοτάνων (π.χ. φασκόμηλο, λεβάντα) για δημιουργία προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Συνέχιση Αναβίωση και Συντήρηση Παραδοσιακών Μονοπατιών:** Χάραξη, καθαρισμός και ψηφιακή σήμανση μονοπατιών, με συμμετοχή σχολείων/εθελοντών.
2. **Πρόγραμμα “Υιοθετώ ένα Μνημείο”:** Συμμετοχή συλλόγων και σχολείων στη φροντίδα μικρών πολιτιστικών στοιχείων (εκκλησιάκια, γεφύρια, παραδοσιακές στέρνες).
3. **Αποκατάσταση και Επαναχρησιμοποίηση Παλαιών Αγροικιών:** Μετατροπή τους σε κέντρα τοπικών δράσεων και φιλοξενίας πολιτιστικών ομάδων.
4. **Ανάδειξη Αντικυθήρων** Ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάδειξης Αντικυθήρων με έμφαση στην πολιτιστική κληρονομιά (Μηχανισμός Αντικυθήρων), το μοναδικό οικοσύστημα (Bird Observatory) και την ενίσχυση του βιώσιμου τουρισμού (διαδρομές, μικρές υποδομές φιλοξενίας επισκεπτών, ψηφιακές εφαρμογές)

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. Ενεργειακός Συνεταιρισμός Τοπικών Παραγωγών Φ/Β στις στέγες συνεταιρισμών για μείωση κόστους παραγωγής.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - ο Δημιουργία πυρήνα Δικτύου Αλληλέγγυας Οικονομίας.
 - ο Σχεδιασμός Σχολείου Τοπικών Δεξιοτήτων.
 - ο Χαρτογράφηση μονοπατιών και μικρών μνημείων.
- **7–12 μήνες**
 - ο Έναρξη πιλοτικών ανταλλαγών στο Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας.
 - ο Εκπαιδευτικά σεμινάρια παραδοσιακών τεχνών.
 - ο Υλοποίηση πρώτων παρεμβάσεων σε μονοπάτια και μνημεία.
- **13–24 μήνες**
 - ο Καθιέρωση τοπικού σήματος ποιότητας «Κυθήρων».
 - ο Λειτουργία συνεταιριστικής μονάδας φυσικών καλλυντικών.
 - ο Ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάδειξης Αντικυθήρων με οικοτουριστικές υποδομές.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 11 Δείκτες Προόδου Δήμος Κυθήρων

Δήμος Κυθήρων		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Κυθηραϊκό Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας	≥100 μέλη, συναλλαγές/έτος. ≥500
	Σχολείο Τοπικών Δεξιοτήτων	≥200 συμμετέχοντες/έτος ≥10 νέες δεξιότητες

	Πρόγραμμα “Κύθηρα για Όλους”	≥5 χώροι πλήρως προσβάσιμοι
Θ.Α. 2	Αξιοποίηση Παραπροϊόντων Ελιάς και Μελιού	≥5 νέα προϊόντα, ≥30% μείωση απορριμμάτων.
	Τοπικό Σήμα Ποιότητας “Κυθήρων”	≥50 προϊόντα πιστοποιημένα, ≥20 επιχειρήσεις μέλη
	Συνεταιριστική Μονάδα Παραγωγής Φυσικών Καλλυντικών	≥10 προϊόντα στην αγορά, ≥20 παραγωγοί μέλη
Θ.Α. 3	Συνέχιση Αναβίωση και Συντήρηση Παραδοσιακών Μονοπατιών	≥50 χλμ μονοπατιών αναβαθμισμένων.
	Πρόγραμμα “Υιοθετώ ένα Μνημείο”	≥20 μνημεία σε φροντίδα, ≥300 μαθητές εμπλεκόμενοι.
	Αποκατάσταση και Επαναχρησιμοποίηση Παλαιών Αγροικών	≥5 αγροικίες αναστηλωμένες, ≥500 επισκέπτες/έτος.
	Ανάδειξη Αντικυθήρων	≥3 νέες διαδρομές, ≥2 μικρές υποδομές φιλοξενίας, ≥5.000 επισκέπτες ετησίως, ≥1 ψηφιακή εφαρμογή σε λειτουργία.
Θ.Α. 4	Ενεργειακός Συνεταιρισμός Τοπικών Παραγωγών	≥50 παραγωγοί ωφελοούμενοι, ≥30% μείωση κόστους ενέργειας.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (υποδομές παραγωγής, συνεργατικά σχήματα).
- **Πράσινο Ταμείο** (αναβίωση μονοπατιών, προστασία περιβάλλοντος).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (κοινωνική καινοτομία, υγεία).
- **Horizon Europe / Interreg MED** (αγροδιατροφικές καινοτομίες, τοπικά brands).
- Ιδιωτικές χορηγίες για πολιτιστικές δράσεις.

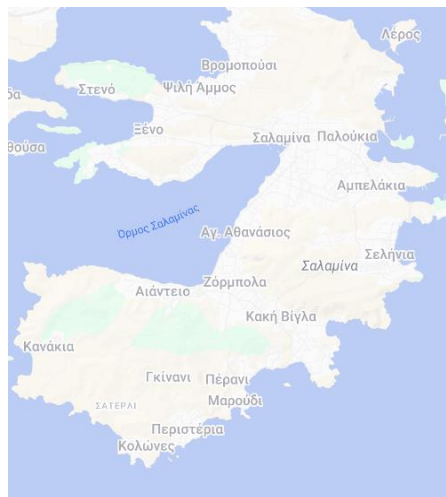
Ενδεικτικός προϋπολογισμός

Πίνακας 12 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Κυθήρων

Δήμος Κυθήρων		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Κυθηραϊκό Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας	60.000,00 €
	Σχολείο Τοπικών Δεξιοτήτων	70.000,00 €
	Πρόγραμμα “Κύθηρα για Όλους”	100.000,00 €
Θ.Α. 2	Αξιοποίηση Παραπροϊόντων Ελιάς και Μελιού	120.000,00 €
	Τοπικό Σήμα Ποιότητας “Κυθήρων”	50.000,00 €
	Συνεταιριστική Μονάδα Παραγωγής Φυσικών Καλλυντικών	130.000,00 €
Θ.Α. 3	Συνέχιση Αναβίωση και Συντήρηση Παραδοσιακών Μονοπατιών	50.000,00 €
	Πρόγραμμα “Υιοθετώ ένα Μνημείο”	30.000,00 €
	Αποκατάσταση και Επαναχρησιμοποίηση Παλαιών Αγροικών	200.000,00 €
	Ανάδειξη Αντικυθήρων	600.000,00 €
Θ.Α. 4	Ενεργειακός Συνεταιρισμός Τοπικών Παραγωγών	200.000,00 €
Σύνολο		1.610.000,00 €

7.1.6 Δήμος Σαλαμίνας – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής



Η Σαλαμίνα είναι το μεγαλύτερο νησί του Σαρωνικού, με σημαντική ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, ποικίλο φυσικό τοπίο και στρατηγική εγγύτητα με την Αττική. Παρά το μέγεθός της, η νησιωτική της ταυτότητα συνυπάρχει με έντονα αστικά χαρακτηριστικά, ενώ αντιμετωπίζει προκλήσεις που σχετίζονται με την κοινωνική συνοχή, τη γήρανση του πληθυσμού και την ανάγκη αναβάθμισης των υποδομών. Η παρουσία ενεργών κοινωνικών φορέων, όπως ο Σύλλογος Γονέων – Φίλων ΑμεΑ, δημιουργεί προϋποθέσεις για δράσεις κοινωνικής καινοτομίας μεγάλης κλίμακας.

Εικόνα 25 Δήμος Σαλαμίνας

(google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Η Σαλαμίνα να αποτελέσει ένα ζωντανό, βιώσιμο νησί με ισχυρή κοινωνική συνοχή, που θα αξιοποιεί την ιστορική της ταυτότητα και τους φυσικούς της πόρους για την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Κεντρική επιδίωξη είναι η βελτίωση των κοινωνικών υποδομών, η ενίσχυση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής για όλες τις γενιές.

Στρατηγικοί Στόχοι

(i) Προσβασιμότητα για όλους

Πρόγραμμα «Νησί χωρίς Εμπόδια» με έξυπνες ράμπες και εφαρμογές για καθοδήγηση ΑμεΑ.

(ii) Διαγενεακή μάθηση

Κέντρο όπου ηλικιωμένοι μοιράζονται παραδοσιακές δεξιότητες και οι νέοι προσφέρουν ψηφιακή εκπαίδευση.

(iii) Στήριξη τοπικής παραγωγής και κυκλικής αλυσίδας

Δημιουργία «Σαλαμινιώτικου Καλαθιού» και αξιοποίηση απορριμμάτων αλυσίδας για νέα προϊόντα.

(iv) Κυκλική επιχειρηματικότητα και αστική γεωργία

Δημοτικό εργαστήριο μεταποίησης, υποστήριξη επιχειρήσεων σε upcycling και δημιουργία κοινοτικών κήπων.

(v) Ανάδειξη πολιτισμού και θαλάσσιου περιβάλλοντος

Εκπαιδευτικές διαδρομές σε λιμενικές εγκαταστάσεις, καταδυτικό πάρκο και δράσεις υιοθεσίας μνημείων.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Σαλαμίνα – Νησί Χωρίς Εμπόδια:** Πιλοτικό πρόγραμμα προσβασιμότητας με έξυπνες ράμπες, ηχητική σήμανση και εφαρμογή για κινητά που καθοδηγεί ΑμεΑ σε φιλικές διαδρομές.
2. **Διαγενεακό Κέντρο Μάθησης “Σαλαμινίων Σύνδεσμος”:** Δημιουργία κέντρου όπου ηλικιωμένοι διδάσκουν παραδοσιακές δεξιότητες και οι νέοι παρέχουν τεχνολογική κατάρτιση.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Σαλαμινιώτικο Καλάθι Προϊόντων:** Δημιουργία συλλογικής ετικέτας και ηλεκτρονικού καταστήματος για ελαιόλαδο, μέλι, κρασί και αλιευτικά προϊόντα.
2. **Κυκλική Αλιευτική Οικονομία:** αξιοποίηση απορριμμάτων από την αλιεία (δίχτυα, κοχύλια, υπολείμματα ψαριών) για παραγωγή διακοσμητικών, λιπασμάτων και ζωοτροφών.
3. **Δημοτικό Εργαστήριο Μεταποίησης:** κοινόχρηστος χώρος με εξοπλισμό για μικρούς παραγωγούς ώστε να τυποποιούν και να συσκευάζουν προϊόντα. Κέντρο Κυκλικής Επιχειρηματικότητας: Υποστήριξη μικρών επιχειρήσεων στη μείωση αποβλήτων και στην επαναχρησιμοποίηση πρώτων υλών.
4. **Αστικοί Λαχανόκηποι και Κοινόχρηστες Καλλιέργειες:** Δημιουργία κοινοτικών κήπων σε δημοτικούς χώρους για τοπική κατανάλωση και κοινωνική συνοχή.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Ανάδειξη Αρχαίων Λιμενικών Εγκαταστάσεων:** Δημιουργία εκπαιδευτικών διαδρομών με ψηφιακές εφαρμογές.
2. **“Υιοθετώ ένα Ιστορικό Σημείο”:** Φροντίδα μικρών μνημείων και δημιουργία τοπικών ξεναγήσεων από εθελοντές.
3. **Καταδυτικό και Θαλάσσιο Πάρκο Σαλαμίνας:** Δημιουργία προστατευόμενης θαλάσσιας ζώνης με μονοπάτια κατάδυσης και εκπαιδευτικές δράσεις.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. Έξυπνοι Μετρητές σε Δημοτικά Κτίρια Τοποθέτηση μετρητών, σύστημα ενεργειακής διαχείρισης, εκπαίδευση διαχειριστών και μαθητών
2. Πράσινες Γειτονιές Παρεμβάσεις μικρής κλίμακας (δενδροφυτεύσεις, τσεπες πρασίνου, κλπ) και διαχείριση όμβριων (rain gardens)

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- 0–6 μήνες
 - ο Σχεδιασμός προγράμματος «Νησί χωρίς Εμπόδια».
 - ο Δημιουργία ομάδας για διαγενεακό κέντρο μάθησης.
 - ο Καταγραφή τοπικών προϊόντων και απορριμμάτων αλιείας.
- 7–12 μήνες
 - ο Εγκατάσταση πιλοτικών ραμπών και εφαρμογής ΑμεΑ.
 - ο Εκκίνηση λειτουργίας διαγενεακού κέντρου.
 - ο Λειτουργία δημοτικού εργαστηρίου μεταποίησης.
- 13–24 μήνες
 - ο Επέκταση καλαθιού προϊόντων και κυκλικής αλιείας.
 - ο Δημιουργία κοινοτικών κήπων σε επιλεγμένες γειτονιές.
 - ο Λειτουργία καταδυτικού και θαλάσσιου πάρκου Σαλαμίνας.
 - ο Παρεμβάσεις «πράσινων γειτονιών» με μικρά έργα πρασίνου.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 13 Δείκτες Προόδου Δήμος Σαλαμίνας

Δήμος Σαλαμίνας		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Σαλαμίνα – Νησί Χωρίς Εμπόδια	κάλυψη δημόσιων κτιρίων/χώρων με προσβάσιμες υποδομές, 500 χρήστες της εφαρμογής σε 2 χρόνια.

	Διαγενεακό Κέντρο Μάθησης “Σαλαμινίων Σύνδεσμος”	20 εκπαιδευτικά προγράμματα τον χρόνο, 300 συμμετέχοντες σε 3 χρόνια.
Θ.Α. 2	Σαλαμινιώτικο Καλάθι Προϊόντων	+30% πωλήσεις τοπικών προϊόντων σε 3 χρόνια.
	Κυκλική Αλιευτική Οικονομία	50% μείωση απορριμμάτων αλιείας, δημιουργία 2 νέων προϊόντων.
	Δημοτικό Εργαστήριο Μεταποίησης	20 παραγωγοί ωφελοόμενοι ετησίως, +15% νέες επιχειρήσεις μεταποίησης.
	Αστικοί Λαχανόκηποι και Κοινόχρηστες Καλλιέργειες	10 κοινοτικοί κήποι σε 3 χρόνια, 50 οικογένειες συμμετέχουσες.
Θ.Α. 3	Ανάδειξη Αρχαίων Λιμενικών Εγκαταστάσεων	+25% επισκεψιμότητα μνημείων, 3 ψηφιακές εφαρμογές σε λειτουργία.
	“Υιοθετώ ένα Ιστορικό Σημείο”	10 μνημεία υπό «υιοθεσία» σε 3 χρόνια.
	Καταδυτικό και Θαλάσσιο Πάρκο Σαλαμίνας	≥3 καταδυτικά μονοπάτια, ≥1.000 επισκέπτες ετησίως ≥5 εκπαιδευτικά προγράμματα/έτος, ≥20% αύξηση του καταδυτικού τουρισμού.
Θ.Α. 4	Έξυπνοι Μετρητές σε Δημοτικά Κτίρια	≥50 κτίρια εξοπλισμένα, ≥30% μείωση κατανάλωσης δημόσια πλατφόρμα με ≥1.000 χρήστες.
	Πράσινες Γειτονιές	≥10 γειτονιές σε δράση, ≥15.000 δέντρα/φυτεύσεις ≥20% μείωση θερμικής νησίδας.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (κοινωνικές υποδομές, τοπική παραγωγή).
- **Πράσινο Ταμείο** (περιβαλλοντικές δράσεις).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (κοινωνική καινοτομία, κυκλική οικονομία).
- **Interreg MED** (πολιτιστική κληρονομιά).
- Χορηγίες και εταιρικές συνεργασίες.

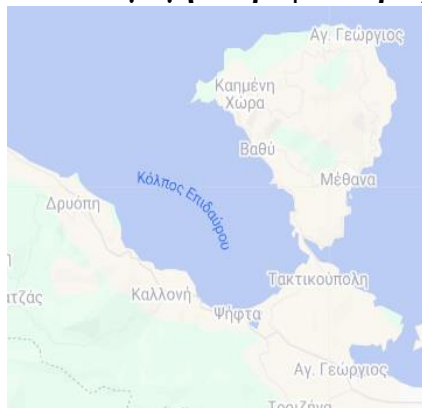
Ενδεικτικός προϋπολογισμός

Πίνακας 14 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Σαλαμίνας

Δήμος Σαλαμίνας		
Θεματικός Αξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Σαλαμίνα – Νησί Χωρίς Εμπόδια	250.000,00 €
	Διαγενεακό Κέντρο Μάθησης “Σαλαμινίων Σύνδεσμος”	120.000,00 €
Θ.Α. 2	Σαλαμινιώτικο Καλάθι Προϊόντων	100.000,00 €
	Κυκλική Αλιευτική Οικονομία	150.000,00 €
	Δημοτικό Εργαστήριο Μεταποίησης	300.000,00 €
	Αστικοί Λαχανόκηποι και Κοινόχρηστες Καλλιέργειες	70.000,00 €
Θ.Α. 3	Ανάδειξη Αρχαίων Λιμενικών Εγκαταστάσεων	30.000,00 €
	“Υιοθετώ ένα Ιστορικό Σημείο”	40.000,00 €
	Καταδυτικό και Θαλάσσιο πάρκο Σαλαμίνας	500.000,00 €
Θ.Α. 4	Έξυπνοι Μετρητές σε Δημοτικά Κτίρια	250.000,00 €
	Πράσινες Γειτονιές	400.000,00 €
Σύνολο		2.210.000,00 €

7.1.7 Δήμος Τροιζηνίας – Μεθάνων. Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής



Η Τροιζηνία και τα Μέθανα συνδυάζουν μοναδικά φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Το ηφαιστειακό τοπίο των Μεθάνων, οι ιαματικές πηγές, η αγροτική παραγωγή της Τροιζηνίας και η εγγύτητα σε σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς δημιουργούν ένα ιδιαίτερο μωσαϊκό ευκαιριών. Παράλληλα, η περιοχή αντιμετωπίζει προκλήσεις που σχετίζονται με τη γήρανση του πληθυσμού, την περιορισμένη πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες και την ανάγκη διαφοροποίησης της οικονομίας της.

Εικόνα 26 Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων

(google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Η Τροιζηνία–Μέθανα να μετατραπεί σε κέντρο φυσικής και πολιτιστικής αναγέννησης, με αξιοποίηση των ηφαιστειακών τοπίων, των αγροτικών δυνατοτήτων και των συνεργατικών πρωτοβουλιών. Στόχος είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ενισχύει την απασχόληση, την κοινωνική συμμετοχή και την τοπική αυτάρκεια.

Στρατηγικοί Στόχοι

- (i) **Σύνδεση υγείας και φυσικών πόρων**
Δημιουργία σχολής φυσιοθεραπείας/ευεξίας με βάση τις ιαματικές πηγές.
- (ii) **Ανάπτυξη αγροδιατροφής με τοπική ταυτότητα**
Δημιουργία «Ηφαιστειακού Καλαθιού Προϊόντων» και συνεταιριστικών μονάδων αποξήρανσης βοτάνων.
- (iii) **Κυκλική χρήση γεωργικών υπολειμμάτων**
Ανακύκλωση βιομάζας για κομπόστ και ζωοτροφές.
- (iv) **Ανάδειξη ιαματικών πηγών και θερμαλιστικού τουρισμού**
Αποκατάσταση λουτρικών εγκαταστάσεων και δημιουργία κέντρου ερμηνείας.
- (v) **Ενεργειακή και περιβαλλοντική ανθεκτικότητα**
Συνεταιριστικό γεωθερμικό δίκτυο, έξυπνη διαχείριση υδάτων και πυροπροστασία.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Σχολή Φυσιοθεραπείας & Ευεξίας στα Μέθανα:** Εκπαιδευτικά σεμινάρια που αξιοποιούν τις ιαματικές πηγές για θεραπευτικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς.
2. **Διαγενεακά Προγράμματα Υγείας και Ευεξίας:** Ενίσχυση δραστηριοτήτων για ηλικιωμένους και οικογένειες (π.χ. πεζοπορία, κηπουρική, yoga στις ιαματικές πηγές).

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Ηφαιστειακό Καλάθι Προϊόντων:** Ειδικό branding για προϊόντα από ηφαιστειογενές έδαφος (ελιά, κάπαρη, βότανα), με γαστρονομική ταυτότητα.
2. **Συνεταιριστική Μονάδα Αποξήρανσης & Συσκευασίας Βοτάνων:** για παραγωγούς της περιοχής, μειώνοντας το κόστος και αυξάνοντας την προστιθέμενη αξία.
3. **Αγροδιατροφικοί Συνεταιρισμοί Νέας Γενιάς:** Προώθηση καινοτόμων καλλιεργειών και μεθόδων μεταποίησης.
4. **Πρόγραμμα Ανακύκλωσης Βιομάζας:** Αξιοποίηση υπολειμμάτων γεωργίας (κλαδέματα, φύλλα) για παραγωγή κομπόστ και ζωοτροφών.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Αποκατάσταση και Προβολή Ιαματικών Πηγών:** Συντήρηση, νέα υποδομή και σύγχρονες υπηρεσίες ευεξίας.
2. **Θερμαλιστικό Κέντρο Ερμηνείας:** μικρή έκθεση-κέντρο πληροφόρησης για την ιστορία, τις ιδιότητες και τις προοπτικές των ιαματικών πηγών.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. **Συνεταιριστικό γεωθερμικό σύστημα.** Αξιοποίηση ιαματικών πηγών Μεθάνων για δίκτυο χαμηλής ενθαλπίας (αντλίες θερμότητας/εναλλάκτες) σε σχολεία, δημαρχείο, κέντρο υγείας, λουτρικές εγκαταστάσεις.
2. **Έξυπνη Διαχείριση Υδάτων** Ζωνοποίηση υδροδικτύου (district metering), αισθητήρες διαρροών/πίεσης, τηλεμετρία άρδευσης, αισθητήρες εδαφικής υγρασίας για αγροτικές χρήσεις.

3. **Διαδικασίες Πυροπροστασίας** Αντιπυρικές ζώνες, φυτεύσεις ανθεκτικών ειδών, εθελοντικές ομάδες πυροπροστασίας, πιλοτικά συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης/παρακολούθησης.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - Σχεδιασμός σχολής φυσιοθεραπείας και καταγραφή πηγών.
 - Προετοιμασία branding «Ηφαιστειακό Καλάθι».
 - Μελέτες για γεωθερμικό δίκτυο.
- **7–12 μήνες**
 - Έναρξη σεμιναρίων φυσιοθεραπείας/ευεξίας.
 - Λειτουργία συνεταιριστικής μονάδας βοτάνων.
 - Πιλοτικές δράσεις κομποστοποίησης βιομάζας.
- **13–24 μήνες**
 - Αναβάθμιση ιαματικών πηγών και λειτουργία κέντρου ερμηνείας.
 - Εγκατάσταση πιλοτικού γεωθερμικού συστήματος.
 - Ζωνοποίηση υδροδικτύου και πιλοτικά συστήματα πυροπροστασίας.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 15 Δείκτες Προόδου Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων

Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Σχολή Φυσιοθεραπείας & Ευεξίας στα Μέθανα	100 καταρτιζόμενοι ετησίως 3 νέα προγράμματα σπουδών.
	Διαγενεακά Προγράμματα Υγείας και Ευεξίας	200 συμμετέχοντες/έτος μείωση κατά 20% αναφορών κοινωνικής απομόνωσης.
Θ.Α. 2	Ηφαιστειακό Καλάθι Προϊόντων	10 νέα προϊόντα με brand, +25% πωλήσεις σε 3 χρόνια

	Συνεταιριστική Μονάδα Αποξήρανσης & Συσκευασίας Βοτάνων	20 παραγωγοί μέλη, +30% μείωση κόστους επεξεργασίας.
	Αγροδιατροφικοί Συνεταιρισμοί Νέας Γενιάς	Δημιουργία 3 νέων συνεταιρισμών, +15 νέες θέσεις εργασίας.
	Πρόγραμμα Ανακύκλωσης Βιομάζας	Μείωση 200 τόνων αποβλήτων/έτος, παραγωγή 50 τόνων κομπόστ.
Θ.Α. 3	Αποκατάσταση και Προβολή Ιαματικών Πηγών	3 πηγές αποκατεστημένες, +15% επισκεψιμότητα.
	Θερμαλιστικό Κέντρο Ερμηνείας	3.000 επισκέπτες/έτος 10 δράσεις εκπαίδευσης.
Θ.Α. 4	Συνεταιριστικό Γεωθερμικό Σύστημα	≥5 δημόσια κτίρια με γεωθερμική θέρμανση, ≥40% μείωση κόστους θέρμανσης.
	Έξυπνη Διαχείριση Υδάτων	≥20 αισθητήρες εγκατεστημένοι, ≥25% μείωση κατανάλωσης νερού.
	Διαδικασίες Πυροπροστασίας	≥100 ha αναδασωμένα, ≥10 km αντιπυρικών ζωνών, ≥500 πολίτες συμμετέχοντες.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (αγροδιατροφή, πολιτιστική κληρονομιά).
- **Πράσινο Ταμείο** (αναδάσωση, περιβαλλοντικές δράσεις).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (κοινωνική καινοτομία, branding).
- **Interreg MED & Horizon Europe** (περιβαλλοντική εκπαίδευση, βιώσιμη ανάπτυξη).

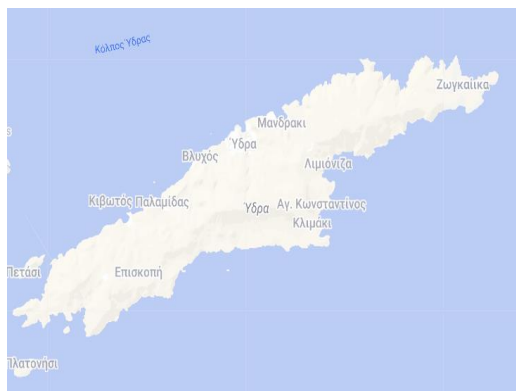
Ενδεικτικός προϋπολογισμός

Πίνακας 16 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων

Δήμος Τροιζηνίας - Μεθάνων		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Σχολή Φυσιοθεραπείας & Ευεξίας στα Μέθανα	100.000,00 €
	Διαγενεακά Προγράμματα Υγείας και Ευεξίας	50.000,00 €
Θ.Α. 2	Ηφαιστειακό Καλάθι Προϊόντων	80.000,00 €
	Συνεταιριστική Μονάδα Αποξήρανσης & Συσκευασίας Βοτάνων	200.000,00 €
	Αγροδιατροφικοί Συνεταιρισμοί Νέας Γενιάς	120.000,00 €
	Πρόγραμμα Ανακύκλωσης Βιομάζας	60.000,00 €
Θ.Α. 3	Αποκατάσταση και Προβολή Ιαματικών Πηγών	400.000,00 €
	Θερμαλιστικό Κέντρο Ερμηνείας	100.000,00 €
Θ.Α. 4	Συνεταιριστικό Γεωθερμικό Σύστημα	600.000,00 €
	Έξυπνη Διαχείριση Υδάτων	150.000,00 €
	Διαδικασίες Πυροπροστασίας	200.000,00 €
Σύνολο		2.060.000,00 €

7.1.8 Δήμος Ύδρας – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής



Η Ύδρα αποτελεί εμβληματικό νησί της Π.Ε. Νήσων, με έντονη πολιτιστική ταυτότητα, μοναδικό παραδοσιακό οικιστικό σύνολο και ισχυρή ναυτική κληρονομιά. Η απουσία οδικού δικτύου, η διατήρηση του αυθεντικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα και η έντονη παρουσία καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων την καθιστούν ιδιαίτερο προορισμό. Ωστόσο, αντιμετωπίζει προκλήσεις όπως ο περιορισμένος χώρος ανάπτυξης, η εξάρτηση από τον τουρισμό, η γήρανση του πληθυσμού και η ανάγκη ενίσχυσης βασικών υποδομών και υπηρεσιών.

Εικόνα 27 Δήμος Ύδρας

(google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Η Ύδρα να διατηρήσει την παγκόσμια αναγνωρισιμότητά της ως νησί-σύμβολο πολιτισμού, συνδυάζοντάς την με ένα μοντέλο βιώσιμης διαχείρισης πόρων και κοινωνικής συνοχής. Η επιδίωξη είναι η αναβάθμιση των τοπικών υπηρεσιών, η ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και η προώθηση της καινοτομίας με σεβασμό στην ιδιαίτερη ταυτότητα του νησιού.

Στρατηγικοί Στόχοι

- (i) Διατήρηση και ανάδειξη της μοναδικής αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- (ii) Ενίσχυση ενεργειακής αυτάρκειας με σεβασμό στον παραδοσιακό χαρακτήρα του νησιού.
- (iii) Προώθηση τοπικών δημιουργικών δραστηριοτήτων και χειροτεχνίας.
- (iv) Ενδυνάμωση κοινωνικής καινοτομίας με εργαλεία πρόσβασης και συμμετοχής.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. Δίκτυο Υποστήριξης Κατοίκων χωρίς Οδική Πρόσβαση: Υπηρεσίες διανομής, τηλεϊατρικής και πλωτών εργαστηρίων.

2. **Διαγενεακά Προγράμματα Μάθησης:** Ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ ηλικιωμένων (ναυπηγική, χειροτεχνία) και νέων (νέες τεχνολογίες, branding).

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Συνεργατικό Εργαστήριο Παραδοσιακών Προϊόντων:** Υποστήριξη μικρών παραγωγών (γλυκά, χειροτεχνίες, καλλυντικά με βάση τοπικά βότανα).
2. **Πιλοτικό Πρόγραμμα Κομποστοποίησης:** Συλλογή οργανικών αποβλήτων από εστιατόρια και νοικοκυριά για χρήση σε κήπους και πάρκα.
3. **Brand “Hydra Crafted”:** Δημιουργία ενιαίας ταυτότητας για χειροποίητα προϊόντα και καλλιτεχνικές δημιουργίες της Ύδρας.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Ψηφιακή Αποτύπωση Παραδοσιακού Οικισμού:** Δημιουργία 3D μοντέλου για τεκμηρίωση και προβολή της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
2. **Διαδρομές Πολιτισμού & Φύσης:** Σύνδεση ιστορικών μνημείων με φυσικά τοπία, με σύγχρονη σήμανση και εφαρμογές ξενάγησης.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & Κλιματική Προσαρμογή

1. **Έξυπνος Φωτισμός Οικισμού LED** χαμηλής έντασης/θερμής απόχρωσης με τηλεδιαχείριση και ειδικά φωτιστικά που διατηρούν τον ιστορικό χαρακτήρα.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - ο Σχεδιασμός υπηρεσιών για απομονωμένους κατοίκους.
 - ο Δημιουργία ομάδας διαγενεακών προγραμμάτων.
 - ο Καταγραφή χειροτεχνών για brand «Hydra Crafted».
- **7–12 μήνες**
 - ο Λειτουργία συνεργατικού εργαστηρίου.
 - ο Εκκίνηση προγράμματος κομποστοποίησης με εστιατόρια.
 - ο Πρώτες ψηφιακές καταγραφές παραδοσιακού οικισμού.
- **13–24 μήνες**
 - ο Πλήρης λειτουργία πλωτών εργαστηρίων και τηλεϊατρικής.
 - ο Λανσάρισμα brand «Hydra Crafted».
 - ο Δημιουργία πολιτιστικών και φυσικών διαδρομών με σύγχρονη σήμανση.
 - ο Εγκατάσταση έξυπνου φωτισμού με χαμηλής έντασης LED.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 17 Δείκτες Προόδου Δήμος Ύδρας

Δήμος Ύδρας		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Δίκτυο Υποστήριξης Κατοίκων χωρίς Οδική Πρόσβαση	200 ωφελούμενοι, 90% κάλυψη απομακρυσμένων οικισμών.
	Διαγενεακά Προγράμματα Μάθησης	100 συμμετέχοντες/έτος 5 θεματικά προγράμματα.
Θ.Α. 2	Συνεργατικό Εργαστήριο Παραδοσιακών Προϊόντων	20 παραγωγοί συμμετέχουν, +30% νέες πωλήσεις.
	Πίλοτικό Πρόγραμμα Κομποστοποίησης	50 τόνοι οργανικών/έτος 3 δημοτικοί χώροι πρασίνου εμπλουτισμένοι.
	Brand “Hydra Crafted”	15 τοπικά προϊόντα με brand, +20% αναγνωρισιμότητα σε 3 χρόνια.
Θ.Α. 3	Ψηφιακή Αποτύπωση Παραδοσιακού Οικισμού	Ψηφιοποίηση 100% του ιστορικού οικισμού, 5.000 χρήστες online πλατφόρμας.
	Διαδρομές Πολιτισμού & Φύσης	5 θεματικές διαδρομές +25% επισκεψιμότητα.
Θ.Α. 4	Έξυπνος Οικισμού Φωτισμός	≥200 φωτιστικά LED, ≥50% μείωση κόστους τεκμηριωμένη διατήρηση αισθητικής.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (παραδοσιακά προϊόντα, πολιτιστική κληρονομιά).
- **Πράσινο Ταμείο** (περιβαλλοντική προστασία).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (κοινωνική καινοτομία, ψηφιακά έργα).
- **Creative Europe & Horizon Europe** (πολιτισμός και δημιουργικές βιομηχανίες).

Ενδεικτικός προϋπολογισμός

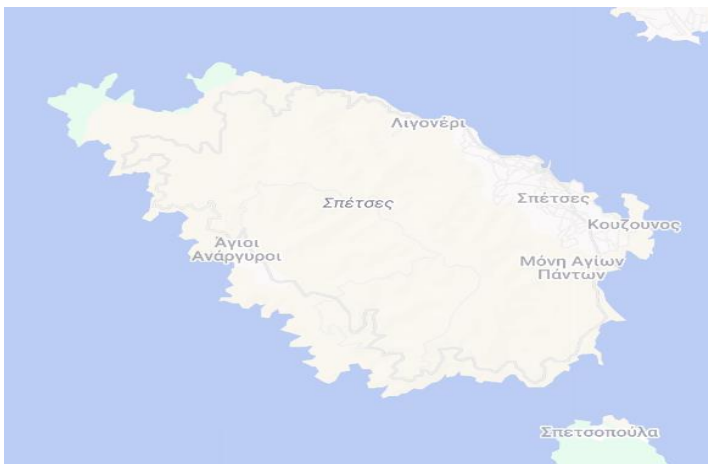
Πίνακας 18 Ενδεικτικός Προϋπολογισμός Δήμος Ύδρας

Δήμος Ύδρας		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Δίκτυο Υποστήριξης Κατοίκων χωρίς Οδική Πρόσβαση	150.000,00 €
	Διαγενεακά Προγράμματα Μάθησης	60.000,00 €
Θ.Α. 2	Συνεργατικό Εργαστήριο Παραδοσιακών Προϊόντων	120.000,00 €
	Πιλοτικό Πρόγραμμα Κομποστοποίησης	80.000,00 €
	Brand “Hydra Crafted”	100.000,00 €
Θ.Α. 3	Ψηφιακή Αποτύπωση Παραδοσιακού Οικισμού	150.000,00 €
	Διαδρομές Πολιτισμού & Φύσης	120.000,00 €
Θ.Α. 4	Έξυπνος Οικισμό Φωτισμός	120.000,00 €
Σύνολο		900.000,00 €

7.1.9 Δήμος Σπετσών – Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Εισαγωγή – Προφίλ Περιοχής

Οι Σπέτσες διαθέτουν ισχυρή ιστορική και ναυτική κληρονομιά, αναγνωρίσιμο παραδοσιακό οικιστικό ιστό και ζωντανή πολιτιστική ζωή. Η απουσία αυτοκινήτων στον οικισμό, ο περιορισμένος χώρος και η έντονη εποχικότητα δημιουργούν ιδιαιτερότητες στη λειτουργία του νησιού.



Παράλληλα, η γήρανση του πληθυσμού και η υψηλή εξάρτηση από δραστηριότητες αιχμής δυσκολεύουν τη διατήρηση σταθερής οικονομικής και κοινωνικής ζωής όλο τον χρόνο. Η στρατηγική που ακολουθεί εστιάζει σε κοινωνική καινοτομία, ενίσχυση μικρής τοπικής παραγωγής/χειροτεχνίας και βιώσιμη ανάδειξη κληρονομιάς.

Εικόνα 28 Δήμος Σπετσών

(google mymaps)

Όραμα & Στρατηγικοί Στόχοι

Όραμα

Ο Δήμος Σπετσών να μετατραπεί σε κέντρο φυσικής και πολιτιστικής αναγέννησης, με αξιοποίηση των ηφαιστειακών τοπίων, των αγροτικών δυνατοτήτων και των συνεργατικών πρωτοβουλιών. Στόχος είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ενισχύει την απασχόληση, την κοινωνική συμμετοχή και την τοπική αυτάρκεια.

Στρατηγικοί Στόχοι

(i) Υποστήριξη ηλικιωμένων και μόνιμων κατοίκων

Δίκτυο γειτονιάς με κατ' οίκον επισκέψεις και ηλεκτρικά κοινοτικά οχήματα.

(ii) Προσέλκυση νέων δημιουργών

Κίνητρα για εγκατάσταση τεχνιτών και καλλιτεχνών που προσφέρουν γνώσεις στην κοινότητα.

(iii) Ανάπτυξη χειροτεχνίας και μικρομεταποίησης

Συνεργατικό εργαστήριο για κεραμικά, υφαντική, καλλυντικά και συσκευασία.

(iv) Κυκλική διαχείριση υλικών

Εργαστήριο επισκευής και ανακύκλωσης (repair & upcycling) για ξύλο, υφάσματα, εξοπλισμό.

(ν) Ανάδειξη πολιτισμού και περιβάλλοντος

Ψηφιακή τεκμηρίωση ναυτικής κληρονομιάς και διαδρομές που συνδέουν μνημεία με φυσικά τοπία.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις & Προτεινόμενες Δράσεις

Θεματικός Άξονας 1 – Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής

1. **Δίκτυο Γειτονιάς για Ηλικιωμένους & Μόνιμους Κατοίκους:** Οργάνωση κατ' οίκον επισκέψεων, μικρομετακινήσεις με ηλεκτρικά κοινοτικά οχήματα και ποδηλατικά δίκτυα, γραμμή υποστήριξης και ενεργοποίηση εθελοντών.
2. **Πρόγραμμα «Νέοι Δημιουργοί στις Σπέτσες»:** Κίνητρα προσωρινής στέγασης/εργαστηρίων για νέους τεχνίτες, σχεδιαστές και καλλιτέχνες που εγκαθίστανται μόνιμα και προσφέρουν μαθήματα στην κοινότητα.

Θεματικός Άξονας 2 – Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία

1. **Συνεργατικό Εργαστήριο Χειροτεχνίας & Μικρομεταποίησης:** Κοινόχρηστα εργαλεία/μηχανήματα για κεραμικά, υφαντική, φυσικά καλλυντικά, επεξεργασία τοπικών πρώτων υλών (αρωματικά, μέλι) και υπηρεσίες συσκευασίας/ετικετοποίησης.
2. **Σήμα Ποιότητας “Spetses Crafted”:** Ομπρέλα ταυτότητας για χειροποίητα/γαστρονομικά προϊόντα με μικρό οδηγό προδιαγραφών, εκπαίδευση branding και συλλογική ψηφιακή βιτρίνα πωλήσεων.
3. **Κυκλική Διαχείριση Υλικών:** Δημιουργία εργαστηρίου επισκευής και ανακύκλωσης (repair & upcycling) για ξύλο, υφάσματα, μικροεξοπλισμό φιλοξενίας, σε συνδυασμό με κομποστοποίηση οργανικών αποβλήτων.

Θεματικός Άξονας 3 – Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά

1. **Ψηφιακή Τεκμηρίωση Ναυτικής/Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς:** Συλλογή ιστοριών ναυτικών, ψηφιακή τεκμηρίωση αρχοντικών και δημιουργία 3D/AR εκθεμάτων για εκπαίδευση και τουρισμό.
2. **Διαδρομές Πολιτισμού & Φύσης:** Σηματοδοτημένες πορείες που συνδέουν μνημεία, εργαστήρια δημιουργών και φυσικούς κόλπους· QR σημεία με ηχητικές αφηγήσεις.
3. **Φροντίδα Δημόσιου Χώρου & Πρασίνου:** Πρόγραμμα υιοθεσίας μικρών πλατειών/μονοπατιών από συλλόγους και σχολεία, με μικρές παρεμβάσεις σκίασης, καθιστικών, ενδημικών φυτεύσεων.

Θεματικός Άξονας 4 – Ενέργεια & κλιματική Προσαρμογή

1. **Σύστημα Έξυπνου Οδοφωτισμού** Αντικατάσταση φωτιστικών με LED και τηλεδιαχείριση/ντιμάρισμα (λιμάνι-οικισμός) με προσαρμογή στην παραδοσιακή αισθητική.

Σχέδιο Υλοποίησης & Δείκτες

Στάδια Υλοποίησης

- **0–6 μήνες**
 - Δημιουργία δικτύου γειτονιάς και εθελοντών.
 - Σχεδιασμός κινήτρων για νέους δημιουργούς.
 - Καταγραφή τεχνιτών/καλλιτεχνών για το εργαστήριο
- **7–12 μήνες**
 - Λειτουργία συνεργατικού εργαστηρίου χειροτεχνίας.
 - Εκκίνηση εργαστηρίου επισκευής/ανακύκλωσης.
 - Πρώτες ψηφιακές τεκμηριώσεις ναυτικών ιστοριών.
- **13–24 μήνες**
 - Εγκατάσταση νέων δημιουργών και εργαστηρίων με δράσεις στην κοινότητα.
 - Δημιουργία διαδρομών πολιτισμού & φύσης με QR αφηγήσεις.
 - Υλοποίηση συστήματος έξυπνου φωτισμού προσαρμοσμένου στην παραδοσιακή αισθητική.

Δείκτες Προόδου

Πίνακας 19 Δείκτες Προόδου Δήμος Σπετσών

Δήμος Σπετσών		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Δείκτες Προόδου
Θ.Α. 1	Δίκτυο Γειτονιάς για Ηλικιωμένους & Μόνιμους Κατοίκους	150 ωφελούμενοι, 20 ενεργοί εθελοντές, 80% κάλυψη αναγκών μετακίνησης.
	Πρόγραμμα «Νέοι Δημιουργοί στις Σπέτσες»	15 νέοι δημιουργοί εγκατεστημένοι, 200 πολίτες ωφελούμενοι από μαθήματα.
Θ.Α. 2	Συνεργατικό Εργαστήριο Χειροτεχνίας & Μικρομεταποίησης	25 μικροπαραγωγοί χρήστες +30% παραγωγή προϊόντων με προστιθέμενη αξία.

	Σήμα Ποιότητας “Spetses Crafted”	20 προϊόντα με πιστοποίηση, +25% νέες πωλήσεις σε 3 χρόνια.
	Κυκλική Διαχείριση Υλικών	15 τόνοι υλικών επαναχρησιμοποιημένοι/έτος, 3 κοινοτικοί κήποι εμπλουτισμένοι.
Θ.Α. 3	Ψηφιακή Τεκμηρίωση Ναυτικής/Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς	50 ιστορίες/κτήρια ψηφιοποιημένα, 5.000 χρήστες πλατφόρμας.
	Διαδρομές Πολιτισμού & Φύσης	4 νέες διαδρομές, +20% επισκεψιμότητα.
	Φροντίδα Δημόσιου Χώρου & Πρασίνου	10 σημεία δημόσιου χώρου αναβαθμισμένα, 200 εθελοντές συμμετέχοντες.
Θ.Α. 4	Σύστημα Έξυπνου Οδοφωτισμού	≥300 φωτιστικά αντικατεστημένα, ≥60% μείωση κατανάλωσης.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

- **LEADER 2023–2027** (μικρές υποδομές, δημιουργικές βιοτεχνίες, τοπικά brands).
- **ΕΣΠΑ 2021–2027** (κοινωνική καινοτομία, ΜμΕ, ψηφιακές δράσεις).
- **Πράσινο Ταμείο** (κυκλική οικονομία, πράσινες μικροπαρεμβάσεις).
- **Creative Europe / CERV** (πολιτισμός, συμμετοχή πολιτών).
- Συμπληρωματικά: ιδιωτικές χορηγίες/CSR για εξοπλισμό εργαστηρίων και ψηφιακές εφαρμογές.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

Πίνακας 20 Χρηματοδοτικά Εργαλεία Δήμος Σπετσών

Δήμος Σπετσών		
Θεματικός Άξονας	Δράσεις	Ενδεικτικός προϋπολογισμός
Θ.Α. 1	Δίκτυο Γειτονιάς για Ηλικιωμένους & Μόνιμους Κατοίκους	120.000,00 €
	Πρόγραμμα «Νέοι Δημιουργοί στις Σπέτσες»	100.000,00 €
Θ.Α. 2	Συνεργατικό Εργαστήριο Χειροτεχνίας & Μικρομεταποίησης	150.000,00 €
	Σήμα Ποιότητας “Spetses Crafted”	110.000,00 €
	Κυκλική Διαχείριση Υλικών	130.000,00 €
Θ.Α. 3	Ψηφιακή Τεκμηρίωση Ναυτικής/Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς	200.000,00 €
	Διαδρομές Πολιτισμού & Φύσης	70.000,00 €
	Φροντίδα Δημόσιου Χώρου & Πρασίνου	80.000,00 €
Θ.Α. 4	Σύστημα Έξυπνου Οδοφωτισμού	150.000,00 €
Σύνολο		1.110.000,00 €

7.2 Καταληκτικές Παρατηρήσεις και Στρατηγική Προοπτική

Η στρατηγική που παρουσιάστηκε για την Περιφερειακή Ενότητα Νήσων και τους Δήμους της αποτελεί μια συντονισμένη προσπάθεια να μετατραπεί η έννοια των Έξυπνων Χωριών σε πρακτικό εργαλείο ανάπτυξης. Βασίζεται στις ιδιαιτερότητες κάθε νησιού, αλλά ταυτόχρονα συνθέτει ένα ενιαίο όραμα που αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής, απαντώντας παράλληλα στις κοινές προκλήσεις. Η πολυδιάστατη αυτή προσέγγιση αναδεικνύει τον κοινωνικό χαρακτήρα της στρατηγικής, με στόχο να ενισχυθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων και να δημιουργηθούν συνθήκες ανθεκτικότητας απέναντι στις δημογραφικές και περιβαλλοντικές πιέσεις.

Κεντρικό στοιχείο της στρατηγικής είναι η εναρμόνιση τοπικών πρωτοβουλιών με ευρωπαϊκές πολιτικές και χρηματοδοτικά εργαλεία. Μέσα από τους τρεις θεματικούς άξονες (Κοινωνική Καινοτομία & Ποιότητα Ζωής, Τοπική Παραγωγή & Κυκλική Οικονομία, Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά) δημιουργείται ένα πλαίσιο που δίνει σαφή κατεύθυνση και παράλληλα ευελιξία, ώστε κάθε τοπική κοινωνία να αναπτύξει τις δικές της λύσεις. Η προσέγγιση αυτή ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ φορέων, προωθεί την ανταλλαγή γνώσης και επιτρέπει την ανάδειξη καλών πρακτικών που μπορούν να λειτουργήσουν ως παραδείγματα και για άλλες περιοχές.

Η στρατηγική δεν αντιμετωπίζεται ως στατική μελέτη, αλλά ως ζωντανό σχέδιο που εξελίσσεται μέσα από τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας. Οι κάτοικοι, οι παραγωγοί, οι συλλογικοί φορείς και οι τοπικές αρχές αποτελούν τον βασικό παράγοντα επιτυχίας. Η ενεργή συμμετοχή τους στη διαμόρφωση και υλοποίηση των δράσεων διασφαλίζει ότι οι λύσεις ανταποκρίνονται πραγματικά στις ανάγκες τους, ενώ παράλληλα ενδυναμώνει το αίσθημα κοινής ευθύνης και συνεργασίας.

Το όραμα για την Π.Ε. Νήσων είναι να αποτελέσει ένα ζωντανό εργαστήριο εφαρμογής της στρατηγικής των Έξυπνων Χωριών στην Ελλάδα, με σεβασμό στο περιβάλλον, ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και προώθηση της καινοτομίας. Η επιτυχία θα αποτυπωθεί όχι μόνο στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά κυρίως στη βελτίωση της καθημερινότητας, στην ενίσχυση της τοπικής ταυτότητας και στην προσέλκυση νέων ανθρώπων που θα συμβάλουν στην αναζωογόνηση των νησιών.

Τέλος, η υλοποίηση της στρατηγικής αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία να εδραιωθεί ένα νέο πρότυπο νησιωτικής ανάπτυξης, που θα ισορροπεί ανάμεσα στην παράδοση και τη σύγχρονη καινοτομία. Μέσα από τη συνέργεια όλων των εμπλεκομένων, η Π.Ε. Νήσων μπορεί να χαράξει μια πορεία βιώσιμης και συμμετοχικής ανάπτυξης, προσφέροντας πολύτιμα διδάγματα για την εθνική και ευρωπαϊκή πολιτική υπαίθρου.

Βιβλιογραφία

- ENRD. (2018). Smart Villages: Revitalising Rural Services. European Network for Rural Development. <https://enrd.ec.europa.eu>
- ENRD. (2020). Smart Villages: How to ensure that digital strategies benefit rural communities. European Network for Rural Development.
- European Commission. (2016). Cork 2.0 Declaration: A Better Life in Rural Areas. Brussels: European Union.
- European Commission. (2019). The European Green Deal. Brussels: European Union.
- European Commission. (2021). A long-term vision for the EU's rural areas – Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040. Brussels: European Union.
- European Commission. (2021). EU Rural Pact. Brussels: European Union.
- European Commission. (2022). Common Agricultural Policy (CAP) 2023–2027. Brussels: European Union.
- European Smart Villages Observatory. (2022). Retrieved from <https://www.smartrural27.eu/european-smart-villages-observatory/>
- FAO. (2019). Digital technologies in agriculture and rural areas Status Report.
- Horizon Europe. (2021). Cluster 6: Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment. Retrieved https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-6-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_en
- LIFE Programme. (2021). LIFE Programme 2021–2027: Environment and Climate Action. Brussels: European Union.
- OECD. (2020). Rural Well-being: Geography of Opportunities. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021). Unlocking Rural Innovation: Paris: OECD Publishing.

- Smart Rural 21 Project. (2021). Smart Solutions Retrieved <https://www.smartrural21.eu/smart-solutions/>
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: UN.
- World Bank. (2021). Green Resilient and Inclusive Development: Report. Washington, DC: The World Bank.
- Δίκτυο Συνεργασίας Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής. (2021). Έκθεση ανταλλαγής τεχνογνωσίας: *Study Trip Πόρος (Ελλάδα), 07–10 Οκτωβρίου 2021*. Σχέδιο Διακρατικής Συνεργασίας “Smart Villages Leader Network”
- Δίκτυο Συνεργασίας Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής. (2022). Έκθεση ανταλλαγής τεχνογνωσίας: *Study Trip Φινλανδία, 06–10 Σεπτεμβρίου 2022*. Σχέδιο Διακρατικής Συνεργασίας “Smart Villages Leader Network”
- Εργαστήριο METK. (2020). *Smart Villages: Έκθεση και κατευθύνσεις πολιτικής*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Δίκτυο Συνεργασίας Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής. (2022). Έκθεση ανταλλαγής τεχνογνωσίας: *Study Trip Λετονία, 05–08 Απριλίου 2022*. Σχέδιο Διακρατικής Συνεργασίας “Smart Villages Leader Network”
- Greco-island Project. (2021). *Green & smart energy islands: Ολοκληρωμένες λύσεις βιωσιμότητας για νησιωτικές κοινότητες*.
- Δίκτυο Συνεργασίας Δήμων Π.Ε. Νήσων Αττικής. (2024). *Τελική έκθεση*.
- Smart Villages Examples Guide. (2021). *Οδηγός παραδειγμάτων Smart Villages*. Δίκτυο Αγροτικής Ανάπτυξης.
- Εκδήλωση: Έξυπνα Χωριά. (2023). *Αναφορά εκδρομών & καλών πρακτικών του έργου*. Αθήνα.
- Study Visit Report – Finland. (2022). *Smart Villages Leader Network: Knowledge sharing and good practices*.
- Οδηγός Smart Villages (EL). (2022). *Οδηγός για την εφαρμογή στρατηγικών έξυπνων χωριών*.